

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Püspöki jelentés

az erdélyi ev. ref. egyh. ker. állapotáról.

Előterjesztette: Dr. Bartók György püspök.

Nagyméltóságú Elnök Úr!

Főtiszt. Egyházkerületi Közgyűlés!

Mint a Krisztus anyaszentegyházának tagjai, mindannyian Isten országának vagyunk munkásai. Verejtéket hullatunk, hogy földieknek árán mennyei kincseket szerezzünk. A cél örökkévaló, de az idő, mely részünkbe jutott, fölöttébb rövid. Egyik nemzedék gyorsan lép a másiknak nyomába és számon kéri tőle, hogy milyen munkát végezett. Egyenként olyanok vagyunk, mint a porszem. De a nemesen elvégzett munka, melyet Isten országa érdekében megtevének, legyen bármily csekély, a továbbhaladásnak képezi biztos láncszemét.

Püspöki jelentésemnek célja azon munkának jelzése, a melyet anyaszentegyházunk anyagi és szellemi fejlesztése érdekében egy esztendő alatt végeznék.

„Előbb van az érzéki és azután a szellemi”, — mondja Pál apostol. Én is elsősorban az anyagi erőgyűjtés érdekében egyesek és a községek által kifejtett tevékenységre hívom fel a Főtiszteletű Közgyűlés figyelmét; azután pedig a megejtett egyházi vizitációk eredményéről, lelkésztársaim hivatalos és egyháztársadalmi tevékenységéről teszem meg jelentésemet, végül a népmozgalmi állapotokról és egyes személyi változásokról számolok be.

I.

Anyagi erőgyűjtés.

Kegyadományok, szorgalmi jövedelmek.

Püspöki jelentésem legelső melléklete azokat a kegyadományokat és szorgalmi jövedelmeket tünteti fel, melyeket egyesek, vagy testületek áldozatkészsége és a gyülekezetek élő hite, munkás szeretete, mint jó illatú áldozatot, hozott az Úr oltárára.

Meg kell jegyezmem, hogy a sepsi egyházmegyéből és a kolozsvári egyházközségből sürgetés daczára is elkésve érkeztek be az adatok, a miért azokat a táblázatos kimutatásba nem lehetett felvennem.

Ezeket számításán kívül hagyva, a többi egyházmegyében és püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségekben kegyadományokból és szorgalmi jövedelmekből egy év alatt összesen 130,137 korona gyűlt össze; több, mint a megelőző évben 7426 koronával. Ezen összeghez adandó még a sepsi egyházmegyéből későn érkezett kimutatásban foglalt 3963 kor. kegyadomány és szorgalmi jövedelem. A kolozsvári egyházközség lelkészi hivatalától ide vonatkozólag elkésve sem érkeztek be adatok; de értesülesem van arról, hogy már a múlt év folyamán egy új templom építése iránt kezdeményező intézkedések történtek, s e célra ebben az esztendőben 7906 kor. gyűlt össze.

Kegyadományok és szorgalmi jövedelmek gyűjtésében a legnagyobb eredményt az enyedi egyházmegye érte el 13.686 korona összeggel, de a többi egyházmegyék is — csaknem kivétel nélkül — dicséretes tevékenységet fejtenek ki ezen a téren.

Az egyes egyházközségek közül szép eredményeket mutattak fel:

Óralja-Boldogfalva, Nagy-Pestény, Felenyed, a mely új lelkész vezetése mellett új életet kezdett; Istvánháza, Györgyfalva, Mákó, Nagymás, Zsobok, Ákos, Érszentkirály, Magyaroroszló, Pelekeszi, Válaszut, Nyárlókékes, Sajószentandrás, Dextrádszéplak, Marosbólkény, Holtmaros, Sóvárada, Marosbogát, Nagykend, Radnóth, Etéd, Középpajta, Brassó és Bukarest, a hol maga a begyűlt perselypénz 780 korona összegre megy. Ki kell emelnem Sepsibesenyőt is, mely egyházközségünk az erdősítés terén kifejtett tevékenységeért 1000 korona jutalmat nyert.

A püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek közül Marosvásárhely mutatja fel a legjobb eredményt, a miért br. Kemény Kál-

mánné önmagyméltóságának és gr. Toldalagi Lászlóné önméltóságának mondok hálás köszönetet. Egyik 2000, a másik 1000 koronát gyűjtött össze iskolaépítési célokra. A szászvárosi egyházközségben Baczó Mózes lelkész 1237 korona összeget adományozott az egyházközség céljaira. A dési egyházközség 914 korona adományából maga Dész városa áll elől 500 korona adományával.

Itt emlitem meg, hogy székelyudvarhelyi egyházközségünk javára Kendi Kandida és özvegy Bodó Tamásné 2000—2000 korona alapítványt tettek.

Az egyházmegyékben szintén fordulnak elő egyes buzgó és vagyonosabb egyháztagok, vagy egyesületek nagyobb (500 koronát meghaladó) adományokkal.

1. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Kisbarcsán papilakot épített, 400 koronával, a brassói és ploesti egyházakat segítette 400—400 koronával.

2. Dr. Rosenberg Gyula a brudbányai egyházközségünknek 3000 koronát adományozott.

3. Gál Béla hagyománya a tövisi és diódi egyházközségeknek 1000 korona.

4. A felenyedi volt urbéresek a ref. egyházközségnek 1400 korona értékű (13 hold) erdőt és 1300 korona készpénzt ajándékoztak.

5. Csetre Sámuelné, Lugosi Borbára kegyes adománya az ó-tordai templom-alapra 2000 kor

6. Budai Pál az ákosi egyházat 2000 koronával segítette.

7. Gróf Teleki Imréné, Toldalagi Eliz a dobokai iskola megépítését 560 koronával segítette elő.

8. Dr. Beke Marczel a nemegyei egyházközségnek 1000 koronát adományozott.

9. Szőlősi József örökösei a koltókatalini egyházközségnek 600 koronát adtak.

10. Molnár Ábel néhai lelkész a dedrádszéplaki egyházközségnek 1600, a szászludvéginek 800 koronát hagyományozott.

11. Weiss Berthold a köpeczi egyházközségnek 600 koronát adományozott.

12. A dálnoki birtokosság az egyházközség kepeváltó alapjára 6000 korona értékű (15 hold) kaszálórétet adott.

13. A földmívelési miniszter úr algyógyi felvinczi és marosludasi egyházközségeinket együtt 1000 korona értékben segítette.

14. A magyar államvasutak kolozsvári üzletvezetősége 144440 koronát gyűjtött a brailai egyházközség részére.

Együtt 36841 korona.

E nagyobb összegre menő adományok mellett tekintélyes számban fordulnak elő 100—500 koronás adományok is. *Lozsádon* a Hitelszövetkezet 220, *Krakkóban* br. Kemény Arpád 200, gróf Teleki Gyula 100, Bürger

Márton 100, Seres Attila 100 kor. kegyes adománnyal segítik elő az egyházközség céljait. *Szászsebesen* Szalay Ferencz építész 400, Kormos Elemér 101, *Felvinczen* a dalegylet 260, *Marosujvárt* Deák Lajos főgondnok neje 400, gróf Teleky Ádámné, br. Zeyk. Anna 400, özv. Katona Lajosné 100, *M.-Záhon* Ugron István 200, gr. Wass Ida 153, *Sz.-Földváron* Mohai Kálmánné 200, *Újtordán* özv. Szabó Istvánné 150, *Magyarókeréken* dr. Albrecht Lajos és neje Bónis Irén 300, *Egerespatakon* Butka Sámuelné 220, *Magyarcsaholyban* Jakab Imréné 300, *Tötörben* Rettegi Sándorné 300, *F.-Tökön* Jakabházi Istvánné 150, *Kérőben* Kovács János és neje 180, *K.-Borsán* báró Bánffy Ernő 100, *M.-Láposon* gr. Teleki Sándor 200, a Hitelszövetkezet 500, *Pánczél-Cseben* Bodor Károly 300, *Baczában* Fehér András és neje 120, *Bálványosváralján* Csiszér János 200, *Bethlenben* gr. Bethlen Gergelyné 100, *Buzában* Bakó Károlyné 200, *Kuduban* Szathmáry Sándorné 3 és fél hold erdőt (315 kor.), *Ny.-Kékesen* Karácsonyi Sándor 117·54, *Tekében* a Nőegylet 260, *Dedrádszéplakon* a Hitelszövetkezet 530, *Gernyeszegen* gr. Teleki Sámuel 305·80, *M.-Bölkényben* gr. Teleki Samu 200, *Sárpatakon* gr. Teleki József 136·20, *Csikfalván* Szabó Márton 2 drb földet (160 k.), *Koronkán* id. Balácsi József 200, *Szentgericzen* Nagy Anna 100, *Nyarádgalfalván* Szentiványi Gábor 201 koronát adományoztak. *Balavásáron* a polg. község az állami iskolával szemben az egyházközség évi járulékát (100 k.) magára vállalta. *M.-Bényén* Radák Ádámné bárónő 200 koronát hagyományozott, *Haranglábban* Veér Györgyné 100, *Homoródszentmártonban* birtokosság 200, *Kisbaczonban* a birtokosság 377·40, *Középajtán* Kiss András és neje 300 koronát adományoztak. *Alsó-Csernátonban* 808 kor. kegyadomány gyűlt be. Ebből Domokos Dénes 192, Rápolti Mihályné 168 koronát adott. *Désen* a Hitelbank és a Kereskedelmi Bank 100—100 koronát adományozott. *Nagy-Enyeden* a kisegítőtakarékpénztár 300, *Szászvároson* Kovács Gyuláné és Deák Gerőné 100, Sylveszter Domokosné 120 kor. kegyadománnyal segítették az egyházközséget.

Ide jegyzem azon lelkészek neveit is, a kik 100 koronát meghaladó összeggel segítettek egyházközségüket:

Kovács Lajos lozsádi lelkész 100, Benedek Károly alvinczi lelkész 155, Muzsnai Miklós szamosfalvi lelkész 100, Ferenczi Gyula szil.-szegi lelkész 110, Jónás Bálint k.-borsai lelkész 120, Lőrincz János bálványosváraljai lelkész 150, Sófalvi Károly kékesi lelkész 180, Boér Károly m.-paniti lelkész 100, Jenei Sándor n.-ernyei lelkész 260, Kóbori János vallástanár a marosvásárhelyi egyházközségnek 120 koronát.

A 100—500 koronás adományok összege meghaladja a 13000 koronát.

Tehát a 100 koronát meghaladó összeg-adományok kerek számban 50,000 koronát tesznek ki.

Alapítványok, segélyek.

Meg kell még emlékezni azon *alapítványokról*, a melyek az 1902. évi október 1-je óta ez ideig az Igazgató-tanács tudomására jutottak. A mellékelt kimutatás 46969 koronában mutatja ki ezen alapítványok összegét.

Az alapítvány tevők nevét azon sorrendben hozom a Főtiszteletű Kerületi gyűlés tagjai tudomására, a melyben Igazgatótanácsunkhoz a jelentés beérkezett:

Szabó Ferencz és neje 2000, Péterfi Zsigmond mérnök 500, Berényi János tanár 600, Bulyovszky Gyuláné 200, Hank Lajos 20,000, Kaisler Ignác 2000, Néhai Parádi Kálmán tanár tisztelői 4169, Csiszár Farkas nyug. lelkész 1000, özv. Sárkány Ferenczné férje emlékére 1000, Sepsiszentgyörgyi Kosuth küldöttség 500, Vékony Ferencz dési főgondnok és neje 15,000 koronás alapítvánnyal. Legujabban gr. Wass Béla és neje a kolozsvári kollégium javára tett 1000 koronás alapítvánnyal.

Midőn a nemes alapítóknak a kerület nevében is köszönetünket tolmácsolom, köszönettel jegyzem ide azon 6900 korona segélyt is, melylyel az Emke ez évben támogatta egyházkerületünk segélyre szorult egyházközségeit és ezek iskoláit.

Építkezésekre az összes egyházmegyékben kiadott 424687 korona.

Ezen összegből esik: templomok építésére 247139, iskola és tanítói lak építésére 61747, papi és kántori lak építésére 70902, vegyes építkezésekre 44899 korona. Kevesebb, mint a megelőző évben, 59103 kor. összeggel.

Az építési kiadásokhoz hozzáadandó még a sepsi egyházmegyéből 4164 korona.

Az építkezéseket nézve, különösen ki kell emelnem *Szászsebest*, mert e helyen új egyházközséget nyertünk.

Templomát 16000 koronával már megépítette.

Ismerve Benedek Károly, alvinczi lelkész és egyházmegyei főjegyző nem lankadó tevékenységét és nemes buzgalmát, a ki, mint beszoigáló lelkész ezen egyházközséget gondozza, s úgy szólván, mint édesanya a gyermekét, sem időt, sem fáradságot nem ismervé dajkálja, teljes reményünk van az iránt, hogy a papi lak is nem nagy idő múlva készen lesz, s oda való hiveinknek rendes lelkész hirdeti az ígét.

E helyen is dr. *Darányi* földmívelési miniszter úr nevét kell hálával feljegyezni, a ki kérésünkre 4000 koronával kegyes elősegíteni.

1. *Uj templom* épült még M.-Ujvár 20475 kor., Ordögkeresztur 20.000 kor., Drág 8000 kor., Balázsfalva 19.089 kor., Füle 15.000 kor. Restauráltatott: Ákos 70.000, Tasnád 20.833 koronával Nagyobb templomi építkezésekre fordított összeg 189.397 kor.

2. *Iskola épült*: Doboka 2600, Cserefalva 1400 kor., Mezőmadaras 50.000 kor., Süketdemeterfalva 1600, Székelyudvarhely 2069 kor. Együtt 57.669 kor.

3. *Papi és kántori lak* épült: Györgyfalva 4800 kor., Ardó 3350 kor., Horváthpetenye 5000 kor., Berekeresztur 3113, Erdőszentgyörgy 1968 kor., Mezőfele 5000 kor., Mezőméses 1100 kor., Szentgericze 1600 kor., Pócsfalva 1190, Muzsna 1325 kor., Közéapajta 8445 kor. Együtt 36891 kor.

4. *Vegyes építkezésre* nagyobb összeg fordítottatott: Gyulafehérvár 6000 kor., Ujtorda 1092, Hosszufalu (Désmege) 1200, Nagysajó 5410, Sóvárád 2014, Bölon 1300, Köpecz 1248, Marosvásárhely 7208 kor. Együtt 25512.

Állami telepítés.

A Főtiszteletű Közgyűlés engedelmével e helyen kell szólanom a minket közvetlenül érdeklő állami telepítésekről is.

Az *állami telepítés* ügyének az utóbbi években teljes erővel felkarolása és intézése az erdélyi részekben nemcsak a nemzetiségek közé beekelt magyarság fenmaradását és megerősödését segíti elő, hanem saját egyházközségeinknek is új erőt nyújt arra a küzdelemre, a melyet anyaszentegyházunk immár három és félszáz év óta viv nem csupán önmagáért, hanem a nemzeti létért is.

A *nagysármási* telepések számára immár elkészült a diszes templom. Belső felszerelésére dr. *Darányi* miniszter ez évben 11.764 koronát utalt ki, mely az elkészült felszerelések költségeinek kifizetésére immár ki is adatott.

A *marosludasi* telepítés kérdése is megoldottnak tekinthető. — A Miniszter úr e helyen a ref. egyházközség temploma részére 15 hold, a ref. lelkész részére 45 hold, a kántor részére 8 hold, összesen 66 hold külső fekvő kihatását volt kegyes elhatározni és így biztos reményünk van, hogy marosludasi ref. egyházközségünk, lélekszámban is száz családdal megnövekedvén, a mezőség és székelység határvonalán erős bástyája lesz a magyarságnak.

Kolozskarában és *Fejéregyházán* szintén folyamatban van a telepítés. Igazgatótanácsunk megtette a lépéseket, hogy a telepítéssel kapcsolatosan mind a két helyen rendes lelkészi állás szerveztessék.

(Folytatása következik.)

Reformáció-napi gondolatok.*

Az orbai egyházmegye Egyházi Értekezlete az őszi közgyűlés idejét a reformáció évfordulati napjára, október 31-ikére állandósította. Ezzel egyfelől az igazi protestáns lelki szükségérzet kielégítéséről gondoskodott, másfelől anyaszentegyházunk, egy még mindig fennálló mulasztásával szemben nyújt némi elégtételt e nap emlékének. Vádaskodással fellépni éppen nem akarok, de mulasztásnak kell jeleznem, hogy *október 31-ike* még mindig nincs határozottan beiktatva anyaszentegyházunk ünnepei sorába. Mert az korántsem elég, hogy hivatalosan van elrendelve a reformáció emlékének megünneplése: *az iskolánál október 31-ikén, az egyháznaknál a legközelebbi vasárnapon.*

Ez az „igy is — úgy is“ elbánás valóssággal kisebbiti e világtörténeti fordulatot jelentő esemény méltánylását. A reformáció mély jelentőségét átérző vallásos szükségérzetet pedig annál kevésbé elégítheti ki.

Ma már száma nélküliek az ugynevezett évfordulati emlék-ünnepek, különösen az iskolákban. Ma valamely történeti nagy eseményeknek, holnap valamely jelesünk születésének vagy halálának évfordulóját ünnepeljük. Távol áll tőlem, hogy kisebbitni akarjam ennek nevelési értékét, de az ellen határozott óvást kell emelnünk, hogy a reformáció ünnepe is csupán ezek jelentőségére helyeztessék. Már pedig ott van ez, míg nem érvényesítjük a reformációnak azt a nem vitatható jelentőségét az üdvélet történetében, a mely nemcsak így, vagy úgy megemlékezésre méltó, hanem éppen ünneppé emeli azt a napot, melyhez történetileg fűződik.

Már kétszer emeltünk szót egyházmegyénk kötelékéből e szent cél megvalósítása érdekében. De szomorúan kellett tapasztalnunk mindkétszer, hogy minden komolyabb mérlegelés nélkül hagyatott az út szélén felvetett eszménk. Felvilágosítás hiányában találgatnunk kell, hogy mi lehet a mellőzés oka. És két kifogásra gondolunk, a mi támasztható. Az egyik *elvi*, a másik *gyakorlati*. De felfogásunk szerint mindkettő tarthatatlan.

Az első — elvi — kifogás az, hogy a protestantismus purifikáló tiltakozásával kiküszöbölte az egyházból mindazon ünnepeket, melyek az isteni kegyelemnek nem közvetlenül az üdveztőben közölt üdvtényeit örökítik meg. Hogyan tehetnők tehát ünneppé a reformáció napját következetesen, mikor a Jézusnak sem születésével, sem halálával, sem feltámadásával, sem megdicsőülésével, sem a vigasztalás szent lelkében való visszatérésével közvetlen

* Ezen előterjesztést az orbai egyházmegye október 31-én tartott Egyházi Értekezletén akartam megtenni, azonban ott nem jutván rá idő, lapunk hasábjain ajánlom az illetékesek figyelmébe.
B. J.

kapcsolatban nincs. — De hát valóban nincs?! — No éppen ebben volna a végzetes tévedés. A reformáció nem volna kapcsolatban Jézussal? Bizony, ha nem volna: akkor semmi alappal, semmi létjogosultsággal sem birna. De nagyon is meg van a kapcsolat. Avagy mi adta vissza az emberiségnek az igazi megtartót, kinek kiszorításával tévelygő, gyarló, sőt nem ritkán épen gonosz lelkek tolazkodtak elő, hogy ők tartják meg a világot? Mi adta vissza a csodatevő szerekkel, talizmánokkal, ereklyékkel, könnyező képekkel, gyógyító erejű fadarabokkal ámitás helyett Jézus halálának, vére hullásának váltságát nekünk? Mi tárta fel újra a bűnnel vivódó és a haláltól rettegő lelkeknek a testiekbe, böjtölésbe, önsanyargásba, búcsujárásba fullasztott lelkiéletet Krisztus feltámadásában, mert ő meggyőzte a világot? Mi nyitotta fel szemét az elvakított tömegnek, hogy ne az emberi hiúság és hatalomvágytól elszédített fennhéjázó embert bálványozza, hanem Krisztus előtt hajtson térket, ki szellemében hozzánk visszatért? Mi segítette újra a bűnbánó szívet a bűnösöktől osztogatott feloldozás, a papi bűnbocsánat a szentek érdemével üzérkedés hamis kövei helyett az isteni kegyelem biztatásának valódi drága kövéhez? Mi állította vissza az úrvacsora szakramentumában az ostyának az Úr testévé varázslása helyett a Megváltóval való lelki egyesülésnek a kenyérben és borban rendelt egyszerű pecséteit?

Mi emelte ki a tömjénfüstnek homályából, gyertyalángok csillogásából, ceremóniák takarépléből Istennek a Jézus parancsa szerint lélekben és igazságban imádását? Mi tette az egyházat a Krisztus parancsa ellen fejedelemségre vágyakozó pápa országából, a Krisztus testévé? Vagy hogy éppen meglevő szent ünnepeinkkel kapcsolatban szóljunk: mi adta vissza a keresztyénségnek az igazi *megtartó* születésének örömét, a *megváltó* halálának érdemét, a *feltámadottban* megdicsőült halhatatlanság győzedelmét, a *szentlélek* kitöltetésében Krisztus szellemének örökre visszatérését, szóval mi adta vissza a Krisztust és az ő evangéliumát?!

Kell-e e gyülekezetben bizonyítgatnom, hogy: *a reformáció!* Lehetne-e öntudatos kálvinista ember, a ki így nem tudja ezt? Hogy nem ébredünk hát annak is tudatára, hogy ez az esemény, mely fordulatot adott a világtörténelemnek, mely a karácsonynak, nagy-pénteknek, husvétnak és pünkösödnek elsikkasztott áldásait egyesítve adta vissza nekünk, képes megszentelni, ünneppé magasztosítani egy napot?

Vagy az egyszer már birt, de elveszített javaink visszanyerése kisebb értékkel bir, mint azoknak első elérése birt? Nem elvesztett juha feltalálásának, nem az elgurult drachma megkerülésének örvend-e oly nagyon az evan-

geliumi gazda és szegény asszony? Valóban lehet, hogy különösnek tetszik némelyeknek az összehasonlítás, de azért kimondhatjuk bátran, hogy a Krisztus evangéliuma sokkal mélyebb lelki szomjúságot elégített ki, a mikor azt, mint elveszítettet nyerte vissza az emberiség, mint a mikor csak valami ismeretlen sejtelem folytán vágyakozott az után az emberi lélek. Nem lesz profán a hasonlat, hisz' maga az Ur Jézus a bort használta fel önfeláldozó halála külső pecsétéül az úrvacsora szakramentumában, miért ne hozhatnám én is fel hasonlatul, hogy a sok hamisítás helyett a valódi tiszta bort bizonyára inkább szomjuhozza ma az ember, mint a mikor még egyáltalán nem is ismerte a szivderítő italt.

Nem bir-e hát vallásos életünkben az üdvélet tényeit közlő jelentőséggel a reformáció, a mely a lelki világunk elveszített legfőbb javaihoz vezetett vissza, üdvösségünknek, a sok hamisítás helyett, tiszta borát juttatja ajkunkhoz.

Hol van hát az elvi akadály, mely miatt a reformáció napja a krisztusi üdvényeket közlő ünnepek sorába nem emelhető?!

Vagy tán a gyakorlati nehézségek nyomulnak döntő erővel előtérbe? Valóban hallottuk is hangoztatni ezeket. Ez mind szép — mondják némelyek, — elvileg jogosult és helyes volna ez, de nem szabad a dolog kivihetőségét, gyakorlati oldalát figyelmen kívül hagyni; már pedig az ünneppé emelés csak papiron maradna, annak általános érvényt szerezni nem tudnánk. Ma, mikor a vasárnapok megszentelésével sem törődik népünk, csak arra adnánk alkalmat, hogy egygyel több ünnepet negligáljon a közönség.

No hát ez a kifogás, hogy azt az ünnepet is közönyösség érhetné, mint a vasárnapokat: igaz. De ha a közönyösséget így mérlegeljük, akkor következetesen annak orvoslására minden második vasárnapon be kellene csuknunk a templomokat. Talán mégis csak más irányban kell keresnünk a közönyösség orvoslását!

Alig csalódunk, ha éppen orvosszernek állítjuk, mert bizonyára a protestáns öntudat sokat emlegetett fejlesztésének válnék eszközévé e nap, ha az ünnepek sorába emeltetnék. Így felhivná e nap a gondolkozó hivek figyelmét a reformáció jelentőségére, míg a mostani gyakorlat csak fogalomzavart okoz a lelkekben. Ugyanis az iskolákban és szórványosan egyháztársadalmilag október 31-én ünnepelnek, mi által e nap az oly rohamosan szaporodó iskolai ünnepek sorába lép; de mert az egyházközségek vagy elhalasztva, vagy korábban ünnepelnek: maga a nap nem emelkedik a vallási ünnep jelentőségére, s nem ébreszti tárgya iránt azt az érdeklődést, a mit az ünnepnek ébresztenie kell.

Hogy pedig e nap, mint ünnep a hozzáfűződő eszmékkel ne sülyedhessen alá a közönyösségbe: ez épen az által volna elhárítható, ha a mostani „ünnep is, nem is“ helyzetből egyenesen az úrvacsorával összekötött ünnepek sorába emelnők. Ez által természetesen az adventi úrvacsora osztás maradna el.

(Vége következik).

Bodor János.

„Túlhajtott buzgóság.“

Koréh Endrének lapunk 43. számában megjelent, s fenti címet viselő közleményére, melyben a miatt jajdul fel, hogy kükiüllői „egyházmegyénkben a köztartozásokat (köztük a f. évi közalapi járulékot is) a Tanács szeptember 10-iki ülésén hozott határozat értelmében irgalmatlanul hajtják be s ezen eljárás fenyegető záradéka: a végrehajtás“ nem reflektálnék, ha Egyházmegyei Tanácsunkat törvényszegéssel nem vádolná s az által engemet is közelebről nem érintene.

Ugyanis Egyhm. Tanácsunk azt a „séreelmesnek“ s „önkényes eljárásnak“ bélyegzett határozatot az én indítványomra hozta. Indítványom megtevésére az a megdöbbentő körülmény vezetett, hogy egyházmegyénk 1902. évi számadásában egyházmegyei és kerületi rovatul címén 3519 kor. 06 fillér beveendő hátrálék szerepel. Tehát egy oly horribilis összeg, melynek fel nem hajtása pénzügyi válságba döntené egyházmegyénket.

Egyházmegyei Tanácsunknak ilyen vigasztalan körülmények közt s ilyen nagy arányu kötelességmulusztással szemben határozottan állást kellett foglalnia. Azért mondom: kellett, mert korábbi határozatait, melyekben a lehető érzékenykedésekkel is számot vetett s Pénztáros aának számtalan felhívásait, az illetékesek a köteles figyelemre nem méltatták.

Czélravezetőbb utat és módot kellett keresnie. És megtalálta, midőn határozatilag kimondotta, hogy a kitűzött időre be nem fizetett hátrálékok és folyó évi köztartozások behajtása először postai megbízás által kíséreltetik meg; ha ezen eljárás nem vezetne eredményre, akkor a polgári hatóság útján.

A fentiekből kitűnik, hogy egyházmegyénkben a „rend felvirágzóí hivatalos hatalmukkal nem éltek vissza s az Egyhm. Tanács sem hágtá át a törvény korlátait, csupán egy olyan rendkívüli, de megengedett eszközt választott, melyet Zsinati törvényeink biztosítanak részére s a melynek felhasználását egyházmegyénk alapos orvoslásra váró pénzügyi helyzete is parancsolólag megkövetelt a kötelességmulusztókkal szemben.

Ha csakugyan igaz az a szálló ige: „Rend a dolgok lelke“, s ezt az igazságot Koréh Endre is vallja, akkor igazán kár volt felsőbb hatóságával szemben kioktató és leczkértető szerepre vállalkoznia, mert általánosán tudva van, hogy pénzügyi téren csupán az a közkeletű, de meggyőző erejű igazság érvényesül: „Adós: fizess!“ Már pedig ez a kötelesség teljesítés várt mindenekre, mihelyt az Egyházmegyei Tanács szóban forgó s pellengére állított határozatát meghozta.

Egyébiránt megnyugtathatom Koréh Endrét afelől, hogy egyházmegyénk gondnoki és hivatalnoki karának nincsen hőbb vágya, minthogy az általa gúnyos hangon felhozott „sok egyéb nevezetességeket“ megszüntesse s elvégre e sok háborúságot kiállott egyházmegyében rendet teremtsen. Rendet: mert „rend a dolgok lelke!“

Sámuel Aladár,
számvevő.

Az erkölcsi törvény és Bodnár Zsigmond.

Felolvastatott a nagyszebeni ev. ref. egy. m. egyházi értekezletén 1903. szept. 25. Nagy-Szebenben.

(Folytatjuk.)

Azt olvasom a természettudósoktól, hogy a hangot, a világosságot, a hőt, a színeket, a villanyosságot, a Röntgen-sugarakat, sőt bizonyos határok között az érzéketeket, fogalmakat, képzeteket a hullám elmélet alapján eredményesen magyarázzák; az ismeretlen régiókban rohamosan tesznek újabb meg újabb felfedezéseket. Hogy tulajdonképpen mi hullámzik, nem tudják; egy ismeretlen talán nem is létező valamit neveznek éthernek, a mi hullámzik s ennek felvételével bámulatos eredményeket érnek el. De hát vajjon a Bodnár Zsigmond eszme elmélete megteszi-e ezt a szolgálatot? jön-e segítségül, hogy a hullámgyűrűk rombolásait hatalmunkban tartjuk, azoktól megóvjuk magunkat is és másokat? van-e olyan általános erejű érvénye, mely képesít arra, hogy az erkölcsi tüneményeket megmagyarázhassuk úgy, hogy azokhoz kétség ne férközzön, azt mindenki elfogadja, megértse s ahhoz alkalmaztassa magát? Ez nagy kérdés. — Bonyolultabbá teszi még a kérdést sokaknak azon állítása — s ezek közé tartozik a tisztelt író is — hogy a civilizáció és az erkölcs fordított arányban állanak: mentől magasabb fokon áll a műveltség, annál alantiabban az erkölcs. Ez, mint tapasztalat, lehet igaz: de a belőle vont következtetés épen oly hamis, mint az, hogy mivel a napot látjuk feljöni és lenyugodni: a nap forog a föld körül — a mi nem igaz; tudományos problémák megfajlására nincs több jelentősége, mint a Phaëton égi kocsiakázásának.

Bodnár Zsigmond a szép, jó, igaz eszmei egységének felvételével a következő feltevésekre jogosít: az eszmei egység, vagy egy az ember és társadalmon kívül független, objektív realitással létező valami — talán az alexandrinusok logosz-sai: — *mely esetben az egyes hullámok fázissai gnosiz-féle kistüregzások*; vagy velünk született isteni lényeg, s egységének állapota visszaemlékezés egy mennyei tisztaságu előéletre — mint Plátó tanítja; a hullámok ez esetben a feledékenység fokai, vagy misztikus állásponton az univervszumnak közvetlen minden tévedésen és félreértésen felül álló házassága a testté lett ésszel egy teremtő szent ölekezésben; *a hullámok e felvétel mellett gondviselés örökösége alatt fejlődő generáció*; vagy az önmagának tudtára ébredő univervsum s ekkor a *hullámok fokozatai: egyes jelenései az önkijelentésnek*. Ezen lehetséges felvételek mellett ott áll szerzőnek azon állítása, hogy az erkölcs az embereknek egymás iránti magaviselete, tehát külső, gyakorlati cselekvés. Ebben az is állítva van, hogy az erkölcs szerzemény; feltételek egymásutánjának, ható erők csoportosításának, elemi törvények kombinációinak eredménye: azt azonban nem lehet kivenni, hogy az erkölcs a hullám elején derekán, vagy utólján tárja-e fel azon sajátságait, melyek őt erkölcscsé és semmi egyébbe, mint erkölcscsé kvalifikálják.

Már pedig ha törvényről és pedig erkölcsi törvényről van szó, mindenképp előtt tudni kell, mi az erkölcs? Örökölt kategória-e, melynek keretében az erkölcs tényei szemléltetnek? egyéni szabadság-e, melyet készen kapott? magán tulajdon-e, melyet nagy fáradsággal szerzett? társadalmi tünemény-e, mely feltételektől függ? vagy mi? Mert tudományos problémák megfajlásánál — nem lehet szóbeli kifejezésre támaszkodni, melyet az emberek természeti sajátságuk, értelmük, gondolkozásuk, izlésük, állásuk, foglalkozásuk stb. stb. mértéke szerint különböző minőségű és értékű tartalommal töltenek meg — jobban mondva különbözőleg értelmeznek.

Bodnár Zsigmondnak nagy érdeme, hogy a rop-

pant sok és bonyolult társadalmi tüneményeket mély belátással, szakértelemmel rendezte, azoknak együtt-létét, egymásutánját, csoportosulását, koronkénti szabályos ismétlődését bámulatos életelmével feltűnteti, magyarázza és alkalmazza: de mind ezek csak anyag-halmaz az erkölcsi törvény felfedezésére. A gravitáció törvényét is, mielőtt ismerték, fel kellett fedezni s csak a felfedezés után lett törvény. Az előtt valami bizonytalan, ismeretlen lényegiség, talán vonzó erő, mozgás, út, gyorsaság, vagy más kifejezés alatt lap-panghatott — de törvény csak a felfedezés után lett. Az emberek századokon keresztül látták a szabadon élő testek tüneményeit. Tapasztalták, hogy mentől magasabbról esik egy test, annál nagyobb gyorsasága, útjának hosszúsága, erő kifejezése; tudták, hogy a nagy magasságból aláhulló, borsó nagyságu test agyonüti az embert; ezeket és ezeknél többről is volt tudomásuk: de az esés törvénye csak akkor lett felfedezve, mikor Newton kétségbevonhatatlanul, tapasztalatilag igazolta, hogy „a gyorsaság egyenlő” az esési idő négyzetével — a gyorsaság az idő funkciója. Állítja ugyan, hogy az erkölcsi világrendben is változatlan törvény uralkodik s erkölcsi felfogásunk módosul: de a törvény létezésének állítása, még nem a törvény felfedezése.

Mert mi a törvény? Lewes szerint „változatlan viszony két külön tünemény között, a melynek értelmében ezek egyike függ a másiktól. A viszony változatlan lévén, a változás csak is a tünemények belterjességében, vagy irányában lehetséges. Így tehát a természet két külön jelenésével állunk szemközt: az egyikhez az emberi beavatkozás hozzá nem férhet, emberi ügyesség azt ellen nem őrizheti, végzetesség az, melyet el kell fogadnunk; a másikhoz az emberi beavatkozás igenis hozzá férhet; abban oly módosulékonyaság van, mely bennünket a végzetességnek egy reánk nézve jótékony és hasznos hatalommá változtatására képesít.”

E szerint a törvény viszony; a metafizikus megelégszik azzal, hogy a törvény törvény; a theologus isteni akaratnak tekinti, Mind hárman megegyeznek abban, hogy változhatatlan. Azonban, a pozitivisták a változhatatlanságot, a fátumszerűséget (Kérem ezt a kifejezést ne méltóztassanak megbélyegzett értelem-venni) olyan áldásnak tekintik, mely épen ezen sajátságánál fogva lehetővé teszi a folytonos fejlődést, a fejlődéseket, tudományt, műveltséget, az embernek, társadalomnak, kozmosznak helyes megismerését; hatalmunkba adja az önmagunk, a társadalmi, állami, egyházi, szellemi, művészeti, vallási, erkölcsi, anyagi, ipari — egy szóval minden életviszonyaink vezetését, módosítását, emelkedését, vagy hanyatlását; e nélkül nincs kategorikus imperativus, nincs alapja az erkölcsi parancsnak „ezt tedd, mert jó, szép, igaz, azt ne tedd, mert bűnhődöl. Egy törvény változhatatlansága teszi ugyanis e törvény eredményeit módosíthatókká, minthogy minden egyes törvény, minden körülmény között megóvjá értékét és soha egy hajszálnyit sem változik; pontosan tudjuk, mily értéke lesz, ha más törvényekkel kombináljuk — vélekedik igen érthetően Lewes.

A metafizikus törvénye ellenben ható erőket, okokat, tervet, végcélzt, szellemet, lelket stb. kénytelen segítségül venni. Ha a változó, egymásnak sokszor ellentmondó társadalmi, állami, egyházi, erkölcsi tüneményeket magyarázni akarja, sem tovább haladni, sem tanácsot, sem irányt adni nem tud; az ő kategorikus imperativusa ismert helyeken ismeretlenül bolyong. És ha bizonyosak vagyunk affelől, a mint hogy bizonyosak vagyunk, hogy erkölcsi sülyedésünk — a társadalomban úgy, mint az államban; egyházban, a családban úgy, mint a törvényhozásban, az utcán és hivatalszobákban egyformán okozatok: akkor az embernek nincs hatalma azok felet-

azokban, mint árban, akarva, nem akarva vergődni kénytelen; erkölcsiségünk, sorsunk, világnézetünk változása az ár emelkedésétől, vagy változásától függ. Ily állásponton lehet mondani X évtől Y évig az emberek vagyont gyűjtöttek, kereskedtek, dőzsöltek, pazaroltak, anyós viczceket gyártottak, a megcsalt férj kijátszásán mulattak: tehát a realizmus utolsó hullámcsapásai ragadják. Vagy az ideal realizmus korszakát éljük: tehát az emberek lelkesednek a szabadságért, egyenlőségért, nemzeti egységért, a haza nagyságáért, hatalmáért. Avagy az emberek templomba járnak, processiókat tartanak, zarándokcsapatok tolonganak, esdekelnek pápai áldásért, lábainak megcsókolásáért stb.: tehát az igaz, szép, jó egysége valósult meg. Az ilyen okoskodás nem sokat különbözik attól, mintha valaki azt mondja: a hévmérő magasan áll, meleg van; a varjak kárognak, eső lesz; éhes vagyok, kivánom az ételt; megterheltem gyomromat, kirázott a hideg; X évtől Y évig sok búza, bor termelt, tehát jó időjárás, termékeny év volt. És így tovább. Az igaz, hogy mindezekben változatlan törvények rejlenek: de ezen elismeréssel nem sokra megyünk, legfőleg azt tudjuk, hogy történt valami, de, hogy miként történt így s nem másképpen és vajjon nem történhetett volna másképpen — e kérdésre metafizikus helyes feleletet adni nem tud.

A moral theologus, ha az Isten akaratján való megnyugvason — tehát a tétlen szemléleten túl akar menni, a minhogyan túl is megyen, mert túl kell mennie: akkor vagy a pozitivistához, vagy a metafizikushoz kell folyamodnia; magát az evangéliumot sem magyarázhatja, alkalmazhatja a gyakorlati életre, ha valamelyiktől tudományos igazságokat nem fogad el. A theologia vallásos igazságok rendszeres előadása ugyan: de Leves mondása szerint — „minden valásnak két dolgot kell tennie, ha érvényesülni akar: ki kell elégítenie az értelmet és szabályozni kell az érzelmeket. Hogy az értelmet kielégíthesse, oly magyarázatát kell nyújtania a világnak és társadalomnak, mely képessé tesz bennünket a külső rendet, melynek létünk alá van vetve, megérteni és e megértés által módosítani. Hogy az érzelmeket szabályozhassa, oly magyarázatát kell nyújtani az embernek, mely képessé tesz bennünket a benső rendet, mely erkölcsi létünket megalkotja, megérteni és e megértés által magunkat ahhoz alkalmaztatni.

(Folyt. köv.)

Titkári jelentés

az erd. ev. ref. egyházkerület „Egyházi-Értekezlet“-ének III-ik évről, 1902 május 30—1903 jun. 30-ig.

Előterjesztette: Nagy Károly ref. theol. tanár, egyh. titkár Tordán 1903. jul. 1-én.

(Folytatás.)

2. A gyulafehérvári az egyházi esték tartása körül buzgólkodott s zalathnai közgyűlésén a Molnár Albert és Benedek Károly felolvasásai kapcsán a liberális sajtó s egyházi egyesületek támogatását kimondva, egy részvényt jegyzett a „Magyar Szó“ vállalatnál és alapító tagjává lett a kolozsvári „Bethlen-kör“-nek. Megsürgette a taggyűjtést.

4. A kolozs-kalotai Darócson és M.-Gorbón tartott közgyűléseket; amott a jeles író Gyarmany Zsigáné „Vasvári Pál“-ról, Bácsy Gyula „A családi életről“—; emitt Csűrös József a „Vidámságról“, mint a ker. jellem egyik vonásáról, ifj. Lészay Ferenczné „Hitépítés a tengeren“ cz. tartva gyönyörű felolvasásokat. Mélyreható és tanulságos megbeszélések voltak az ifjuság gondozásáról, a gyakoribb és belterjes biblia-magyarázatok meghonosításáról és módjáról, az egyházi éneklés fellendítéséről, a

vadházasságok és szekták elleni védekezésről. Ez utóbbira nézve határozatba ment, hogy a velük való érintkezés és irataik tanulmányozása alapján alaposan megismervén és ismertetvén, leküzdésünkre alkalmas iratok és gyakorlati eljárások ismertetése által egymást kölcsönösen segítik. Addig is a hivel való minél gyakoribb személyes érintkezésben, a lelkeket foglalkoztató vallási kérdések felől helyesen tájékoztató eljárást ajánlják. Az egyháztársadalmi munka községenként külön szervezeteket nem nyert ugyan, de ifjusági-, dal-, nőegylet már sokfelé alakult. A munka azonban derék tanítók és világiak támogatásával egyházközségenként szépen megindult. Egyházi-esték a téli idényben gyakran — Magyar-Bikalon minden estve — tartattak: Torda-Szt.-Királyon, Kalota-Szt.-Királyon, N.-Petriben, Középlak, Zsobok, Méra, Türe, Gyerómonostor, Inaktelke, Daróc-Bogártelke, Fejérd, Nagymás, Egeres községekben, s mindezekben ifjusági énekkarok is, melyek közül a M.-bikali már gyönyörű előmenetelt tett, nagy hirt szerzett. A belterjesebb egyh. gondozás érdekében Fejérd és Szamosfalván egyházi körök a lakítottak, élükön egy-egy presbyterrel, mindenkinek jár egy példány „Vasárnap“, melyet összegyűlve olvasnak fel s árat estélyek jövedelméből fedezik. Legény-egylete van M.-Valkónak, nőegylete Patának. A szegények téli ruházása, betegek gondozása szépen megindult Gyaluban és Patában. Ez utóbbi helyen szerény formában Kiss Péter lelkész egy nagyszerű dolgot, szent munkát indított meg. Összeszedi őszszel a vidéki oláh falvakban levő magyar s főleg ref. gyermekeket s patai családoknál, hol állami iskola van, elhelyezi, hol a gyermeket részint a szülője kis természetbeli fizetéseért, részint a papok által gyűjtött pár krajczárért s főleg a gyermek munkájáért, családi viszonyainak teljesen megfelelő ellátásban részesítik s így lehetővé teszi annak tanulását, magyar s ref. voltának megtarthatását. Követésre méltó, gyönyörű s praktikus munka ez, melyért a lelkész megérdemli elismerésünket, hálaikat! Szász-lóna, Gyerómonostor, Szentkirály az egyházi terhek csökkentésén fáradozik, templomait szereli fel jobban és ékesen. Terjesztetik a Prot. Árvaházi Naptár és jó vallásos újság és füzetkék, — úgy hogy e szépen megindult munka reméli engedi, hogy a szekták által e leginkább megtámadott vidék győzelmesen fogja kiállani a nehéz próbákat.

5. A szilágy-szolnoki 1901 szept. 15-én alakult meg és 4 vidéki kört alkotott, melyeknek gyűlésein Bartha Dezső, Vincze Odön, Józsa Gyula, Magyarosi József, Kincs Gyula, Kerekes András, Incze Lajos stb. olvastak fel, főleg az illető egyházak történeti multjainak ismertetésével buzditva hithűségre a népet s gyakorlati kérdéseket beszélve meg Tasnádon, Zilahon, Zsibon stb.

6. A deési egyh. m. értekezlete egy választmányi s egy közgyűlést tartott Deésen. A szétszórtság nehézzé teszi a gyakori összejövetelt. Egyházi estélyek s más munkák folyamatban vannak: Kendilónán, S. M. Berkeszen, Hosszúfalván, az előbbiben népdalárdával is s törekednek kiterjeszteni a munkát, Láposon, Domokoson, Koltó-Katalinban.

7. A széki egyh. megyéből nem jött jelentés, valamint

8. A nagysajóiból sem.

9. A görgényiből két választmányi s egy közgyűlést jelentenek. Az utóbbit M. Bölkényben Dénes József ottani paptársunk 40 éves jubileumával kapcsolatosan tartották, ki egyháza történetét s „Pályám vége felé“ költeményét olvasta fel. Sikeres lépéseket tettek a vármegye alispánjánál a vasárnapi és ünnepi korcsmai zárlat iránt. Választmányi gyűléseiken hozott határozataiknak a jelentésben foglalt pontjai tárgyáló közgyűlésünk határozatait provokálják, a

mennyiben azok egy része alapszabályaink rendelkezésébe s egyesületünk intencióiba ütköznek — pl. hogy rendes tagokul csak az Értekezlet paptagjait tekintik s a kerületi pénztárba csak ezeknek évi díjait küldik be, a világiaktól pedig — „tekintettel az ő tagdíjaink behajtása körüli kellemetlenségekre“ — csak tetszés-szerinti évi díjat fogadnak el, mely kizárólag az egyh. megyei értekezlet céljaira incassáltatik s a ki 20 kor. egyszerismindenkori befizetést tesz: az alapító tagnak, a ki pedig legalább 5 koronát ad: az pártoló tagnak jegyeztetik be a tagok közé.“ Ha ez, indítvány volna, megfelelő megvitatás anyagát képezhetné — bár szerintem akkor is elfogadhatatlan volna, mert hisz Értekezletünk épen az egyházi és világi elem tömörítését is tüzte egyik céljául —: de a görgényi egyh. m. értekezlet — mintha saját hatáskörében jogosítva volna ilyent megállapítani — már ezen elvek szerint is jár el s így annál inkább határozatot kell ezzel szemben hoznunk, mert az ily eljárások egyesületünk felbomlására fognak vezetni. Indítványoknak kívánom tekintetni, bár a jelentés „határozatoknak“ nevezi azt az intézkedést, hogy „a tagsági díjak személyenként 1 kor.-ra szállíttassanak le, az Évkönyv költségei s a „Vasárnap“ cz. lap subvenciója megszüntetessék.“ Ezeket lesz szerencsém tárgysorozat rendjén a tárgyaló ülésen előterjeszteni mint indítványokat. Sajnálom, hogy indokolva nincsenek, s hogy ezt a jelentést író egyházi jegyző azon az okon mellőzi, hogy „esetleges reflexióinkat a titkári olló ugyis megnyirbálta volna“, — mert én ilyen feltevésre eddig — tudtom szerint — okot nem szolgáltatam. Utolsó „határozatuk“ arra vonatkozik, hogy „az egyházkerületi Egyházi Értekezlet hivatalnokainak uti díjait megszüntessék.“ E pontnál elhallgatom a központi tisztikar méltatlan meggyanúsítása felett érzett szomorúságot s csak azt említem meg, hogy e határozat annál jellemzőbb a görgényi Értekezletre, mert e czimen a központi pénztárból a három év alatt soha egy krajczár sem fizetett ki. Mi a magunk részéről csak ennek konstataálására szoritkozunk, a többit közgyűlésünk bölcseségére bizzuk.

10. A marosi 2 adminisztratív ügyekkel foglalkozott, választmányi- és egy közgyűlést tartott. Ez utóbbit Ny.-Szeredán, hol *Bedőházi János* „Az igaz vallásosság“-ról, *Király Béla* „Ilyés prófétá“-ról tartottak szép felolvasást. Továbbá elfogadták *Kovács Lászlónak* az „Egyházközségi temetkező társulatok“-ra vonatkozó tervezetét, melyet indítványul közgyűlésünknek is beküldtek s elfogadásra, minél szélesebb körben való megvalósításra ajánlanak, miután alkalmasnak ítélik arra, „hogy a hivek és egyház között egy új kapocs legyen s a lelkész kezébe is a curapastoralis gyakorlásában új eszközt adjon.“ Négy köre közül eddig csak a küküllő-menti alakult meg s tartott *Ady Sámuel* felolvasásával *Akosfalván*, ez egyház történetét ismertető gyűlést.

11. A küküllői két közgyűlést tartott. Az első *Dicsőszentmártonban* új tisztikarral újra szervezkedtek s *Koréh Endre* felolvasása alapján, melyet terjesztésre 400 példányban ki is nyomattak, tárgyalták „A református papság jövője“-t. A másik Erzsébetvárosban volt *dr. Kecskeméthy István* theol. tanárnak is részvételével, hol *Sámuel Aladár* „A Kerelő-Szentpáli ref. egyház pusztulása“ czimen a multtal figyelmeztette a jelent, hogy ha meging a hit és erkölcs s a jó pásztor örködése nem vigyáz: elvesz az egyház. *Lengyel József* világi tag a ref. egyházhoz való ragaszkodás példáit és okait mutatta fel. Megvitatatták a következő nagyfontosságú gyakorlati kérdések: „Miként kell terjeszteni a népies vallásos iratokat?“, „Hogyan teljesítsük a ref. egyház nemzeti misszióját?“, „A ref. egyházi Szerartások egyöntetűsége.“

12. A *nagyszombeni*-nek a székhelyen tartott kétrendbeli gyűlése *Horváth István* felolvasása kapcsán „Az ev. ref. felekezeti népiskolák és az állami népnevelés“ ügyét, *Kovács Károlyné* felolvasása kapcsán „Felekezeti vallásoktatásunk a népiskolákban“, *Putroki Lajos*ének kapcsán „A pap és a hivek közti viszály“, okait tárgyalt s végül *Horváth István* „Alkalomszerű fecsegések“ cz. alatt tartott igen értékes „apologetiko-polemikus“ felolvasást ref. vallásunknak más egyházakkal való összevetése kapcsán. Szép munka indult és foly az egyes egyházközségekben is. Téli esti felolvasások a *bolyavölgyi*, *mihályfalvi*, *vizaknai* egyházakban. Külön téli gyermekistentiszteletek: *Nagyszombenben* és *Vizaknán*. Nagyobb arányú egyh. társadalmi munka indult Szomben: van szép egyházi dalkara, a könyörülő-szeretet munkáit gyakorló Magy. Prot. Nőegylete, mely elkezdte szegényeink állandó gondozását, téli ruhával való ellátását (63 drb. ruha neműt osztott ki az idén) vallási iratokat és — tankönyveket adományoz; az egyház konfirmált növendékeit látja el Bibliával és Emléklapokkal s oszdt segélyt Nagypénteken szegényeinek.

13. *Udvarhelyi* e. m. Értekezletünk az idén is fokozott munkával vezetett. 68 tagu Igazgató-Választmány a maga szakosztályaival folytonos tevékenységben van. Pénzügyi bizottsága a taggyűjtések terén szerez érdemeket, felvívén a tagok számát 372-re s azon munkál, hogy minden pap, ref. tanító és énekevezér kötelezett tag legyen; sajtóügyi bizottsága összeállítja a vallásos építésre szánt s céljainknak megfelelő kiadványok jegyzékét, előkészíti egy az I—II. el. osztály számára alkalmas „Imák és vallás-erkölcsi elbeszélések“-et tartalmazó gyűjteményes *Vezérkönyv* ügyét. Most teszi meg indítványát felhívásunkra „olyan kis munkák megírására, a melyeknek ref. egyházunk és vallásunk alapigazságai legyenek feltüntetve a más vallásokkal szemben, hiterősítés céljából apologetikus tartalommal.“ *Missziobizottsága* a diasporák látogatásáról, gondozásáról, vallásos iratokkal való ellátásáról gondoskodik. Gyűlései alkalmával 1350 drb. vallásos-iratott osztott ki 100 kor. 77 fill. értékben. Gyönyörű közgyűlését nagy érdeklődés közt, az idén Etéden tartotta, de megjelent és nagy erkölcsi hatással és eredménnyel lépett fel a veszélyeztetett Agyagfalván. A világiaknak, gondnokoknak stb. nemcsak érdeklődését, de közremunkálását is páratlan buzgalommal sikerült teljes mértékben megszerezniök. 50 anyaegyházunk közül 35-ben már mindenütt van valamelyes intenzív társadalmi munka felolvasás, énekkar, ifj. egyesület, szegény gondozás, békebírótság, diakonus presbyteriség stb. A jelentés a megye „hegyen épített városának nevezi Sz.-Udvarhelyet, hol 9 igen látogatott felolvasó-estély volt, melyen 3 női felolvasó is szerepelt s ez estélyek perselypénze különböző egyh. czélokra, köztük a „Vasárnap“-nak veszélyeztetett pontokra való ingyen küldésére 200 koronán felül gyűlt össze, s magába a városba a „Vasárnap“ 52 példányban járt, mutatva, hogy ő lelkek jó táplálékra éhesek.

14. Az *erdővidéki* a lefolyt évben szervezkedett újjá s máris 113 taggal bir. Közgyűlését a reform. emlékűnnep napján Középpajtan tartotta. Felolvasásokat tartottak: id. *Bedő József* gondnok; *Kovács Sándor*, *Karácsony György* és *dr. Benedek Zoltán*. Az egyházközségekben megindítandó munka képezi most tárgyalásuk anyagát, mely remélhetőleg már a tél folyamán meg fog indíthatni, melynek keze a lelkészek buzgalma.

15. Az *orbai* is új szervezetével élénk életre kelt. *Barátosi*, *kovácsnai*, *pávai* és *czófalvai* gyűlései mind élénk vérkeringésről tesznek bizonyosságot, hol tárgyalattott: *Bodor János* „Ifj. egyesületi alapszabály-tervezete“, *Földes György* „A hülyék, gyenge

elméjük gondozásáról," Szász Mihály a pávai egyh. leplomáról tartott felolvasása. Ez Értekezletünk különösen a Bodor János tervezete szerinti ifjúsági egyesületek alakítása és vezetése körül buzgólkodik, a gyermekek által találva utat a szülőkhöz és jövő generációhoz egyaránt, ilyen alakított már Zágón, Kovászna, Barátos, Papolcz, Telek, Zabola 40—200-ig terjedő tagokkal a lelkészek vezetése alatt. Folyamatban vannak a felolvasó-estélyek, olvasó-körök az Emke támogatása mellett, szegények, árvák és elhagyottak gondozása, sokhelyt az ifjúság, különösen a női nem felhasználásával. Zágónban pl. 30 rendes és 6 ünnepélyes összejövedele volt az ifjúságnak és népnek.

16. A kézdii egyh.-megyéből nem kaptam jelentést ugyan, de tudom, hogy a buzgó esperes lelkesítésére ott is foly a munka s hogy pl. minden egyh. község, némelyik több példányban is, járattja a híveknek a „Vasárnap“-ot.

17. A sepsii-től sem érkezett jelentés. Oka gondolom előbbi buzgó elnökének hosszas betegeskedése s későbbi halála. Kaptam azonban az egyh.-megyénk területén fekvő hosszufalusi és brassói körlelkész-ségekből.

Hosszufalusi körlelkész-ségünk papja és ritka buzgó segítő-társa, Igazgató-Választmányunk tagja: Kiss József a „szétszórt csontok“ összegyűjtésében és összeszerkesztésében fejtenek ki kiváló buzgalmat úgy a magyar határszélen, mint Románia szomszédos vidékein, különösen Predeálon, Bustyánban, Azugában, hol istentiszteletek tartására is gyakran megjelennek, helyiséget az ottani papirgyár igazgatósága készséggel bocsátván rendelkezésükre. Ők gondoskodnak arról, hogy e diasporákban lakó minden családnak van már egy Bibliája, Énekeskönyve és Kis-Katéja és hogy ezek buzgón olvastatnak, használatnak is, mert Kiss József arra jártában szabad idejében maga tanítja őket énekelni s inti őket Isten félelmére, hazánk szeretetére. Hogy mily buzgó gondozás foly itt, mutatja, hogy a „Vasárnap“ e missió területén nem kevesebb mint 83 példányban jár: minden tizedik embernek. Áldásos munkájuknak biztosabb alapot vetendő, összeirták a Románia szomszédos vidékein élő magyar családokat s számukra a határszélen imaházat, a 85 tanköteles gyermek számára pedig a predeáli áll. iskola mellett internátust szeretnének csinálni. Adja Isten, hogy minden jók támogatásával elérjék céljukat. Szegény-gondozásuk során 15 családot segítettek pénzzel, ruhával. E 16 esztendő egyházunk igazi végvárunk a Román határszélen. — Ilyen buzgóság mellett erős őrtornyok benne a derék munkások, kiket Isten megáldjon!

Brassóban már évek óta — azt mondhatnám — Erdélyben a legélénkebb munka foly. E tél folyamán tartott 12 nagyértékű felolvasás külön füzetben is megjelent a „Szegény-alap“ javára. — Ifjúsági egyesületük rendszeren részt vesz a templomi istentiszteleteken, egyházi ünnepélyeken s az egyháznak gondja van rá, hogy Énekeskönyvekkel, vallásos olvasmányokkal tagjai elláttassanak. 300 füzet, 70 Protest. Árvaházi Naptár, 40 imakönyv és 20 kötet más vallásos irat adatott kezükbe. — A „Vasárnap“-nak 51 előfizetője s számonként a tél folyamán még hetenként 20 példány árusítottatott el. — Nőegylete igen nagy eredménnyel dolgozik 14 családot részesít állandó havi segélyben; felruházott 90 tanulót, 30 özvegyet, kiosztott 50 szekér fát, készpénzben 250 koronát, különböző alkalmakkor a hívek kegyes adományából több mint 500 kenyeret. — A nagy területű városban a lelkészek a hitélet fejlesztése körül nagy segítségére vannak buzgó diakonus-presbiterei, kik minden mozgalmáról körüknek idejében értesítve a lelkészt, lehetővé teszik a gyors segítséget. Öröm látni, hogy a vállvetett, egyetértő munka, mily szép eredményeket hoz itt!

Városi gyülekezeteink lelkészeit külön is felkértem munkájuk ismertetésére; — fájdalom — választ csak a már ismertetett Brassóból és Maros-Vásárhelyről kaptam. De tudom, hogy rendes felolvasások folynak Sepsiszentgyörgyön és Kolozsvárt s papjaink mellett derék tanáraink, buzgó világi tagjaink, nőink is tevékenykednek. — *M.-Vásárhelytől* a mult tél folyamán 15 felolvasó-estélyt tartatott igen nagy érdeklődés mellett, melyen ottani magasabb tanintézetek növendékei is buzgón szerepeltek, hol dalkari vagy magán énekkel, hol szavallatokkal. — Fontos mozzanat, hogy megalakult kebelében a „Bethlen Kata kör“ nőegylet, mely felöleli a nők által teljesítendő összes egyháztársadalmi feladatokat: árvák gondozása, szegények látogatása és segélyezése, reform. iskolák, főleg leánynevelők és képzők fejlesztése stb. Elnökségét grf. Tholdalagi Lászlóné és Páll Károlyné töltik be sokat ígérő buzgósággal. Már ez év folyamán 1600 kor. nőiskola fenntartási alapot gyűjtött. — Megalakult a „Konfirmált ifjak egyesülete“ is külön a fiúk és lányok számára, már eddig több mint 200 taggal, melynek feladata: egymásközt a keresztyénies érzületet ápolni, sorsukról egymást értesíteni s abban kölcsönösen résztvenni, templomot együtt gyakorolni s egyházi ünnepélyeken a nekik illő és kiosztott szerepet betölteni. — A reformáció emlékünnepeit évenként nagy társadalmi hatással ünneplik s más alkalmakat sem szalasztanak el a buzgó lelkészek, presbyterium s különösen az erős protestáns lelkesítő nők, hogy protestáns hitbeli és egyházas meggyőződésüket nyilván vallva és mutatva, az ingadozókat megerősítsék s mások elismerését kivívják.

Íme, ez az, a miről az egyházmegyei értekezletek jelentései alapján beszámolhatok s a melyekből megállapíthatónak vélem, hogy ha lassan is, de mozgalmunk terjed és pedig nemcsak szélesednek a hullámgyűrűk, de mélyül is a munka.

III.

És már most végül, legyen szabad három éves életünkre visszatekintve, elvonnom azokat a tanulságokat, melyeket szükségeseknek itélek arra, hogy a jelenségek okait elfogulatlan lelkiismeretességgel vizsgálva, azokból jövőre irányelveinket megállapíthassuk.

(Folyt. köv.)

Egyházkerületi közgyűlés.

(November 7., 8., 9. 10.)

Első nap.

Erdélyi ev. ref. egyházkerületünk rendes évi közgyűlése nov. 7-én délelőtt kezdette meg tanácskozásait Kolozsvárt. a fakultás dísztermében, a világi és egyházi előkelőségek, s nagyszámu közgyűlési tag résztvevésével. A közgyűlés népes termébe, melynek karzatát szorongásig megtöltötte az ifjúság és az érdeklődő közönség, pontban 10 órakor vonultak be br. Bánffy Dezső elnöklő főgondnok és dr. Bartók György püspökkel élükön a főgondnokok gr. Bánffy György. Simó Lajos és Zeyk Dániel, akik a közgyűlés harsány és lelkes éljenzése között foglalták el helyeiket az elnöki emelvényen.

A XCII. dicséret éneklése után dr. Bartók György püspökünk szívhez szóló imában kérte az Ur segédelmét a közgyűlés munkájához, melynek végeztével br. Bánffy Dezső elnöklő főgondnok üdvözölvén a megjelenteket, a közgyűlést megnyitottnak jelentette ki. A segédjegyzők kinevezése után, az időközben megválasztott képviselők igazolása következett. Ennek végeztével az elnök kihirdette a bizottságok ki-

küldését. Az igazgató tanács előterjesztése szerinti tárgysorozatot Kádár János olvasta fel a mihez a közgyűlés hozzájárult.

Konventi képviselők és bizottsági tagok választására a délutáni 3—5 órát tűzték ki. Majd Herepei Gergely kolozsvári, ifj. Péter Károly udvarhelyi, Józsa Sándor sepsi esperesek, Csia Kálmán udvarhelyi, Bartók Béla kolozsvári egyhm. főjegyzők tették le a hivatali esküt.

Ezután *Bartók* György püspök tartotta meg főpásztori jelentését, melyet lapunk egész terjedelmében közöl, s melyet a közgyűlés lelkes éljenzéssel vett tudomásul.

A főpásztori jelentés után a gondnoki jelöléseket ejtették meg. Végül a jelentéseknek a bizottságokhoz való utalásával br. *Bánffy* elnök a közgyűlés folytatását másnap reggel fél 10 órára tűzte ki.

Második nap.

Vasárnap délelőtt fél 10 órakor nyitotta meg br. *Bánffy* Dezső elnököl főgondnok a folytatólagos gyűlést. A jegyzőkönyv hitelesítése után *Menyhárt* András a szavazatszedő bizottság elnöke tette meg jelentését. Megválasztottak:

Az egyházkerületi pénztár vizsgáló bizottságába: Sándor József, Hóry Béla, dr. Sebess Dénes.

Egyházkerületi számadás vizsgáló-bizottságba: dr. Papp István, Szathmáry Ákos, Gáspár János, Vásárhelyi Boldizsár, Széchy Ferencz, dr. Sárkány Lajos, dr. Boér Elek.

Az ig. tanács ügykezelését vizsgáló bizottságba: Biró András, Csiszár Gyula, Somodi István.

A gimn. tanárjelölő bizottságba: Ravasz János, id. Péter Károly, Deák Lajos, Buday Elek.

A Bajdácsh-alap kezelő bizottságba: br. *Bánffy* Dezső, dr. *Bartók* György, póttag: Mezei Albert.

Konventi képviselőkké: Egyháziak: Kenessey Béla, Désy Gyula, Lénárt József. Póttagok: Bodor János, Nagy Károly, Jancsó Lajos. Világiak: Simó Lajos, Mezei Albert, Váró Ferencz. Póttagok: dr. Papp István, dr. Sárkány Lajos, dr. Kádár János.

A marosvásárhelyi kollegium főgondnokává: Désy Zoltán, a marosi egyházmegye főgondnokává: gr. Bethlen István, algondnokká: Csontos Olivér, a székelyudvarhelyi kollegium főgondnokává: Gyárfás Endre.

Kenessey Béla egyh. ker. főjegyző tett ezután jelentést a fölavatandó lelkészekről. 13 lelkész jelentkezett fölavatásra, ugymint: Bartha János sepsimagyarósi, Biró Sándor ördög-kereszturi, Czirmay Zoltán kozárvári, Kovács Zsigmond pelci, Magyarai Árpád kakasdi, Mirse Ferencz teleki, Osváth Lajos feketelaki, Ósz Lázár túri, Szakács Albert mezőkövesdi, Szakács Ferencz désaknai, Tóth Sándor szilágypaniti, Vörös Zsigmond széri, Onodi Veress Sándor sárpataki lelkészek. A fölavatandókhoz dr. *Bartók* György püspök intézett szép buzdító beszédet, melyben lelkükre kötötte a folytonos munkálkodást, éberséget és önművelést.

A felavatás a Farkas-utcai templomban történt, hova testületileg vonult a közgyűlés. Itt az invocatio után dr. *Bartók* György püspök mondott magasan szárnyaló szép imádságot, s utánna tartotta meg *Jancsó* Lajos a nagyenyedi egyházmegye új esperese mély hatást keltett beszédét, nemes hevű ékesszólással fejtegetve a kálvinista pap igaz hivatását. Közben a ref. vegyeskar énekelte a „Magyar gályarabok ének“-ét. A beszéd után szokásos szertartások között felavatták a 13 kibocsátandó lelkészt s az ünnepély dr. *Bartók* György püspök záró imádságával ért véget.

A felavatás után a kibocsátott lelkészek tisztelgettek dr. *Bartók* György püspöknél és *Kenessey* Béla főjegyzőnél.

Harmadik nap.

A közgyűlés harmadik napja jegyzőkönyv hitelesítéssel kezdődött. Ezután *Menyhárt* András tette meg jelentését a tanár és gondnok választás eredményéről. Megválasztottak: a kolozsvári kolleg. latin-görög tanszékére dr. Kálmán János.

A marosvásárhelyi koll. magyar-német tanszékére Paál Gusztáv, a szászvárosi koll. magyar-német tanszékére Mayer János, latin-görög tanszékére Jánó Béla, a székelyudvarhelyi koll. vallásstanári tanszékére Biró Sándor, magyar-latin tanszékére Nagy Elemér.

A sepsiszentgyörgyi vallásstanári tanszékére Molnár Lőrincz.

A szilágyszolnoki egyházmegye algondnokává br. Győrffy Pál, a székelyudvarhelyi koll. algondnokává dr. Bodolla Gábor, a marosvásárhelyi koll. algondnokává gróf Teleki Ádám, a marosi egyházmegye algondnoki állására Bedőházy János.

A választás eredményének kihirdetése után *Veress* Gábor nagyenyedi tanítóképző intézeti ének-és zene tanárt rendes szaktanítónak ismerte el a közgyűlés.

Nagy vita indult meg a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak jogviszonyainak tárgyalásakor. Az igazgató tanács javaslata Dés, Fogaras, Kézdivásárhely, Nagyenyed, Kolozsvár, Marosvásárhely, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely, Szászváros, Ó-Torda, Zilah és Brassó ev. ref. egyházaira vonatkozott, és ezeknek a bekebelezés mellett szélesebb tevékenységi kört biztosított az alábbiakban: 1 külön képviselőt küldenek a közgyűlésre, ha népességük 3000 lélekszám, minden további megkezdett 3—3 ezer lélekszám után újabb 1—1 képviselőt választhatnak, egyenlő számban az egyháziak és világiak közül; 2. iskoláik után külön tanítóképviselet küldhetnek; 3. főgondnokot, kebl- és számadó gondnokokat maguk választják; 4. a jelenlegi főgondnokok közgyűlési tagsági jogukai élethosszig megtartják, de addig az egyházak külön képviselőt csak az esetben küldhetnek, ha több képviselő küldetési joguk van; 5. egyebekben az egyházmegye teljes hatósága alá kerülnek; 6. az igazg. tanács intézkedik vagyonkezelés és számadások eredményeinek megfelelő módon való előterjesztéséről.

A vita rendjén *Vásárhelyi* Boldizsár a főgondnokok választására nézve úgy kívánt intézkedni, hogy ha az ilyen városi eklézsiák azt óhajtják, hogy a főgondnoki állások üresedés esetén ismét betöl, tessenek, ez iránt időről időre kérvényezhessenek a ker. közgyűléshez.

Jancsó Lajos esperes elfogadta az igazgatótanács javaslatát.

Jancsó Sándor ámbár nem barátja az egyenlősítésnek az igazgatótanács javaslatát pártolta. S bár Somody István jogfosztást látott a javaslatban, a közgyűlés Mezei Albert világos fejtegetése, br. *Bánffy* Dezső felvilágosító észrevételei után az igazgatótanács javaslatát pontonként való szavazással elfogadta.

(Folyt. köv.)

Tudósítás a határszélről.

Nagytisztelű Szerkesztő úr!

Még mielőtt a székelytársaságok megalakultak, mielőtt még a nemzet erősítésére irányuló magasztos társadalmi munka megkezdett; itt, hazánk délkeleti részén, a fenyvesek által koronázott bérczek ölében már megkezdődött volt a nemzeti építés nagy, nehéz munkája kicsiny körben ugyan és zajtalanul; de annál nagyobb lelkesedéssel, hazafias buzgalommal.

Egy kicsiny csapat ugyanis — melynek magam is egyik szerény tagja valék, s melynek éltető lelke, vezére, a mi derék pásztornk Zsigmond Károly hosszúfalusi körlelkész aa. volt — szomorúan tapasztalta, hogy a Tömös völgyben és Predeálon lakó magyarok gyermekeinek nincsen iskolája s iskola nélkül vagy a tudatlanság veszélyének, vagy pedig a predeáli oláhiskolában, az eloláhosodás veszedelmének vannak kitéve.

Ez a fájdalmas tapasztalat serkentett minket arra, hogy egy a Predeálon, az országhatárán felállítandó iskola érdekében mozgalmat indítsunk.

Magam és Szabó Sándor presbyter atyánkfia, vállvetve buzgólkodtunk a gyermekek összeírásán s a lelkész aa. által megszerkesztett, az érdekelt szülők által aláírt kérvényt a brassómegyei kir. tanfelügyelőhöz vittük be a vallás és közoktatásügyi ministeriumhoz leendő felterjesztés végett.

A miniszter a kérvény vétele után egy hónapra már elrendelte az iskola felállítását s az 1901 év szeptemberében az iskola, 35 növendékkel egy bérházban meg is kezdette hazafias misszióját.

1902 év nyarán felépült a szép kőépület a díszes állami iskola, hogy védelmére keljen a nemzeti ügynek, védbástyája legyen e veszélyeztetett végvidéken az oláhok közé ékelte határszéli magyarságnak, terjesztve a tudományt, ápolva a honszeretetet.

Az iskola áll; emelt homlokkal tekintve az ágítátorok és konkolyhintők hazájára s hogy felséges misszióját annál sikeresebben szolgálja: Ión nemcsak a nemzeti nevelés szent ügyének, hanem a mi ev. ref. Istentiszteletünknek is temploma..

Az új iskola tágas tantermében a szellemi táplálékot, az Isten igéjét szomjuhozó lelkek egész raja sereglik össze a Tömös völgyéből, Predeálról és zarándokol át az oláhországi határszéli falvak ipartelepeiről s veszen részt valláskülönbség nélkül, lélekemelő ünnep-szenteléseinken. A mint már becses lapjának a múlt évben Romániába való első missziói kirándulásunk alkalmával küldött tudósításomban is jeleztem, az azugai, busténi és sinaiai ipartelepekre kibujdosott honfitársaink gyermekei, ott az oláhok között és az oláhiskolákban teljesen kivannak téve az erkölcsi elzüllesnek és az eloláhosodás veszélyének.

A fajunkat fenyegető és nemzetünket pusztító eme veszedelemnek, saját szemeinkkel való szemlélése érlelte meg bennünk azt a tervet, hogy most már a predeáli iskola mellé létesítendő internátus felállítása érdekében újból actióba lépünk.

Nagy volt romániai hitsorsosainknak és honfitársainknak öröme, midőn gyermekeik összeírása alkalmával, fáradozásaink czélját megtudták.

A tanköteles magyar gyermekek száma (fiú és leány) meghaladta, a három oláhországi ipartelepen (Azuga, Bustén, Simaia) a 100-at s most már hazafias törekvésünk sikerében bizva, én a gyermekek ellátása, elszállásolása és élelmezésére vonatkozó költségvetést készítettem el, míg Zsigmond Károly lelkész aa. a ministeriumhoz intézendő kérvényt, a szent ügynek a lapokban való ismertetését a propagandát és a Pontiusból Pilátusig való kilincselés nehéz munkáját vállalta magára.

Küzdelmünk nehéz volt és roppant akadályokkal kellett szembe szállani, mert az irigység, a felekezeti elfogultság, törekvésünkre a felekezetiesség bélyegét akarta rányomni, ezt azonban Zsigmond tiszteletes úr a „Brassó” és más vidéki lapok hasábjain, alaposan megczáfolta.

A ministeriumtól nagy sokára, többszörös sürgetés után, ezelőtt 20 nappal jött meg a rendelet, hogy egyelőre — kísérlet képpen — csak 30 fiút helyezhetünk el, egy a Predeálon az iskola közelében bérelt házban olyan módon, hogy a vagyono-

sabb szülők minden gyermek után, havonként 4 koronát ajánlottak fel, míg a földhöz ragadt szegény szülők gyermekei teljesen ingyenesen vétetnek fel s az iskolából kikerülő fiúk többé nem bocsáttatnak vissza Oláhországba, hanem a székelytársaságok közreműködésével, nagyobb magyar városokban, mint iparos-tanoncok fognak elhelyeztetni; a jobb tanulók pedig állami felsőbb intézetek internátusaiban.

Az internátusban fájdalom csak 14 ev. ref. válású gyermek nyert most október 30-tól kezdve ellátást, holott absolute többségben vannak az ev. ref. tankötelesek, de erős a meggyőződésünk, hogy a benlakás kibővítése esetén fokozatosan több-több kivándorolt hitsorsosunk gyermeke élvezendi majd ezen üdvös intézmény áldását.

Istenben vetett bizalommal, erős hittel és drága hazánk, nemzetünk iránti igaz szeretettel, kezdetűk és végeztük e munkát; vajha Istennek áldása lenne e művön s nevelne kibujdosott szegény honfitársaink gyermekeiből, derék magyar polgárokat. Tömös, 1903. október hó 24-én.

Kiss József,
máv. pályafelügyelő.

Egyházmegyei tudósítások.

I.

A szilágy-szolnoki ev. ref. egyházmegyéből.

A szilágy-szolnoki egyházmegye f. hó 11. és 12-én tartotta meg őszi rendes közgyűlését Sz.-Somlyón. A papok járása — a közpéldabeszéd szerint — meghozta az annyira óhajtott eszést; de megrontotta a gyűlés népszerűségét. Nem voltunk sokan sem papi, sem világi részről, gondnokunk éppen egy sem volt. Esperesi megnyitó beszéd után templomba mentünk isteni tiszteletre, a melyet néh. Gencsy Sándor e. m. algondnok emlékének szentelt az egyházmegye közönsége. Imát mondott Viski Pál esperesünk. egyházi beszédet Kovács Albert sz.-nagyfalusi lelkész az elhunyt emlékéhez méltóan. Délben közebed volt emelkedett és jó kedélyhangulattal és több sikerült tőzst. Délután 4 órakor kezdődőleg egyházi értekezlet tartott Vincze Ödön egyházi és dr. Petri Mór világi alelnökök vezetése mellett. Az egyházi elnökségről Bartha Dezső tunsádi lelkész nagymérvű elfoglaltsága miatt lemondott, helyébe Vincze Ödön Diósadi lelkész választott. Azután ugyancsak Vincze Ödön lelkész értekezett Voltairról. Kétségeskedő hangok merültek fel, hogy az illető francia bölcész és költő működése alkalmas volna egyházi értekezleten való dissertálásra, sőt Koncz Lajos somlyai lelkész az egész francia szellemet — mely költészetünkben és tudományokban nyilvánul — nem tartja erre alkalmasnak, (pedig Kálvin is francia volt) de ettől eltekintve maga a felolvasás igen mélyen járó és élvezetes volt. Aztán gyakorlati kérdésekről esett vitatkozás igen érdekesen és tanulságosan. Szó volt az Agendák különféleségéről. Az erdélyi papok a Nagy Péter és Vadas-féle agendát használják, a Magyarországból bejött papok a Révész Bálint félet, sőt az egyházmegyének *érmelléki* részében az urvacora osztásnál a lelkészek ugynevezett bibliai locusokat sem mondanak. Ezt többen egyenesen károsnak. sőt törvénysértésnek mondták. Az érmelléki álláspont védelmezésére keltek Bartha Dezső tunsádi és G. Diószeghy Mór érkávási lelkészek. (Mindkettő utolsó izig erdélyi ember. Ez a gyakorlat az Érmelléken századok óta, ezt megbontani végtelen kényes és bajos dolog. Mindkét lelkész megpróbálta mint kezelő pap és nagy háborgást szült, sőt akadt olyan ember, aki azt mondotta, hogy mikor ő a kenyeret és bort veszi, akkor őt a beszéd botránkoztatja. Hát ez persze így bűnös beszéd, mert az Isten igéje sohasem botránkoztat, de mégis van benne értelem, mert mikor a keresztyén ember urvacsorázik, önmagába mélyed, kenyér és bor vételnél önmagába imádkozik, miért akkor a papnak beszélni hozzá — ha ő azt nem óhajta. Hogy a bibliai locusok nélkül való agendázás építő nem volna — ez meg épen képtelen beszéd. Akkor bizonyosan nem engedte volna meg a mi Püspökünk, hogy Akoson is ilyen módszerint urvacsorázzanak

a hivek a templomszentelés alkalmával, sőt ilyen mód szerint osztotta ki Óméltósága is a lelkészeknek. Hanem azért közönhajtása volt az értekezletnek a liturgiának az egész anyaszentegyház számára való egységesítése. Aztán arról esett élénk vitatkozás, hogy van-e szükség papi egyenruhára. Igaz is, nem is. Sokféleképpen gondolták. Talán mégis inkább igen, mint nem. Mikor dől ez el kitudná!?

Másnap — 12-én — tovább folyt a rendes közgyűlés. Esperes jelentése a megnem vizsgált egyházak állapotáról. A kép elég biztató, habár vannak sötétebb foltjai is, legtöbb bajnak szülő oka a szegénység. Ez ől meg mindent a legtöbb esetben. Issza a levét a pap, még akkor is ha nem ő az oka semminek. Ezután következett a megvizsgált egyházakról szóló jelentés Bartha Dezső főjegyző szerkesztésében és előadásában. Gondos és szép munka, de mindennél többet ér, hogy elég örvendetes a tartalma is. A megvizsgált egyházak közül csak egyben mutatkozott nagyobb baj. Ahol apróbb bajok vannak is, mindenütt az anyagi erőtlenség, csak az . . . csak az . . . alig valami egyéb. Az orsz. közalap állásáról számolt be kimerítően Botha Károly direktor, közalapkezelő. Itt is haladtunk, a hátralékok szépen befolytak, sőt reménység vagy, hogy végképen elenyésznek. Tanügyi előadó Patay Lajos terjesztette elő nagy szorgalommal — táblázatos kimutatással — készített jelentését a tanügyi állapotokról panaszokdván arról, hogy jelentése nem nyugodhatik teljesen szilárd alapon, mert némely kollegáktól nem bírja az adatokat kicsikarni, de azért a kép, a maga nagy egészében hű és jól mutat. Ezután következett Benkő Albert aljegyző jelentése az e. m. tanács működéséről. A tanács sok és sokféle munkát végzett, mint ez, ilyen nagy egyházmegyében egészen természetes — de mind pontosan elvégezte.

A néhai Gencsy Sándor e. m. algondnok halálával megüresedett algondnoki tisztségre jelöltettek: Br. Györfly Pál nagybirtokos, Bölöni Sándor sz.-somyai ügyvéd és Kávásy Sándor nagybirtokos. Mind a három rátermett férfi. A néh. Bakcsy Sándor halálával és Szabó Istvánnal az e. megyéből való eltávozásával megüresedett két ünnöki állásra egyhangulag megválasztattak. G. Diószeghy Mór érkávási és Kovács Albert sz.-nagyfalusi lelkészek. A könyvtár rendezésére és ideiglenes vezetésére — egy kiségitő alkalmazásával — vállalkozott Magyarósi István lelkész. Ez óriási nagy és fontos munka, a legjobb kezekbe került, de legjobb is volna ha mindig is abban a kézben maradna, mert akkor bizonyosan nem esnék több rossz szó arról a levéltárról soha. Ennek pedig így kellene lenni.

Több apróbb ügyek elintézésével a gyűlés véget ért, mindenesetre tanuságot téve arról, hogy a kerület legnagyobb egyházmegyéje derekasan állja a többivel a sarat.

Egy pap.

II.

Az udvarhelyi egyházmegyéből.

Az udvarhelyi egyházmegye évi rendes közgyűlését október 6-án Székelyudvarhelyen az ev. ref. kollegium disztermében tartotta meg. A közgyűlés Orbán József, siklódi lelkész buzgó és a nap jelentőségéhez alkalmazott imájával kezdődött, mely után egyházmegyénknek szép reményekre jogosító, ügybuzgó fiatal esperese, ifj. Péter Károly tartott tartalmas megnyitó beszédet. Beszédében elsősorban megemlékezett arról a veszteségről, mely az egyházmegyét volt nagyérdemű esperese, Menyhárt András lemondásával érte; majd a konvent és egyházkerületi közgyűlés fontosabb határozatait ismertetőben főbb vonásokban, beszámolt az egyházvizsgálat azon eredményéről melyet az Etéd és Székelykeresztur vidékén levő 15 egyházközségben végzett a bizottság. E jelentésből örömmel hallottuk, hogy a valóságos megvizsgált ehkzségek hivein meglátszott, hogy valóságos ünnepek tekintik az egyházvizsgálat napját. Örömmel hallottuk, hogy az egyházközségek legnagyobb részében úgy a vallásérkölcsi állapotok, mint az iskolai, vagyoni és irodai ügyek teljes rendben találtattak, a hitélet ápolására, az ifjuság vallásérkölcsi életének tovább fejlesztésére legtöbb helyen nagy gond fordítottak, a békesség egyháztagok és vezetők között mindenütt meg van. A mennyiben egyes helyeken rendetlenség vagy hanyagság mutatkozott, lelkészek és egyházak figyelmeztettek kötelességeik pontos teljesítésére, nemkü-

lönben felhivattak lelkészek a gyakori biblia magyarázat tartására, a vallásitanítás személyes végzésére és az egyháztársadalmi tevékenységnek minél nagyobb mérvben való fejlesztésére. Egyedül a bőzödi egyházközségben tapasztaltatott az énekezeri lak építéséből származott és a hűtlen kezelés jellegét magán viselő rendetlenség, melynek rendbehozása lelkész és egyházközségnek szigoruan elrendeltetett. Az elismeréssel fogadott tartalmas megnyitó és beszámoló beszéd után névsorolvasás, bizottságok kiküldése következett, melyeknek végeztével az aljegyző és a közalap kezelő bizottságba egy tag választása következett. Mindkét helyre Baczó Lajos, bethfalvi lelkész választott meg.

Két énekezer bekebelezése után Lajos János, tanügyi előadó tette meg tartalmas évi jelentését, nemkülönben a tanügyi körök új beosztására és a körlátogatók ki nevezésére célzó javaslatát. Ezzel kapcsolatban Menyhárt András tiszteletbeli esperes indítványára kimondatott, hogy a közgyűlés felir a mélt. Igazgató-tanácsához az iránt, hogy az állami tanítók fizetés rendezése iránt tegyen sürgető lépéseket az országgyűlésnél.

A felsőbb leiratok során örömmel vétetett tudomásul a mélt. Igazgató-tanácsnak amaz intézkedése, mely szerint Menyhárt András volt esperesnek évi 200 korona tiszteletdíjat utalványozott a közíg. államsegély terhére; de az a leirat, mely szerint Menyhárt András volt esperes az egyházkerületi közgyűlés tiszteletbeli tagjának nem ismertetik el, azon a czimen, mert ilyeneknek a kerületi közgyűlés által csak azok választhatók meg, kik az egyház érdekében nagy anyagi áldozatot hoztak, csakis köteles tiszteletből vétetett tudomásul, azzal az elvi kijelentéssel, hogy az egyház érdekeit nemcsak azok mozdíthatják elő, kik anyagilag támogatják, de sok tekintetben inkább azok is, kik a szellemi, az erkölcsi téren oly nagy tevékenységet fejtenek ki, mint pl. Menyhárt esperes. Nemkülönben feltűnést keltett az a leirat, mely a nagyon is exponált helyen fekvő, de fontos missiót teljesítő Dobó leányegyház lévitájától a már egyszer rendszeresített segélyt minden ok nélkül megvonta. E tekintetben elhatározott e segély további folyósítása érdekében egy indokolt felterjesztés megtétele. A nőknak kántorokul leendő alkalmazását célzó javaslatához képest kimondatott, hogy szükség esetén nők is alkalmazhatók kántoroknak, ha kántori képesítést szereznek és a vallásitanítással is megbízhatók.

A temetkezési egylet ügyének tárgyalása rendjén elhatározottat, miszerint egyházak és lelkészek az eddig szokásban volt díjat fizetik jövőre is, de a temetési költség az eddigi 100 k.-ról 80.-ra szállítatik le, minthogy az egyházmegyék új beosztásával az egyházmegye 8 egyházközséggel megapadt. Az egyházmegye ügyrend és kezeleési szabályzata egy bizottságnak adatott ki elbírálás és javaslatétel végett. Biró Áron számvevő terjesztette be ezután terjedelmes jelentését, melyből megtudtuk, hogy egyházközségeinknél anyagi téren is haladás mutatkozik.

Ezzel véget ért a délelőtti gyűlés, s a fehér asztalhoz telepedtünk, hol szép pohárköszöntőkben emlékeztünk meg az érdemesekről.

A délutáni gyűlés folyamán Csia Kálmán főjegyző tette meg a tanács működéséről szóló terjedelmes jelentését. Majd a közalap számadás vizsgálatot át, amely rendben találtatott. Az 1904. évi költségvetés megállapítása a tanácsra bízott. A kerületi közgyűlési tagok díjának kiutalása után elfogadtatott amaz indítvány, mely szerint a 214 dicséret az énekeskönyvből új kiadás esetén kihagyandó. Az egyházmegyei értekezlet átiratára kimondatott, hogy az értekezletnek minden lelkész kötelezett tagja. A segélykérvények letárgyalása után a gyűlés derek esperesünk éltetésével véget érvin, azzal a jóleső tudattal oszlottunk szét, hogy munkánkat jól végeztük. Istennek áldása legyen a jól végzett munkán!

III.

A marosi egyházmegyéből.

A marosi ref. egyházmegye nagytt. *Ravasz* János esperes elnöklése mellett, szept. 30-án Marosvásárhelytt ószi rendes közgyűlést tartott, melyre a tagok, egyházi és világi részről szép számban megjelenve, az egyházmegye tanácstermébe gyülekeztek, innen volt a felvonulás a városi templomba, hol b. e. kebelel *Nagy* Sámuel főgondnok, *Péterfi* Dénes gondnok és *Dali* János e. m. főjegyző felett *Boér* Károly mezőpaniti lelkész aa. a zsidókhöz irt

levél XIII—7. verse alapján szépen kidolgozott, nagy hatással előadott s a megboldogultak érdemeit hiven feltáró s jellemvonásait találóan kidomborító emlékbeszédet tartott.

Isteni tisztelet után a közgyűlési tagok a ref. leányiskola disztermében összegyűlvén, esperes aa. Isten segédelmét kérő rövid ima után a közgyűlést megnyitotta, névsorolvasás után azt megalakultnak jelentette ki s felolvasta a nagy figyelemmel s élénk érdeklődéssel hallgatott, lankadatlan munkásságról tanuskodó s teljtartalmulag jegyzőkönyvbe véletlenül határozott évi *jelentését*, melyben mindenek előtt a fájdalomnak ad kifejezést azért, hogy az egybesereglett diszes közönség soraiból hiányoznak azok a megszokott, általunk egykor szeretve tisztelt alakok, kik itt mindig a legelső közt foglaltak vala helyet. A meghatottság hangján idézi fel az egyh. megyénket ért súlyos veszteségeket: „Folyó évi apr. 25-én hunyta örök álmorra szemeit kebelel *Nagy Sámuel*, marosi e. megyénknek több, mint négy évtizeden át volt törhetlen buzgósgú főgondnoka, aki, mint lánglelkű ifjú hazánk és nemzetünk önvédelmi harcában, honvédszázadosi minőségében, fényes tanubizonyosságot tett arról, hogy miként kell feláldozni életünket és vérünket hazánk és nemzetünk szabadságáért és alkotmányáért; aki a béke áldásos munkájának teljesítésében, mint anyaszentegyházunk igaz és hű fia, legközelebből egyházmegyénknek, de azonfelül egyházkerületünknek is, ugy az egyházkormányzat, mint egyházi és iskolai ügyeink érdekeinek képviselője és igazgatója körül kifejtett munkálkodásával feledhetetlen érdemeket szerzett magának. — Folyó évi febr. 11-én pedig *Péterfi Dénes*, nyug. kir. táblai bíró, egyh. megyénknek több éven át buzgó tanácsbírája, az utóbbi 2 évben tevékeny, munkás gondnoka, a vidám kedélyű jó barát és közhasznú férfitól költözött el váratlanul szeretett családjá és egyh. megyénk jeleseinek köréből. — Néhai *Dali János*, szeretve tisztelt főjegyzőnknek 1902. évi október 17-én történt haláláról, noha már a haláleset után következett és 1902. okt. 27-én tartott e. m. közgyűlésünkön megemlékeztünk volt, mindazonáltal az az intézkedés történt, hogy az elhunyt két gondnok emlékének felújítására e napon rendezett emlékünnepelely b. e. főjegyzőnkre való kegyeletes megemlékezéssel is összeköttessék.

A múlt évi e. ker. közgyűlésnek az *esperesi visítatio* módosítására vonatkozólag hozott határozata értelmében, szept. 7—16 napjain hajtattott végre a vizsgálat, a f. évre kijelölt 23 egyházközségben. A jelentés szerint kevés kivétellel, általában mindenütt haladás, a hívek vallás-erkölcsi életének hűséges gondozása, a vagyoni ügyek pontos kezelése és gyarapítása, lelkészeink és tanítóink részéről a kötelesség lelkiismeretes teljesítése, a gyülekezetekben közbékesség a hívek és vezetők közt egyetértés áll fenn.

Egyh. megyénk lélekszáma 50543; tankötelesek száma 10031; tanulók száma 7714. Anyaegyház van 63, leányegyház 28, fiók 26. Üres lelkészi állomás 8, kántortanítói 3. Szülöttek száma 1902-ben 1897, törvénytelen szülöttek 251; elhaltak száma 1522; egyházunkba áttértek száma 28, egyházunkból kitértek száma 21; házasságot kötött 440 pár, ebből vegyes házasság volt 53, reversálist adott előnyűnkre 1, hátrányunkra is 1; az egyházi áldást nem vette igénybe 4. Felbontott házasságok száma 12; vadházasságban él 290 pár. Kegyzadományok összege 62572 kor. 89 fillér; építkezések összege 36937 kor. 18 fillér.

Örömmel jelzi továbbá az esperesi jelentés, hogy a marosvásárhelyi kollégium felügyelete alatt álló Pataki Agótha alapítványból *Mezőmadarason* diszes iskola épült, ugyszintén *Mezőmésesen* is, a vármegyei közíg. bizottságnak 2000 kor. és az Emke igazg. választmánya által ugyancsak e célra kiutalt 2000 kor. segéllyel. A *szálteleki* tanítói állás szervezésére az Emke szintén 2000 k. segélyt ígért, ha az állam a tanítói fizetés kiegészítéséhez hozzájárul. E segélyek kieszközölése Nsgos *Deák Lajos*, kir. tanácsos-tanfelügyelő ur hathatós közreműködése folytán jött létre, kinek e szives támogatásáért, valamint más években is iskoláink és egyházi ügyeink iránt tanusított szives jóindulatáért hálás köszönet nyilvánítottott.

A Gróf Bethlen István-féle 4000 kor. alapítványi összeg 200 koronát tevő kamatját jutalomképen nyerték: *Vigh Sándor* szovátai, *Ercse Sándor* sóváradi, *Kiss Elek* kunszentmiklósi, *Ósz Sándor* mezóménesi és *Bartha Albert* berekeszturi tanító aai.

Az ujonnan választott lelkészek és tanítók bekebe-

lezése, az utóbbiak felesketése után, *Benedek Dénes* e. m. főjegyző aa. tette meg kiváló pontossággal, nagy gondnal és szakértelemmel összeállított jelentését az e. m. tanács működéséről. A segélykérvények elintézése után, tanügyi előadó, pénztárnok aainak köszönettel és elismeréssel fogadott jelentései, valamint a számvevői jelentések is méltán kötötték le a figyelmet, mert ezek is a fokozatos haladás, a szellemi és anyagi gyarapodás képét tüntették fel.

Ezek után az elárvult gondnoki állásokra tétettek meg a jelölések és pedig: a Nagy Sámuel elhalálózásával üresedésbe jött főgondnoki állásra jelöltettek: Gróf *Bethlen István*, báró *Kemény Pál*, *Szánthó Elek*. Péterfi Dénes gondnoki helyére: *Csontos Olivér*, *Hincs Miklós*. *Koncz József* aai. Gróf Bethlen István e. m. gondnoknak főgondnokká választása esetén üresedésbe jövő gondnoki állásra jelöltettek: *Hincs Miklós*, *Bedőházi János* és *Rosnyai István* aai.

Tárgysorozat rendén következett *Kovács László* koronkai lelkész aa. előadásában, egyh. megyénk véleménye a püspöki vizsgálat alatt álló egyházaknak az egyh. megyékbe osztásáról, a 2412—1903. sz. ig. tanácsi körlevéllel kapcsolatban.

E fontos tárgyban több oldalról hallottunk és olvastunk figyelemre méltó véleménynyilvánításokat úgy gyűléseken, mint e lapok hasábjain is, jóllehet főhatósági kész határozattal állunk szemben, mennyiben a múlt évi ker. közgyűlés az új szervezés életbeléptetése idejét 1904. jan. 1-re már ki is tűzte s egyuttal utasította az ig. tanácsot, hogy ez egyházaknak az egyh. megyékhez és egyh. kerületekhez való viszonya, joga, kötelessége és képviseltetése iránt a jövő egyh. ker. közgyűléshez az egyházak és egyházmegyék meghallgatásával tegyen előterjesztést. Egyházmegyénk, főleg az őt legközelebből érdeklő marosvásárhelyi egyházat tartva szem előtt, annak idején, kellő és alapos indokolás mellett nyilvánította is véleményét oly irányban, hogy a marosvásárhelyi egyház maradjon meg eddigi helyzetében. A ker. közgyűlés azonban másként döntött, — meghajlunk a felsőbbség rendelkezése előtt; de a kivitel módozataiban, eredményeiben már előreláthatólag is sok nehézség mutatkozik s ezt nem enyészteni el az ig. tanácsnak az új jogviszonyok megállapítását célzó tervezete sem, sőt ennek vannak pontjai, melyeknek intézkedései sehogysem illeszthetők be egyházszerzetünk mai keretébe. S így támpontot nem nyerve, ha már újból meghallgatják szerény véleményünket, az nem lehet más, mint az előbbi. Remélhető is, hogy tekintettel ez egyház százados jogaira, intellektuális erejére, éles felekezeti viszonyaira, a multból átjövőleg rendezésre váró vagyoni helyzetére, 10 ezer lélekszáma s tekintettel még a filiákkal együtt 117 egyházban 50 ezer lelket számláló egyházmegye vezetősége által nehezen, sőt a legjobb akarat mellett is csak felületesen adminisztrálható voltára: a marosvásárhelyi egyháznak a közelebbi ker. közgyűléshez benyújtott s e mai helyzetében való meghagyását kérő felfolyamodása kivételesen méltányos figyelembe fog részesülni.

Tárgysorozatba volt még véve, hozzájárulás végett, a deési ref. egyháznak az Énekes könyvből a CCXIV dicséret kihagyása tárgyában, egyházmegyénkhez intézett átirata.

Az új énekes könyvből a jelzett dicséret tudvalevőleg ki levén hagyva: közgyűlésünk e tárgy felett napirendre tért. *Kobosi János* volt a referens, röviden végezhetett, noha sok mondanivalója volt; sejtetni lehetett, hogy legalább annyit óhajtott volna mondani, hogy: „ne bántuk a Gotterhaltét, hiszen az a mai ex-lex és obstrukciós világban valóságos magyar szóvá lett; zengzetes, fülbemászó hangjaira felpezsdül a magyar vér, elsimulnak az ellentétek, egybeforrnak a társországok kedvelt népei és léssen egy akol és egy pásztor.

Ez lett volna közgyűlésünk hangulatában némi derű, egy kis őszi napsugár. De mit nekünk e bágyadt sugarak? mi vagyunk a világ világosságai, melynek fényénél tisztán látjuk, hogy egyházmegyénkben az egész vonalon lankadatlan munka foly; örömmel látjuk, hogy fáradhatlan vezetők, egyházi és világi órállóink buzgósága és áldozatkészsége folytán, egyházaink szellemi, vallás-erkölcsi, anyagi tekintetben a folytonos és fokozatos haladás útján vannak. Isten áldása legyen a nemes munkán és derék munkásokon!

Tóth László.

IRODALOM.

A „Magyar Könyvtár“ szeptemberi sorozata ismét néhány értékes füzetet gazdagítja e kiváló gyűjteményt. Az újabb magyar irodalom elbeszélői közül ezuttal *Kriidy* Gyula kerül sorra, a ki „Nyiri csend“ czim alá foglalt elbeszéléseiben (337. sz.) mély poézissal rajzolja a Nyírség életét, igazi magyar levegőben, igazi magyar alakokat állítva elének. A régi magyar irodalom remekei közül most *Tóth* Ede „Kintornás család“-ja jelent meg (349—350. sz.), a népszínmű mestereinek ez erős drámaisága munkája, mely még mindig kedvencz műsordarabja vidéki társulatainknak. A külföldi irodalmak közül a régi római klasszikusok sorozata folytatódik a 346. sz. füzetben, mely *Cornelius Tacitusnak*, a nagy történetírónak egyik legnevezetesebb munkáját, *Agricola* Életét teszi közzé, *Wirth* Gyula új és jeles fordításában, kitünő bevezetéssel és jegyzetekkel. — A modern irodalmak ismertetése körül is igen becses szolgálatot tesz a „Magyar Könyvtár“, az angolok egyik legzseniálisabb új elbeszélőjének, *Zangwillnak* bemutatása által. A zsidó néplélek e nagytehetségű buváráról „A matrác-sír“-t közli, Heine utolsó éveinek egy megrendítő rajzát, valamint a Cionizmussal foglalkozó „Palesztinai zarádok“-ot. Ezt a füzetet (348. sz.) *Gábor Andor* ültette át nagyon sikeresen. Egy-egy szám ára 30 fillér; kapható bármely könyvkereskedésben vagy a kiadónál: *Lampel Róbert* (*Wodianer F.* és fiai) *Andrássy-ut* 21. sz. a honnan bárkinek ingyen küldik meg a „Magyar Könyvtár“ teljes jegyzékét.

„Rákóczi sirja és egyéb költemények“ a czime a „Magyar Könyvtár“ egyik legújabb, 351. sz. füzetének, mely *Radó* Antalnak néhány válogatott versét tartalmazza. A füzet első részében („Énekek a hazáról“) jobbra olyan hazafias költemények vannak, melyeket már eddig is országszerte sűrűen szavaltak ünnepi alkalmakkor: a megkapó „Rákóczi sirja“, a mely méltán áll a füzet élén, a lelkes „Talpra magyar“, „A pesti Szabadság-téren“ czimű izzóhangú október 6-iki vers sat. — A második rész („Történetek“) egyéb tárgyú költeményeket ad, szintén majdnem egytől-egyig olyanokat, melyek mint szavalmány-darabok is fölötte halásak. *Radó* Antal művészi formájú és gondolatokban gazdag lírája ebben a rendkívül olcsó kiadásban — a füzet ára 30 fillér — bizonynyal számos új barátot fog szerezni; különösen a szavalni szerető ifjuság fogadja majd szívesen e munkát, melyet az igaz költészet minden barátjának melegen ajánlhatunk.

Felhívás. Isten iránt való hálaadással tudatom e lap olvasóival is, hogy a „Mustármag“ evangéliumi női lap, melynek megindulását még a nyár elején e lap hasábjain is jeleztem, csakugyan megjelent. Fölhívom erre ismét a magyar nők figyelmét. Minden magyar nőnek, a ki szereti hazáját, egyházát, kell is azokért valamit cselekedni. A „Mustármag“ arra törekszik, hogy folyvást erre buzdítsa a magyar nőket, s egyuttal rá akar mutatni arra az egyedüli erőforrásra, a melyből meríteni kell mindenkinek, a ki igazán jó, maradó, gyümölcsöt hozó munkát akar végezni: a Krisztus evangéliumára. Ezen az alapon megállva és megerősödve munkálkodhatnak csak igazi eredménnyel a nők is, a szegények, elhagyottak, betegek, a gyermekek, ifjas és ifju leányok közt. Majd, ha mindenütt akadnak hitbuzgó nők, a kik sok olyan munkát végeznek, a mit férfiak nem tudnak elvégezni, majd ha fölveszik sok szegényt, elhagyott gyermek gondját, majd ha oltalmazzák a kisérteseknek kitett cseléd- és munkásleányokat, majd ha a magok gyermekeit is korán a Krisztushoz vezetik, majd akkor fog a mi kedves magyar hazánk és szeretett egyházunk ismét olyan erőket nyerni, a melyek szabadá, boldoggá, virágzóvá, igazán magyarrá és keresztyénné tehetik. — S ha a kis „Mustármag“ a maga gyengeségének tudatában, de az erős Istenben bízva, eme nagy czélok felé akar törekedni, akkor a magyar nők bizonyára meg fogják érteni ezt a kérő és buzdító szót: sorakozzunk e lap zászlója alá, mely összekötő kapocs akar lenni a magyar protestáns nők között, s egyuttal segítő, tanácsadó, utmutató olyanok számára, a kik Isten országának terjesztésében munkálkodni akarnak. A lap előfizetési ára az első évfolyamra, mely 1903. októbertől 1904. decemberig, tehát *ötletyed évig* tart, **2 korona 60 fillér**, mely összeg a következő czímre küldendő: **Mustármag szerkesztősége, Budapest IX. Kálvintér 7. sz.** A lap tiszta jövedelme belmissiói czélokra fordítatik és segíteni akar sok fontos munkát: hogy a biblia minél jobban elterjedjen hazánkban, hogy protestáns egyházunk számára magyar diakonissát képeztesse, hogy veszélynek kitett fiatal leányok lelki gondozásban részesüljenek sat. *Vargha Gyuláné*, a „Mustármag“ szerkesztője.

KÜLÖNFÉLÉK.

Lapunk e száma kettős szám, a 45 és 46-ik. A mult héten lefolyt kolozsvári általános nyomdász sztrájk miatt ugyanis a 45-ik számot idejében ki nem adhattuk s most a folyamatban levő egyh. ker. közgyűlésre való tekintettel, együtt adjuk a két számot, két iven.

Egyházkerületünk közgyűlése, mely e hó 7-én, szombaton kezdődik, érdemleges tárgyalásait 10-én délben befejezte, s aznap délután a jegyzőkönyv hitelesítésére tartott rövid, formális ülést. A nagy anyagot, mely a tárgysorozatban felvéve volt, aránylag gyorsan tárgyalta le a gyűlés. Hosszabbra nyult vitákat csak a személyes vonatkozású vagy háttérü kérdések idéztek elő, de ezeknek ellaposodását is nagy tapintattal s ismeretes erélyével mindig megakadályozta az elnöklő br. *Bánffy Dezső* ő nagyméltósága. Jól mondta az elnöklő főgondnoknak a közgyűlés köszönetét tolmácsoló beszédében a Püspök úr, hogy közgyűlési tárgyalásaink magas színvonala a legnagyobb büszkeségünk, melyet legfőképen elnöklő főgondnokunk eljárása biztosít, ki az ügyek alapos ismerete folytán mindig tud őrködni a felett, hogy a felszólalók hozzászólási jogának teljes biztosítása mellett a tárgyalások gyors menete biztosítva legyen. E tekintetben a 60-ik életévébe lépett főgondnok erélye most is változatlanul a régi. Adja Isten, hogy kiváló munkásságával még számos éveken keresztül lehessen egyházunk és nemzetünk egyik elsőrangú büszkesége.

Br. Bánffy Dezső v. b. t. t. ő excellentiáját, egyh. kerületünk főgondnokát a mult héten 60-ik születésnapja alkalmából számosan üdvözölték. Az üdvözlők díszes sorába áll egész egyházkerületünk egyetemében és összes tagjaival, kívánva, hogy a ki nemes élete sokoldalú munkásságának egyik legszebb részét egyházkerületünk ügyeinek vezetésére szentelte: tehesse ezt még soká, soká tiszteletünktől és szeretetünktől környezetten. Tartsa meg a jó Isten még soká, szeretett családjának, egyházunknak és hazánknak javára!

A reformáció emlékűnépét széles e világon mindenütt lelkesen ünnepelték. Minálunk is, főleg egyházainkban és iskoláinkban. A nagy társadalmat azonban kevésbé tudjuk mozgósítani. Nincs hozzá állami asszisztenciánk, diszszázadunk, ünnepi processzióink, mint a kath. „Urnep“-nak, hová a mi hitünkön levő katonákat is „kivényelik“ a vallásszabadság nagyobb dicsőségére. De ünnepeltünk annál nagyobb hálával lelkeink mélyén. Nem hivatalosan, mert még annyira sem tudtunk menni, hogy a reformáció emlékűnépét hivatalosan is ünnepezzük tegyük és ezzel annak állami elismerését is megszerezzük, de lélek szerint. Mindenütt felhangzott a diadalmi ének „Erős várunk nekünk az Isten“ és a felhívás: „Térj magadhoz drága Sion!“ és hangzott az Istennek hamisítatlan tiszta igéje s megerősödünk abban a tudatban, hogy „Megáll az Istennek igéje!“ Vajha meglátszanék életünkön és hithűségünkön is, hogy mi a „tisza keresztyénség“ fiai vagyunk! — Reformáció emlékűnépek tartásáról mindenfelől veszünk hirt, de természetesen már sokaságunknál fogva sem regisztrálhatjuk őket.

A „Magyar Szó“ reformációi száma a magyar protestantizmus egyházi vezérférfiairól hoz rövid, de mesteri kezek által rajzolt élet- és jellemrajzokat. Br. *Bánffy Dezsőről* *Kenessey Béla*, dr. *Bartók György* püspökről *Nagy Károly* írta a rövid, de találó jellemzéseket, pillanatnyi felvételeket. A lap jó szolgálatot tesz nagyjaink ismertetésével nekünk is, magának. Köszönet érte.

A politikai válság vége. A hosszú politikai válság, mely majdnem alkotmány-válsággá mérgesedett el, végre, reméljük, végéhez jutott. Nem politikai vonatkozásáért emlékszünk meg róla, hanem csak azért, hogy rámutassunk arra, miszerint a súlyos válságból hazai ref. egyházunk egyik kiváló alakja, gróf *Tisza István* vezette ki a nemzetet. Távolságban van egyházunk attól, hogy a gróf *Tisza István* politikai tőkét a maga javára hasznosítsa. Az efélére mi soh'sem voltunk szoktatva. Csak arra akarunk rámutatni, hogy ime egy új példája annak, hogy a kálvinista vallásos jellemmel közkormányzati érzék jár. Politikája itt nem jöhet szóba, de az bizonyos, hogy puritán jellemű, lelkiismeretes, munkás és elhatározott karakter. Bár minél több volna az ilyen jellemekből!

Iskolai reform. ünnepélyek sorából különösen ki kell emelnünk a nagyenyedi Bethlen-kollegiumét, hol a vallás tanár mellett az idén *Fogarassi Albert* tanár tartotta az ifjuság előtt a reformáció áldásait és hatásait

méltató beszédet. Örömmel konstatáljuk, hogy — igen helyesen — kollégiumainkban mind inkább érvényre jut az, hogy nem a vallástani szaktanár szőljön csak erről, hanem mint közös kincsünket, más tanár is méltassa. Hogy miként tudja annak úgy vallásos, mint nemzeti és általában kulturális jelentőségét méltatni a nem szaktanár: arra különösen örvendetes példa a Fogarassi tanár beszéde, melyet nagy örömkre s olvasóink gyönyörűségére, módunkban van lapunkban közölni is. A derék és tudós tanár valóságos tanulmányt csinált e beszédhez. Hisszük, maga sem tartja kárba vesztett időnek az erre fordítottat. Ily tanulmány minden tanárunkra csak haszonnal járna. Ah, s ha a predikációk is ily tanulmányok alapján készülnek! De tán fognak azok is!

Bethlen Gábor Kör. A kolozsvári „Bethlen Gábor Kör“ működésének programját az elmúlt héten tartott közgyűlésén következőkben állapította meg: Elhatározta mindenekelőtt, hogy eszméinek terjesztésére és vagyona gyarapítására hangversenyyel egybekötött táncestélyeket rendez. És pedig ilyet még e hó folyamán egyet Tordán, egyet pedig a téli hónapok valamelyikén Kolozsvárt és Nagenyeden. Azonkívül Kolozsvárt külön november hó közepétől elkezdődőleg 6 szerdán át felolvasás, ének és zeneszámokból álló estélyeket tart, melyekhez a belépő jegyeket 50 fillérben állapítja meg. Kimondotta továbbá, hogy szétír a kollégiumok tanári karaihoz, felkérve őket a Bethlen-Kör fiókegyeteinek a tanuló ifjuság között leendő mielőbbi megalakítására. A segélyezéseket illetőleg abban állapodott meg, hogy szegényebb sorsu tagjaival szemben az anyagi támogatást már ez évben megkezdi. Segélyezésekre a megtartandó mulatságokból befolyó esetleges jövedelmek egy részét kívánja fordítani a kör. Ez azonban — hacsak nem akar az egyesület meglévő csekély tőkájéhez is fordulni, — oly kevés segély kiosztására nyújt reményt, hogy valóban azzal nem sok nyomort tudhatna enyhíteni. Alapító tagokra volna főként szükség; mert bizony abból a 2 koronányi tagsági díjból, a mi évenként jól-rosszul befolyik, vajmi keveset lehet félretenni. Igaz ugyan, hogy van eddig a körnek mintegy 16 alapító tagja, köztük egyházi életünk számos kitűnősége, de mi ez ahhoz képest, ha elgondoljuk, hogy egy kissé több áldozatkészséggel, már csak az alapító tagdíj túlmérsékelttségét tekintve is, mennyi ilyen taggal dicsekedhetne az egyesület. Ugy gondolkozott a Kör elnöksége, hogy felhasználja a kerületi közgyűlés idejének alkalmát arra, miszerint felemelje kérés szavát újra egyházkerületi közgyűlésünk minden tagjához s íveket teszen ki, illetve hordoz szét, hogy az egyesület számára mennél számosabb alapító- és pártoló-tagot szerezhessen. Alapító-tag lehet bárki 50 kor., pártoló-tag pedig egy kor. összeggel. A kör nov. 9-én ismerkedési estélyt tartott, melyen a kerületi tagjai közül is többen is vettek részt s a lelkes köszöntők mellett sokan léptek a kör támogató tagjai közé is.

Hangverseny. A kolozsvári theol. fakultás internátusának Ének- és Zeneegylete a kerületi közgyűlés alkalmával, f. évi november 8-án délután 5 órakor a honvéd zenekar közreműködésével hangversenyt rendezett a ref. kollégium tornatermében a következő műsossal: 1. *Báró Bánffy György Ballet előjáték.* Előadta a honvéd zenekar. 2. *Felszeghy Dezső Gyónás.* Szavalta *Kacsó Lajos.* 3. *Dalbokréta* (Népdalegyveleg). Énekelte a theol. fak. énekkara. 4. Felolvasást tartott: *Fogarassi Albert* nagyenyedi főgimn. tanár. 5. *Népdalok.* Énekelte *Török Anna* urhölgy, zongorán kísérte *Tattias Margit* urh. 6. *Gabányi A.: A tót táncmester.* (Vig monológ.) Előadta *Sebesi Endre* 7. *A zene dicsérete.* (Vegyeskar.) Előadta az ev. ref. női énekkar és az ev. ref. theol. fakultás énekkara. Vezette *Zsigmond Ferencz* ur, ev. ref. énektanár. 8. *Váradi A.: „Ilóra“.* Szavalta *Jórend Jolán* kisasszony. 9. *Lehár Ferencz: Orosz tánczok,* suite tétel. Előadta a m. kir. VI. honvédkerületi zenekar. — Általános volt az ítélet, hogy a műsor minden pontja igen szépen sikerült, különösen kedves volt *Fogarasi Albert* tanár humoros felolvasása, melynek tárgya Egyiptomi utazása élményeivel függött össze, s a mit a közönség az ő vonzó előadásában különösen élvezett. A hangverseny anyagi sikere is szép volt.

Egyházi-Értekezleti gyűlés. Az udvarhelyi egyházmegye egyházi értekezletének székelykeresztúri fiókköre ez évi őszi vándorgyűlését Szentterzsébeten október 29-én tartotta meg, reformációi emlékünneppélylyel, a tagok és a szent-

erzsébeti hívek élénk részvétele mellett. Gyűlés előtt isteni tisztelet volt, melyen a közönség éneke után *Jakab Albert* fiókköri egyházi elnök mondott magas szárnyalású, szívből jött imát, kérvén anyaszentegyházunkra és ennek híveire Istennek megsegítő kegyelmét és áldását. Az értekezleti dal- kar éneke után *Baczó Lajos* egyházi titkár lépett szószékre és tartotta meg II. Kor. 2. 17. vers alapján megírt reformációi alkalmi beszédét. Isteni tisztelet végeztével ügybuzgó, fáradhatatlan és lelkes világi elnökünk, *Ugron Zoltán* tartott eszmékben gazdag megnyitó beszédet, vázolván egyházunk jelenlegi helyzetét és a hullámzó politikai viszonyok közt az egyházi élet terén kifejtendő tennivalóinkat. A mult gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítése után *Baczó Lajos* egyházi titkár olvasta fel terjedelmes és mindenre kiterjedő figyelemmel megszerkesztett titkári jelentését a kör és egyházközösségeinek működéséről. E jelentésből meglátszik, hogy egy kivételével minden egyházközösségünk megkezdte és nagy buzgósággal folytatja a komoly egyháztársadalmi munkát. Ezután *Kertész Mózes* szenterzsébeti lelkész olvasta fel egyházának gondosan összeállított és tanulságos történetét, a melyért az értekezlet felolvasónak köszönetét nyilvánította. Megválasztott a titkár, illetve újra választották a régi tisztviselőket. Változás csak annyiban történt, hogy az eddigiek mellé védnöknek ifj. *Péter Károly* esperes kérték fel, új világi alelnöknek *Bodor Miklós* székelykeresztúri tanítóképzési tanár, új világi jegyzőnek *Bokor Tamás* szederjesi állami tanító, pénztárnoknak *Bodor István* újszékelyi lelkész választották meg, a választmány tagjainak száma 8-ra redukáltott. A titkár megválasztása után elvettették *Soós Farkas* fiátfalvi lelkésznek azon inpraktikus indítványa, hogy ezután évenként csak egy gyűlés tartassék és fentartatni határozottat az eddigi két gyűléses rendszer. Miután a jövő gyűlés helyéül *Rugonfalva* tűzött ki, gyűlés az elnökség éltetésével véget ért, mely után mlgs. *Orosz Lajos* földbirtokos és *Kertész Mózes* lelkész szíveségéből gazdag lakomában volt részünk. Hogy köszöntőkben nem volt hiány, azt szinte fölösleges mondanom. Nem mulaszthatom el följegyezni azt a megkapó jelenetet, hogy a midőn az isteni tisztelet végeztével *Jakab Albert* egyházi elnök üdvözölte a gyülekezetet, *Tordai Pál*, egy egyszerű székely földműves, ki annak idején a főtiszt. püspök urat is igen csinos beszédben üdvözölte, igen ügyes tanujelét adta helyes és egészséges észjárásának és a bibliában való jártaságának, a midőn az üdvözletre egy igen csinos és talpraesett beszédben válaszolt. Vajha minél többen volnának a *Tordai Pál*ok! A derült hangulatban levő társaság csak a késő estéli órákban oszlott szét, magával vivén egy jól töltött napnak édes emlékeit. *Bethfalva, Baczó Lajos* ev. ref. pap, ért. egyh. titkár.

A nagysármási ev. ref. templom felszentelése — melyet a magy. kir. földmívelési kormány építtetett a telepés közység számára, — e hó 15-én történik a következő sorrenddel: 1. *Invocatio I.* Dicséret. 2. *Templomszentelési ének.* CXXVIII. 1—2. vers. 3. *Élőima* — mondja *Sófaly Károly* egyházmegyei főjegyző. 4. *Közének.* XIII. Dicséret. 5. *Ünnepi beszéd* — mondja nt. *Kenessey Béla* egyházkerületi főjegyző, theol. tanár. 6. *Közének* — éneklí a helybeli dalárda. 7. *Felszentelő ima* mondja *Főtisztelatu és Méltóságos Dr. Bartók György* püspök. 8. *Ének az egyház felvirágzásáért.* CLXXII. Dicséret 7. vers. 9. *Keresztel Kovács József v.-kamarási* lelkész. 10. *Esket: Szász Béla* magyardecsei lelkész. 11. *Urvacsorai agendát mond:* *Nagy Károly* theol. tanár. *Urvacsoraoztásban* segédkeznek: *Lőrincz János* b.-varaljai, *Péterji Károly* p.-kamarási, *Nagy Albert* mocsli lelkészek. 12. *A templomépités történetét* ismerteti és záró-imát mond: *Dobay Lajos* helybeli lelkész. 13. *Hymnuszi* éneklí a gyülekezet. 14. *Kijövére ének* a XV. Dicséret 3. 4. 5. vers. — *Dr. Bartók György* püspök és kísérete, mint halljuk, Kolozsvárról nov. 14-én d. e. a gyorsvonattal utazik *Maros-Ludasra* s az ottani telepek megtekintése után aznap délután kocsikon megy *N.-Sármásra*, hol fogadásukra nagy előkészületek folynak.

Kolozsvár szab. kir. város monostori kerületében építendő ev. ref. templom építési költségeire adakoztak.

I. Kimutatás.

Kilyén Sándor gondnok ivén: *Hegedüs Sándor* Bpest 50 korona. *Gróf Wass Albert* Kolozsvár 40 kor. *Br. Horváth Ödön* Kolozsvár 20 k. *Báró Zeyk József* Kolozsvár 50 kor. *Br. Bánffy Zoltán* Kolozsv. 20 kor. *Gróf Teleki Károly* Kolozsvár 50 k. *Gr. Teleki Mihály* Kolozsv. 20 k. *Szacsy Sándor* Kolozsv. 500 k. *Czirmai Zoltán* püspöki titkár Kolozsv. 5 kor. *Gr. Wass Otília* Kolozsv. 5 kor. *Br. Wesselényi Miklós* Kolozsv. 100 k. *Ifj. báró Wesselényi Miklósné* Kolozsv. 20 k. *Özv. gr. Bethlen Gáborné* sz. *Gr. Bethlen Leopoldine* Merán 200 k. *Br. Bánffy Albert* Kolozsv. 20 k. *Br. Kemény Kálmán* és *Báró Kemény Kálmán* *Maros-Vécs* 50 kor. *Dr. Bartók György* ref. püspök Kolozsv. 100 k. *Gr. Teleki László* Gyula *K.-Hosszafalu* 50 k. *Szilvássy Béla* Kolozsv. 20 k. *Gr. Bánffy György* Bpest 40 kor. *Báró Bánffy Ernő* Kolozsv. 50 k. *Báró*

Jósika Sámuelné Szurdok 200 kor. Farkas Antal műkertész Kolozsvár 6 k. Tóth Zsigmond Kolozsv. 10 k. Gr. Wass Béla Szent-Gothárd 220 k. Kónya Sándor Kolozsv. 5 kor. Fonciere Pesti bizt. int. Bpest 200 k. Sarbó Vilmos Bpest 25 kor. Simó Lajos Blenkeméző 100 kor. Kovács Sebestyén Gyula Kapos-Mérő 20 kor. Máté Mihály bádógos Kolozsv. 20 kor. Szénási István Kolozsv. 3 k. Lévai János Kolozsv. 5 k. Gámán Zsigmond Kolozsv. 10 kor. Kiss Sándor keresk. akad. igazg. Kolozsvár 10 k. Lészay Ferencz Magyar-Gorbó 100 k. Farkas-utcai templomban az 1903-ik évben konfirmált növendékek Kolozsvár 43 kor. Becsek Lajos Kolozsv. 10 kor. Szöcs Géza Kolozsvár 10 kor. Eczken Sándor Maros-Ludas 10 k. Kilyén Sándor és Kilyén Sándorné Kolozsv. 100 kor. Molnár Károly Kolozsvár 5 k. Br. Feilitzsch Arthur Kolozsvár 10 k. Időközi kamat 31 korona. Összesen: 2563.

Szabó Sámuel ny. tanár 20 korona.

Nagy Pál ny. számtanácsos ivén: Molnár Domokosné 20 kor. Szele Ferenczné 20 kor. Gálffy Sándorné 10 k. Butyka Ferenczné 4 kor. Benke Ferencz 6 kor. Egy asszony 5 kor. Nagy Pál 20 kor. — Együtt 85 korona.

Kilin Ferencz ivén: Gombos Mihály 1 kor. Csizsér Ferencz 1 kor. Kilin József 40 fill. Kilin György 1 k. Tárkányi Györgyné 1 kor. Kilin Ferencz 2 kor. — Együtt 6 kor. 40 fill.

Kézdi-Vásárhelyi ev. ref. egyházközség 2 korona.

Vajda Ferencz (Székely-Udvarhely) ivén: Dr. Mezei Ödön 1 kor. Barabás Jenő 1 korona. Egyházi estély fele jövedelme 9 kor. 40 fillér. Vajda Ferencz 1 kor. Együtt 12 k. 40 fill.

Deési ev. ref. egyházközség 5 kor. Deési ev. ref. fitanoda 5 korona.

Id. Gidófalvy István miniszteri tanácsos 10 korona.

Egy nemzeti lobogóra gyűjtött összeg maradv. 6 k. 90 f.

Dr. Vályi Gyula egyet. tanár 25 korona.

Fogarasi ev. ref. egyházközség 10 korona.

Körösy József gyűjtőivén: Graef Matild 1 kor. Ifj. Pap Mihály 1 k. Kathonai Adám 1 k. Flóra Gyuláné 1 kor. Braun Mihály 2 k. Somlyai Mihály 1 k. Rosenberg Mór 5 k. Körösy József 2 kor. — Együtt 14 korona.

Dr. Vályi Gábor egyetemi tanár 50 korona.

Tóth Tamás ivén: Csorba György és neje 3 kor. Özv. Gurát Józsefné 1 kor. Ács Ferenczné 2 kor. Kocsis János 4 kor. Benő Sándorné 10 kor. Toth Tamás 2 kor. Együtt 22 k.

Rucska János ivén: Rucska Jánosné 100 kor. Rucska János 100 kor. — Együtt 200 korona.

Bucsy József műszaki tanácsos 20 korona.

Tömösváry Miklós ivén: Nagy Gábor nagybirtokos 200 kor. Tömösváry Miklós 20 kor. — Együtt 220 korona.

Özv. gróf Bethlen Gergelyné szül. Antos Klára 3000 kor.

O. Weress Sándor ivén: Elek Gyula 1 kor. Mörizt Ida 1 kor. Márton Ilona 1 kor. Adi József 1 korona. Karácsonyi Sándor 4 kor. Darkó Lajos 1 kor. Weress Sándor 3 korona. Együtt 12 korona.

Dr. Gámán Béla ivén: Dr. Gámán József 1 kor. Gere Kálmán 1 kor. Dr. Rohonczy Lajos 2 kor. Dr. Scheitz Vilmos 2 kor. Merza Lajos 2 kor. Merza Lajosné 10 kor. Kamuka 1 kor. Szász Domokosné 6 kor. Dr. Lengyel Dánielné 2 korona. Szentkirályi Gáborné 2 korona. Dr. Gámán Béla 2 korona. Együtt 31 korona.

K. Pap Mihály ezredes 10 korona.

Dr. Körösy Bertalan ivén: Dr. Ötvös Lajos 2 kor. Dr. Körösy Bertalan 2 kor. — Együtt 4 korona.

Deák Zsigmond honv. alezredes ivén: Rác Gábor 2 k. Nagy Ignác 1 k. Hajós Gyula 1 k. Cirner Ernő 1 k. Szabóky Andor 1 kor. Thellmann János 1 kor. Hevessy Zoltán 1 kor. Kaszás Jenő 1 kor. Incze Kálmán 1 k. Vágó Sándor 1 kor. Lukács Béla 1 k. Orosz Béla 1 k. Barabás Károly 1 kor. Sebestyén János 1 k. Seen.ayer Gyula 1 k. Nagy Lajos 2 kor. Péchy József 1 kor. Winkler főhadnagy 1 k. Dr. Nagy László 1 kor. Páll Joáchim 1 k. Barthos István 2 k. Pál Miklós 1 k. Szathmáry Kálmán 1 kor. Simon Balázs 1 k. Bernolák 1 kor. Neumayer 1 k. Deák Zsigmond 1 k. — Együtt 30 korona.

D. Deák József ivén: Hedry István 2 k. Bányai Károly 2 k. Balogh Miksa 1 k. Lakatos József 2 k. Lakatos Józsefné 2 k. Adi László 2 k. Czetz Péterné 2 k. Ozorai Adolf 2 kor. Máttay Kálmán 3 k. D. Deák József 20 k. — Együtt 38 kor.

Molnár Benedek ivén: Vásárhelyi Gyula 2 kor. Molnár Jenő 2 kor. Molnár Endre 2 kor. Molnár Benedek 2. korona. Együtt 8 korona.

A felsorolt nemes adakozóknak az egyházközség e helyen is — midőn szíves adományait nyilvánosan nyugtázza — hálás köszönetet mond

Az egyházközség presbyteriuma.

(Folyt. köv.)

HIVATALOS RÉSZ.

4956. 1903. sz.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

Az erdélyi ev. ref. egyh.-kerület Igazg.-tanácsánál az *ellenőr-főkönnyvelői* állás megüresedvén, arra ezennel pályázatot hirdetünk.

Nyomatott az „Ellenzék” könyvnyomdájában Kolozsvárt.

Javadalma évi 2000 korona fizetés és 400 korona lakpénz, havi, illetőleg évnegyedi előleges részletekben kiszolgáltatta. Nyugdíjjogosultság: az állami nyugdíjintézet szabályaihoz hasonló kedvezményeket biztosító keblbi nyugdíjintézetből.

Pályázhatnak a kereskedelmi szakban képesített, ev. ref. vallású és pénzintézetnél, vagy közpénztárnál folytatott sikeres gyakorlatot igazolni tudó egyének.

Pályázati határidő 1903. november 30., mely időig a folyamódások az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsához czimzetten (Kolozsvárt, Király-utca 51.) nyújtandók be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1903. november hó 5-én tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Kádár János,
titkár.

1230—1903. sz.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett *nyárádszentimrei* IV-ed osztályú egyházközség lelkészi állomására pályázat hirdettetik.

Javadalom Négy szoba, téli és nyári konyha s kamarából álló szép lakás, gazdasági épületekkel és kerttel. Kánonika porció: 12 hold 1071 négyszögöl szántó és kaszáló, melynek értéke 58 korona, termény értéke a tűzifa értékével együtt 624 kor. 84 fill., munkabeli szolgáltatás értéke 133 kor. 34 fill., állami kiegészítés 1400 koronáig 614 kor. 52 fillér.

Köteleességek: a nyárádszentimrei anya- és seprődi leányegyházközségben az összes lelkészi teendők végzése. Kegyévé nem lévén, a megválasztott lelkész az egész fizetést élvezi.

Pályázati határidő 1903. nov. 27.

Kellően felszerelt kérvények nt. Ravasz János esperes aához küldendők Nyárádszeredába.

Kolozsvár, 1903. okt. 29.

Dr. Bartók György,
püspök.

1268—1903. sz.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett *selyei* egyházközség lelkészi állomására pályázat nyitattik.

Javadalom: ujonnan épített kényelmes paplakáson, kerten és melléképületeken kívül, 8 hold 201 négyszögöl szántóföld és kaszáló értéke 29 kor. 62 fillér, termény értéke 710 kor. 46 fillér, készpénz az igás-munka felében nyert pénzértékével 138 kor. 04 fillér, kézimunkák után 85 kor. jogositvány értéke 12 kor. 92 fillér, összesen 976 kor. 04 fill., levonás 47 kor. 40 fillér, tiszta jövedelem 928 kor. 64 fillér, állami kiegészítés 1200 koronáig 271 kor. 36 fillér.

Pályázati határidő: 1903. decz. 15.

Folyamodványok szababályszerűen felszerelve nt. Ravasz János esperes aához küldendők Nyárádszeredába. Kolozsvárt, 1903. nov. 6.

Dr. Bartók György,
püspök.

1513—1903. sz.

MEGHÍVÓ.

Küküllői ev. ref. egyházmegyénk „Temetkezési Egyesület”-e f. év november 20-án, Dicsőszentmártonban, egyházmegyei tanácstermünkben, d. e. 11 órán kezdve (egyházmegyei tanács-ülés bevégeződése után) közgyűlést fog tartani; melyre az illetékes tagokat ezennel meghívom.

Tárgy.

1. Elnöki előterjesztés az egyesület eddigi működéséről.
2. Pénztáros jelentése a belépési és tagdíjakról.
3. Kérvények tárgyalása.
4. Indítványok.

Kutyfalva, 1903. november 6-án.

Nagy Domokos,
egyesületi elnök.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő. NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor
6 kor

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Püspöki jelentés

az erdélyi ev. ref. egyh. ker. állapotáról.

Előterjesztette: Dr. Bartók György püspök.
(Folytatás.)

A szeretetház.

Külön számolok be a szeretetház vagyoni emelkedéséről.

A múlt évi november 1-től folyó évi okt. 1-ig összesen befolyt 1379'66 kor. új alapítvány és adomány.

Múlt évi jelentésemben 62654'54 koronában mutattam ki a szeretetház pénzbeli vagyónát. Ezen összeg a folyó évi október 1-ig 78919'80 koronára emelkedett; tenne tehát a növekedés 16265'26 koronát, a miből azonban ez év folyamán még kiadandó lesz 5—8 ezer korona, és így ezen évben is 8—9 ezer koronával fog növekedni a szeretetház pénzvagyona. Olyan eredmény, mely biztos alapját veti meg a tervelt felső leánynevelő intézet megvalósításának, főleg ha a célbavett gyűjtés eredménye az eddigi sikernek megfelelő lesz.

Részemről sehogy sem tudnám helyeselni, ha a felső leánynevelő intézeti helyiség megépítésébe az egyházkerület belekezdené, mielőtt annak fenntartása kellőleg biztosítva nincs. Az okos gazda nem hord asztagot, mielőtt kévét nem köt és kalangyát nem rakott. Lukács evangélista pedig tanácsot ad nekünk, melyet mindig követnünk kellene: „A ki tornyot akar építeni, üljön le s számlálja meg pénzét, ha elég-e a költségre.” (14 : 28.)

II.

Hit és erkölcsi élet.

Esperesi vizsgálatok.

Az egyházmegyék és püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek részéről beérkezett adatok a gyülekezetek és azok egyes tagjainak áldozatkészségét az adományok gyűjtésében, a szorgalmi jövedelmek előállításában és a szükséges építkezések végrehajtásában kifejtett buzgóság mértékét adták kezünkbe.

Arra a kérdésre, hogy az egyes egyházközségekben milyen a hit és erkölcsi élet a lelkipásztorok a hivek gondozásában milyen tevékenységet fejtettek ki; hogyan teljesítették kötelességüket az administratio terén; az egyházközség vagyoni ügyei pontosan kezeltek-e; ezekre és az ezekkel rokon kérdésekre az egyházmegyei vizsgáló bizottságok által megejtett vizsgálati jegyzőkönyvekből és a püspöki vizsgálat rendén szerzett és saját személyes tapasztalataim alapján adhatok feleletet.

Egyházkerületünk múlt évi közgyűlésén megállapította azon kérdőpontokat, melyek szemelőtt tartásával az egyházközségek megvizsgálandók. Az egyházmegyék esperesei, valamint a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek lelkészei is — nehánynak kivételével — az ide tartozó jegyzőkönyveket a püspöki hivatalhoz már felküldötték átvizsgálás végett.

E jegyzőkönyvekben foglalt adatok felsorolásával — mert szorosán véve nem is tartozik ide — nem akarom a Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés figyelmét fárasztani, de kötelességet teljesítek, midőn egyes jelenségekre felhívom a Főtiszteletű Egyházkerület figyelmét.

Nem lehet elhallgatnom, hogy egyes nemzetiségi területen fekvő egyházközségeinkben, pl. a vajdahunyadi és széki egyházmegyékben még mindig vannak hiveink, a kik nem hogy írni, olvasni tudjanak, de a magyar nyelvet beszélni sem képesek. Nem tagadom, hogy ezért a vád első sorban és legfőképpen a magyar államot és azon állami közegeket terheli, a kik a nemzeti kultúra érdekeinek ápolására hivattak. De a vádból ránk is esik, a kik öröklők vagyunk, és terheli a vád ezen gyülekezetek azon lelkipásztorait, a kik huzamosabb idő óta szolgálják ott anyaszentegyházunk ügyét és ezzel együtt nemzeti életünk érdekeit.

Ha e vizsgálati jegyzőkönyvek alapján

tudakozodom lelkipásztoraink hitbuzgósága, tevékenysége felől, örömmel veszek hirt a „jó és hív szolgák“-ról, de nem egyet találok olyat is, a kire méltán alkalmazhatók az Idvezítő feddő szavai: rest szolgák, a kik nem fogják fel hivatásuk súlyát s földbe ássák a rájuk bizott talentumot. A hol nincs, ki az igének hatalmával felrázza az alvó lelkeket és életének nemes példaadásával nemes tettekre hevítse a gyülekezetet: nem csoda, ha ott a lélekből kihal az Ur házának szerelme, összetartó erejét elveszti a fajtudat és a szunnyadó élet helyébe a lassu halál költözik.

Anyaszentegyházunknak a pásztorok és őrállók hűségére és éberségére van szüksége. Ezt a hűséget és ezt az őrállói éberséget azonban hiába keresnök azoknál, a kikkel szemben a vizsgálati jegyzőkönyvben foglalt feleletek mindmegannyi sujtó vádat emelnek, midőn olvassuk, hogy *a hitélet fokozására semmi sem történt; az anyakönyvek rendetlenül vezetettek; családkönyvek nincsenek; tankötelesek nem tartatnak nyilván; kötlevelek szabálytalanok; a számadások évek óta nincsenek elkészítve, beadvá és megvizsgálva.* Példákat nem idézek, e helyett szeretettel kérem Esperes aait, figyelemztessék egyházmegyéik illető lelkipásztorait e nemű kötelességeiknek pontos betöltésére.

Minden erőnket, összes tudásunkat, egész lelkünket, szívünk legszentebb érzését kell felszentelnünk a munkára. Egyesek nemes buzgalma, áldozatkészsége, hiába segít iskolákat és templomokat építeni, ha mi, a kik *szolgálatra* vagyunk elhíva, papi teendőinket elhanyagoljuk, ha a lelkiépítés munkájában rest szolgák vagyunk.

Püspöki vizsgálat.

A megejtett püspöki vizsgálat rendjén ez évben is örömmel láttam és tapasztaltam, hogy lelkipásztortársaim között mindenütt vannak, kik magukat egészen hivatásuknak szentelik. A melyik egyházközségben anyagi és szellemi előrehaladás volt észlelhető, a hol mindenek ékesen és jó rendben voltak; ott — mondhatni kivétel nélkül — mindenütt a lelkipásztort látjuk a munkások sorában legelől. O tervel, ő kezdeményez, ő vezet; nemcsak buzdit, de maga is tesz és áldozik.

Volt alkalmunk látni most is egyházközségeket, hol a lelkipásztor és a gyülekezet egyforma odaadással, el nem lankadva, kezüket a munkáról le nem véve, végezik Istenországá építésének dicséretes munkáját. De akadtak olyanok is, a hol úgy a lelkipásztort, mint a hiveket szellemi álom lepte meg. Ha ezekben az egyházközségekben látom a züllés és pusztulás jeleit, mindig eszembe jut a keserű igazság: „*Megverem a pásztorát és elszalad a nyáj.*“

Ezen év augusztusában a görgényi egyházmegye mezősegi községeit jártam be és vizs-

gáltam meg nagytiszteletű Kenessey Béla kerületi főjegyző és nagytiszteletű Nagy Károly theologiai tanár aival, Dózsa Endre alispán és egyházkerületi képviselő, valamint Csekme Ferencz esperes és ifj. Kiss Lajos egyházmegyei főjegyző vezetése mellett.

Az anyagi emelkedés, az erőteljes egyházi élet, a rend és pontosság, a melylyel geryeszegi, radnótfáji és beresztelki egyházközségeinkben találkoztunk, nemcsak a gyülekezetek hitbuzgóságát és a lelkipásztorok nemes odaadását, fáradhatatlan tevékenységét dicséri, de élő bizonyágtétel azon a vidéken lakó gr. Teleki és Bánffy család tagjainak vallásos buzgósága, gondoskodó szeretete, áldozatkészsége mellett is.

A geryeszegi, a sárpataki, a beresztelki és tancsi egyházközségeknek ma is az ott lakó Telekiek képezik legnagyobb erősségét.

Geryeszeget, a hol gr. Teleki Gézané és Beresztelkét, a hol br. Bánffy Zoltánné tartják kezüket állandóan az építés munkáján, behatóan megvizsgáltuk és úgy a lelkészi irodán, valamint azon kívül, magában az egyházközségben, a fejlődésnek, a virágzásnak, az életnek felemelő jeleivel találkoztunk.

Geryeszegen az egyházmegye elévülhetetlen érdemekben gazdag főgondnoka: gróf Teleki Domokos és gróf Teleki Juliánna, Kemény Zsigmondné, a nemes szívű adakozó és jóltevő nagyasszony sirjához vittük el a hálás kegyelet adóját. *Beresztelkén* pedig br. Bánffy Jánosné, Wesselényi Józsefa és a Bánffy család együtt pihenő ama tagjai emlékének áldoztunk, a kiknek áldozatkészségét a beresztelki egyházközség iskola épülete, gyermekmenhelye és a marostordamegyei tanítók részére letett alapítványok hirdetik.

Tancson, mely a mezőség őrszeme és a hol gróf Teleki Arthur a magyarság és a kálvinizmus leghivebb őre, örömmel tapasztaltuk, hogy itt nincs külömbiség *polgári* és *egyházi* község között, mert minden ember magyar és kálvinista. Jól esik, hogy püspöki jelentésemben a kerületi gyűlés előtt ezekről megemlékezhetem, valamint köszönetet mondhatok a Teleki család tagjainak a szivességért is, melylyel minket kőrutunkban elhalmozni s anyaszentegyházunk iránt minden időben táplált ragaszkodásuknak ez által is jeleit adni kegyesek voltak.

A mezőség szélén fekvő egyházközségek közül *köbölkúti* egyházközségünket szintén kellő rendben találtuk, de nem mondhatjuk ugyanezt a *kisfülpösi*, *komlód-oroszfáji* s még kevésbé a *mezőujlaki* egyházközségekről.

Kisfülpösnek évek során nem volt lelkésze. Most be van töltve a lelkészi állás az Incze Ferencz lelkész személyében, de eddigi működésének alig láthatni némi jeleit.

Úgy itt, mint *komlód-oroszfájan* a lelkész-

től nagyobb erő kifejtést, több munkát és buzgóságot várunk.

Mezőujlakon a gondozás hiányának oly elszomorító jeleit tapasztaltuk, a melyet a már négy évtizen keresztül ott sáfárkodó lelkész ellen a legkomolyabb eljárásra nyujtanak alapot. Régi templomának megrongyolódott födelén behull a szakadó eső, falairól leomlott a vakolat, hogy az egymásra rakott kő és tégladarabokat annál könnyebb erővel szedje szét és döntse porba a romboló idő. Ajtaja állandólag zárva, mert bemenni is nagy életveszély. A templom előtt egy rozoga harangláb. Közéleben a papi lak, mely zsellérház lehetne inkább. Mindenfelé a romlásnak és pusztulásnak megdöbbentően szomorú képe. Nem kutatom e helyen, hogy kiket terhel a mulasztás vádjá? Gyors elhatározásra és tette van szükség, hogy a nemzetiség közé beékelt szegény népet az egyháznak és a nemzetnek megtudjuk tartani. A cél úgy lesz elérhető, ha a mezőörményesi körlelkészség szervezése iránt a Méltóságos Igazgatótanács elé terjesztése értelmében a Főtiszteletű Egyházkerületi közgyűlés már most intézkedik és sürgős lépéseket teszünk, hogy a *mezőujlaki templom megépüljön* és ott lakó hiveink gyermekei kellő iskoláztatásban részesüljenek. A mint a görögényi egyházmegye esperesi hivatala értesít, a megejtett vizsgálat és keserű szemrehányásaink ezen egyházközség hiveinek lelkében nyomokat hagytak: felbuzdultak és készek hozni áldozatot is. Itt nincs vesztegetni való idő. A 12-ik óra is elérkezett. Az újraépítés munkáját nagy mértékben megkönnyíti azon teljes elismerést érdemlő és az egész kerület hálájára méltán számot tartó áldozatkészség és buzgó tevékenység, melyet az egyházi és nemzeti élet érdekében ezen a vidéken, jelesen *M.-Erkeden* és *M.-Örményesen* a görögényi egyházmegye hirtelen elhalt, buzgóságáról széles körben ismert gondnoka: *Putnoky* Domokos kinek sirja mellett szintén kegyelettel adóztunk és neje *Bónis* Sarolta, valamint a széki egyházmegye főgondnoka *Gál* Gyula és testvérei *Gál* Albert, *Gál* Ernő és *Gál* Gyula főgondnok veje *Velits* Zoltán urak fejtettek ki. A *mező-erkedi* és *mezőörményesi* templomok, a melyeket most, e körutunk alkalmával szenteltünk fel, ennek az áldozatkészségének és odaadó tevékenységének a tündöklő bizonyosságai. Midőn a két templom már készen volt, az ő áldozatkészségük akkor sem szűnt meg: *Putnoky* Domokosné a kolozsvári egyházközség Rákóczi-kelyhének mintájára egy 1000 korona értékű kelyhet készíttetett, s azt az erkedi egyháznak ajándékozta, *Velits* Zoltán úr pedig, bár nem egyházunk tagja, szintén igen értékes orgonát készíttetett a mezőörményesi templom számára. A mezőujlaki egyház omló félben levő temploma közelében ez a két új templom hirdeti a megújult életet és hirdeti a

szeretet teremtő erejét, mely lerombolja a felekezeti válaszfalakat, hogy a nemzeti élet munkásainak segítségére menjen. Mert meg kell jegyezni, hogy a mezőörményesi ref. templom megépítésében azon vidék összes magyarajku lakói készséggel vettek részt, sőt a kezdeményező egy római katolikus férfiú: *Münstermann* Gyula vala, kinek hálás elismeréssel jegyzem ide a nevét. Nincs kétségem az iránt, hogy a két templom építői nemcsak a kálvinista egyháznak, hanem a magyar fajnak is tért hódítottak azon a vidéken. A kerület köszönetét tolmácsolom érte.

(Vége következik.)

Reformáció-napi gondolatok.*

(Vége.)

És ez az áttétel már valóban gyakorlaltilag is kívánatos volna, mert az adventi úrvacsora osztást, egyfelől a rendszerint ekkor már beállott hideg, másfelől a karácsonyhoz való közelség miatt — tehát nagyon érthető okokból — alig veszik igénybe a hivek, míg október 31-én e nehézségek mindenike elesik.

A közönyösséget tehát, mely a vasárnap megünneplésében is nyilvánul nem akadálynak, hanem indító oknak keil tekintenünk. A reformáció napjának jelentősége azonban általában ösztönöz, hogy a közönyösség lehető orvoslását keressük. Mert csakugyan a reformáció jelentősége elvén, áldásait ismét befogja a moha, ha az megszűnik folyton tartóvá, állandó megújulássá lenni. „Ecclesiam semper reformari debet“ ezen elv érvényesülésében érvényesül maga a reformáció. Nem az igaz keresztyéni élet alapjainak félredobását és azok helyett folyton újak keresését jelenti ez, hanem épen azok fennmaradásának biztosítását a folyton tartó megújítás által. Hiszen épen a római egyház tette, hogy újabb emberi intézményeket állított a keresztyénség Krisztusi alapjai helyébe és a reformáció ilyen irányban nem az újítást folytatta, hanem a régieket igyekezett megújítani.

Merné e valaki állítani, hogy a vallás erkölcsi élet ezen megújítására ma is nincs szükség? Bizonyára nem. És hogy a reformáció e folytatólagos munkájában eredménytelenség látszik, annak felfogásom szerint egyik főoka a szabadelvűségnek a szabadosságig terjedő tulhajtása. Feledésbe merül az a kétségbe nem vonható igazság, hogy a legüdvösebb eszme is csak a létező viszonyokhoz alkalmazkodva hozhatja meg gyümölcsseit. A mai szabadelvűsködés pedig épen nem számol a helyzettel. Gyakran odáig megy, hogy játékszerré teszi a tüzet, gyermekek kezébe adja a kést.

*Ezen előterjesztést az orbai egyházmegye október 31-én tartott Egyházi Értekezletén akartam megtenni, azonban ott nem jutván rá idő, lapunk hasábjain ajánlom az illetékesek figyelmébe.
B. J.

Hogy egyenesen rámutassak: egyházi rendtartásunkban a fegyelem a hivatalosok kötelességteljesítésének külső elbírálására szorítkozik csupán, de hogy minden egyháztag betartja-e a hit és erkölcsi élet szükséges rendjét: az mindenkinek jóakarátára van bízva teljesen Kényszerítő, vagy megtorló eszköz alkalmazását kizárja a szabadelvűség, mely azt tartja, hogy a kényszer alatt nyilatkozó valláserkölcsi életnek belső becse úgy sincs.

De vajjon nem téves-e az ilyen okoskodás? Igen, jogos volna, ha már tökéletességre jutott volna az emberiség. De ki vonja kétségbe a nevelésnél a fegyelem nélkülözhetlen voltát? S vajjon nem csak nevelés alatt áll-e, mint istenországának polgársága, ma is az emberiség?

Am az is igaz, hogy az egyházak kezében kényszerítő, megtorló eszközök nem igen vannak s a mennyiben megragadhatna is ilyeneket, nagyon nehéz megállapítani a határvonalat, a melyen túl saját kárára forgathatná azokat. De hát nem méltán várhatná az egyház a polgári rend behatóbb támogatását? Nincs-e egymásra utalva a polgári és egyházi társadalom? Nem kell-e ezeknek kölcsönösen egymásban keresni és egymásfelé nyújtani e segítő kezét?

Gyakran hallható közigazgatási, bírósági hatóságoktól a zúgolódást, hogy istentelen, gonosz a nép, nem lehet boldogulni vele sem az igazságszolgáltatásban, sem közigazgatásban. És hangzik a kivánság, hogy a vallással kellene javítani, segíteni a szomorú állapotokon. És kétségbevonhatlanul igaz is, hogy csak a vallás sója adhat izt az elizetlenült közéletnek. Csakhogy mondjuk ki őszintén, külhatóságaink részéről annak hangoztatása, hogy a vallással kellene segíteni a bajokon, épen nem kielégítő méltatása a vallásnak. Nem, mert csupán eszköznek nézik a vallást és nem oly czélnak, melynek teljes érvényesülésre van joga.

És a vallásban bizonyára ma is megvan a belső erő, úgy hogy mihelyt az állami és polgári rendtartásban a — ma kényelmesen az egyházak hatáskörébe utalt — hit erkölcsi élet, mint czél nyerne méltatást, támogatást, mindjárt biztos eszközlőjévé lehetne, a társadalmi rend megszilárdításának is. Ez a mi hiányzik. Legalább is fehér holló ritkaságu tény, hogy a külhatóság egyenesen szolgálni igyekeznek a vallásos élet érdekeit. Ki mér büntetést az istenkáromlóra, a templom kerülőre, az ünneprontóra, a vallás csufolóra.

E napon gondolataim önkéntelenül szállnak vissza kálvinista hitünk bölcsőjéhez Genf-be. Mindeneket bámulatba ejtenek a történelem feljegyzései, hogy mint emelte ki Kálvin az elzúllásnak mélységes örvényéből Genf társadalmát a vallás erejével a reformációban. Tehát csakugyan a vallás volt akkor is a társa-

dalom erkölcsi rendjének helyre állítója, mondhatják, akik teljesen az egyházakra utalják most is a megújulás eszközlését. Ugy van, csak ne feledkezzünk meg a fegyelemnek erős eszközeiről, melyeknek személyválogatás nélküli alkalmazásában Kálvin mellett állott a külhatóság, a városi tanács. Példásan büntette a nyereszkes játékokat, káromkodást, trágárságot, fényüzszt, a vasárnap megszenteltetését. És habár a könnyelműséghez szokott népnek ez kezdetben nehéz igának tünt is fel, mely miatt lázadásba tört ki és elűzte Kálvint: csakhamar meggyőződött, hogy csak egyedül e szigorú rendtartás mentheti meg a végromlástól és bocsánatot kérve, kiengesztelve megváltójaként vitte vissza őt, hogy folytassa megkezdett művét.

Azt hiszem nem nehéz ezekből levonni a következtetést. Be kell látnunk, hogy bármennyire megváltoztak is az idők, a mig a tökéletesség korszaka el nem jön (s vajjon eljön-e ez a földön?!) a vallás is nevelő eszköz alkalmazására és külső támogatásra szorul, hogy a „minden ország talpkövét“ képező erkölcsi világrendnek biztosítója lehessen. Ovakodjunk tehát attól az ábrándozó életfelfogástól, mely álmódzva, magasraemelt fővel jár és szüntelen csak botorkál lába. Ne féltsük a lelki szabadság sérthetetlen eszméjét a fegyelemnek egyházi avagy épen kívülről való alkalmazásától. Mert épen ez által védhetjük meg sokaknak lelki szabadságát a bűnzsarnokságtól.

Ne feledjük, hogy sem az Úr Jézus evangéliumának igazsága, sem a reformációnak a római egyház sulyos igája elleni győzelme nem a hitetlenségre, nem a közönyösségre, hanem a Krisztusban való életre szabadított fel.

A vallás erkölcsi életnek a reformáció szellemében elevenebbé tételét folytonos megújítását tüzte feladatul egyházi értekezletünk is. Hassa át azért minden egyes tagnak lelkét annak élénk érzete, hogy nekünk másokat is búzdítanunk s e végből a vallásos élet követelményeinek tiszteletben tartásába jó példával előljárnunk kell. Aki ezt nem érzi, annak bizony kár tagnak lenni, mert egy ilyen czélú társulatba nem érzéketlen numerusok, hanem őszintén érdeklődő, a hitben élő és másokat is elevenítő egyének kellene. De a kiknek kebelében megszólal egy hang, mely figyelmeztet, hogy békétlenséggel, panasszal teljes korunkat csak a hitnek és erkölcsöknek megújulásában válthatja fel egy epedve várt jobb kór és ennek eszközlésében neki is munkálkodni kell: az álljon zászlónk alá, hogy minél többen tömörülve keressük a módokat a vallásos élet felélénkítésére.

E módok keresésére kívánok bizonyos irányban alkalmat nyújtani, midőn fejtegetésem alapján javaslatba hozom, hogy egyházi értekezletünk:

I. még egyszer ajánlja figyelmébe anyaszentegyházunk törvényhozó testületének a reformáció napjának urvacsora osztással egybekötött ünneppé emelését;

II. az egyházi fegyelemezésnek, a külső hatóság közreműködésének igénybe vétele melletti részletes szervezését;

III. és a vasárnap ünneplésének teljes általános érvényesítését.

Sőt a III. pontra nézve keressék meg az egyházmegyei hatóságok vármegyéjük hatóságát, hogy lehető országos intézkedésig is a vasárnapi munkaszünetnek minden foglalkozási ágban szabályrendeletileg szerezzen érvényt, kivételt csupán a veszélyben forgó javak biztonságba helyezésére, megmentésére téven.

Bodor János.

Az erkölcsi törvény és Bodnár Zsigmond.

Felolvasott a nagyszebeni ev. ref. egy. m. egyházi értekezletén 1903. szept. 25. Nagy-Szebenben.

(Folytatás.)

Bodnár Zsigmond erkölcsi törvényének alkalmazása aligha kielégíti az értelmet és aligha szabályozza az érzelmeket. A társadalmi fejlődés törvényét s ezzel az erkölcsi törvényt századok óta kisebb-nagyobb eredménnyel keresik a tudósok, a szerint, a mint rendszerükben subjektív vagy objektív álláspontra helyezkedtek; a deduktív vagy induktív módszert vagy e kettő kombinatív alkalmazását használták. Comte például a társadalmi fejlődés három fokát különbözteti meg: a theologiai, metafizikai és pozitívét. Ő azt mondja, hogy „minden tünemény, még a politikai is változatlan törvényeknek van alávetve. 2. Az emberi elme a kezdetleges theologiai felfogásról a metafizikai felfogáson átmenvén, végre pozitív felfogáshoz jut el. 3. Az emberi cselekvőség hasonlóképpen háromféle alakváltozáson megy keresztül: hódító katonai kormányzattól a védő katonai kormányzaton át a békés iparos kormányzatba. 4. Mindenütt és minden időben a vélemények, nézetek és szokások mivolta határozza meg az intézményeket és hogy az általános vallásformák természete egy megfelelő politikai kormányt határoz meg. 5. A filozófiának a theologiai fokról a pozitív fokra való átmenetelekor a katonai kormányzat helyébe a polgári kormányzat lépik. 6. A szellem újjáalkotásnak, a mely minden társadalmi újjáalkotásnak szükséges feltétele, a bizonyítás tekintélyén kell nyugodnia, a pozitív tudományon kell alapulnia: más szókkal a szellemi tekintélynek oly filozófiából kell kiindulnia, mely bebizonyítható, nem pedig olyanból, mely képzelt.“

Bodnár Zsigmond valami ilyesírelt beszél, de egészen más alapon, másképpen mondja el. Szerinte az egyes hullámok s ezek különböző fokai az emberi elme és munkásság hatáskörén kívül esnek, azokat az ember készen találja s erkölcsi állapota, értéke attól függ, hogy ismeretével, tudományával, felfedezéseivel, társadalmi, állami, egyházi s mindenemű alkotásaival, mint megannyi evező lapáttal miként szabdalja a hullámokat. Szoros értelemben véve erkölcs csak az eszme egységében lehetséges; a mikor földi létünk minden erkölcsi intézményét, a családot, a hazát, az egyházat, az emberiséget a maga egészében és egységében látjuk: akkor — mondja író — az erkölcsi világrendet is így kell látnunk a maga egészében; vagyis az élő igaz és örök istenben, aki a maga képére és hasonlatossá-

gára teremtett bennünket; azaz valamint benne egységben van az erkölcsi világrend három nagy eszméje: úgy bennünk is magasztos isteni egységet képez a szép jó és igaz eszméje. Ez prózai nyelven ezt teszi: mikor a tölgyet, gyertyánfát, fenyőt, bükkfát, jegenyét stb. stb. a maga egyedi egészében és egységében látjuk: akkor az erdőt is így kell látnunk a maga egészében, az erdő eszméjében. S valamint az erdőben, mint egységben benne vannak a fák: úgy a fáknak benne van erdő.

Azt lehet állítani — helyesen vagy helytelenül, az más kérdés — hogy az eszmék, a szép, jó, igaz eszméje általános, szükségképeni igazságok, az ember szellemi, erkölcsi és esztetikai életére vonatkozólag; a lélek ideális álláspontjának kincsei, melyek nincsenek alávetve a tapasztalásnak; nem gyakorlat által szerezünk, hanem mihelyt eszményi állapotba jutunk, vele járnak ez állapotunkkal; azonnal hiszünk bennünk, igazaknak valljuk; korlátolt, szűklátókörű realitáknak tartjuk azokat, kik azt hiszik igaznak, mit érkeik közvetlenek; tagadhatni, hogy az érkeik megszerezhetnék az egység fogalmát: képzeletben sokat lehet állítani és tagadni, de azt nem tagadhatja író sem, hogy az utcán, a kertben, az erdőn, a mezőn mindenütt látott szépet és csúfat; érkeivel élvezte a jót és csömörlött meg a rosszról; fülei figyelmeztették a harmonikus és disszonans hangok közötti különbségre, szóval érkei által veszen tudomást a külvilág benyomásairól; de mikor a tapasztalatot csak az érkekre szoritja, akkor saját, a priorisztikus rendszere érdekében egy képzeletileg értelmezett tapasztalatot gyanusít azzal, hogy nem vezet szükséges és egyetemes igazságok megismerésére, holott maga is a tapasztalatok létráján emelkedett az eszmei egység magaslatára, nem pedig mint ügyes úszó ugrott a hullámokba.

Az eszmei egységben, mint egy kategóriában szemléli a bűntények, vétségek, kihágások rohamos szaporodását. Ennek magyarázatát abban találja, hogy a szélső idealizmus alatt cselekvésünk az egészről indulván ki, vallásosabbak, erkölcsösebbek vagyunk, a bűnök csak túlbuzgóságból, erkölcsünknek, vallásos gondolkodásunknak másokra erőltetéséből származnak, úgy, hogy a bűnöknek morálisabb okai vannak; legalább az egyetemes érdekében látszunk cselekedni. A realizmus idejében az egyén szabadságának jogainak kibővítése nagy előnyökkel jár a civilizációra nézve; a szabad ember merész és vállalkozó, nincs megkötve a keze és mivel kevésbé tartja szemelőtt az egyetemeset, az istenit és az erkölcsit, annál szabadabban hódolhat érzékiségének, testi, lelki vágyainak, úgy, hogy mikor a realizmus napjaiba eljut, féktelen egyénné válik, aki mit sem ad az erkölcsre és vallásra s vágyainak kielégítésére olykor rémes bűntényektől sem riad vissza. A civilizációval, iskolával, tanintézetekkel, felfedezésekkel szaporodnak a bűntények; a részletező, szétszedő, elemző realista nem ismer mást a gyöngéd, irgalmas felebaráti szeretetnél; ezzel azonban a leghitványabb, legaljasabb teremtések lehetünk. Az altruizmus nem zárja ki a becstelen, erkölcstelen életet. A bűntények szaporodásának okát az egyén nagyobb szabadságában és a relisabb idők féktelenségében kell keresnünk. Az eszményibb napok korlátolt viszonya nem engedik az embernek, hogy annyi bűnt kövessen, mint a mennyi a realizmus korszaka akart elkövetni. A relisabb idők gazdagsága, merész vállalkozása, számtalan tere módot és alkalmat szerez a bűntények elkövetésére, míg az idealisabb idők szűkebb anyagi viszonyai, a közélet nehezkesebb mozgása, a jóllét hanyatlása nem nyújt annyi alkalmat becsületességünk megpróbáltatására.

Hogy a bűntények száma, milyensége és minősége a különböző nemzeteknél különböző, azt a nem-

zetek sajátságába helyezi. Ebben a tekintetben leg-tökéletesebb faj az angol, mely épp úgy bele tud menni a legszélsőbb idealizmusba, mint a legléghőbb, esetleg mélyen misztikus realizmusba. Azért az ideális napokban rajongó, vallásos tud lenni; a realis időkben pedig irgalmas, szánakozó, könyörületes, engedékeny, deczentrálizáló, az alkotó részeknek kedvező tud lenni. Ilyenkor nagyon sok misztikus van közöttük, a kik lágy, kedves, kenetes, vallásos érzésnek hódolnak az idealista erőszakoskodása nélkül. A misztikus pietista nem üldözi embertársait léhaságukért, elnéző mások gyarlóságáért; maga azonban tisztas életet folytat. A magyar faj, még inkább a sémi faj épen nem tud bele menni a szélső idealis és realis lelki állapotokba, ezért a realizmus a civilizáció idején szörnyen bomlanak, féktelenek, fajtalanok, léhák, érzékiek, bosszuállásra, esetleg gyilkosságra mindjárt készek.

Mindezeket és ezeknél többet is igen szépen és ékesen elmondja Bodnár Zsigmond, de arról hallgat, hogy az angolok mily úton és módon jutottak ily tiszteletreméltó értelmi, erkölcsi és eszthetikai állapotba s miként lehetne a magyarokat és zsidókat is ideterelni. Már pedig ha csakugyan felfedezte az erkölcsi törvényt, akkor joggal követeljük, hogy az erkölcsi anarchia megszüntetésére képesítsen, határozott úton vezessen, mint teszik az egyes pozitív tudományok saját törvényeik segítségével az általuk művelt tartományokban.

(Vége következik.)

Templomszentelés Nagysármáson.

A megújuló Magyarország ünnepe volt november hó 15-ike Nagysármáson s annyiban református ünnep, a mennyiben e megújulás munkájában a hazai ker. felekezetek között természetesen jut az oroszán rész „a magyar egyház”-nak. Az ünnep zaja nem töltötte ugyan be az egész hazát lármájával, de ihletével kell hogy betöltsön minden magyar szívet.

A magyar nemzeti politikának a szociálpolitikával való társulásának volt ez ünnepe. Egy nagy horderejű nemzetgazdasági elv házassága a nemzeti állam kiépítésének ideáljával. Hogy a magyar föld megtartassék a magyar nemzetnek és a magyar nép megtartassék a magyar földnek. Mert egymás nélkül elpusztulnak, elvesznek.

A m. kir. földmívelésügyi kormány telepítési akciójának Erdélyben Nagysármás az első és eddig teljesen bevégzettnek mondható munkája. A Teleki Sándor gróf ezredes egykori 4000 holdas birtokán ma 190 telepes magyar család dolgozik, kiknek egy része a Dunántúlról, a nagyobb rész a szomszédos székely vármegye közséjeiből jött össze egy új magyar központot alakítani a Mezőség nemzetiségektől elárasztott vidékén.

A régi oláh jobbágyokból álló község egy kis völgykatonában fekszik. Ehhez csatlakozik szép tömört sorban a lejtős domboldalokon gyűrűként körül fogva a régi viskók, az új magyar telep vályogból épült, de csinos házaival, egyszerű, de ügyes gazdasági épületeivel. A körül futó szép széles utcák kiemelkedő pontjain állanak a középületek: az országút kanyarulatánál a főszolgabírói hivatal és lakás, távolabb a telepkezelőség, az állami iskola, a község háza, a ref. papi lakás és a legmagasabb ponton a karcsu tornyával messze kiemelkedő kedves, szép templom.

E templom 1200 ref. hitsorsosunk lelki otthona, teljes felszereléssel együtt 60 ezer koronába került. Ennek felszentelése történt e hó 15-én, fényes, lelkes magyar ünnep keretében.

Dr. Bartók György erdélyi püspök úr, Kenessey Béla ker. főjegyző és Nagy Károly theol. tanár társaságában, Szász István m. kir. állattenyésztési és telepítési felügyelő kalauzolás mellett, szombaton reggel indult el Kolozsvárról. A marosludasi állomáson E. Újvári István volt ludasi lelkész fogadta a presbyterium élén és az itteni telepítési hivatalnokok társaságában. Megtekintve az itteni telepes házakat, az egész társaság kedélyes villáreggelihez ült, Bartha telepkezelő úr kedves házában.

Déli egy óraker a társaság hosszú kocsisorral indult a 43 kilométer távolságra fekvő Nagysármás felé, útközben kitérve a ludasi telepes tanyákra is s benézve a mezőzáhi papilakba is, mely előtt Bedeházi János lelkész köszöntötte hivei élén az apostoli útban járó főpásztort. A szomszédos Mezőmehes határában a nagysármási fényes bandérium fogadta az érkezőt, élén gróf Ráday István telepkezelővel és Veszprémi főszolgabíróval. Rövid üdvözlés után tovább haladt a menet s fél 5 óraker a szép diadal kapu alatt állott a Püspök, az egész község apraja-nagyja által körül fogva és Dobay helybeli lelkész által üdvözölve, melyre gyönyörű, lelkes beszéddel válaszolt a főpásztor, az új honfoglalás munkájában kitartásra, békeségre és szeretetre intve a népet s áldást kérve reájuk.

Másnap reggel kezdődött a felszentelési aktus, melyre a földmívelési kormány képviselőjében Nagy Gábor miniszteri tanácsos jött le Budapestről. Templomozás előtt tisztelgések voltak dr. Bartók püspök úrnál és Nagy Gábor kormányképviselő úrnál, mindkettőnél a következő sorrendben: 1. Az állami telepítési hivatalok tagjai, kezelőség, felügyelőség, műszaki osztály stb., vezetve gróf Ráday István által. 2. A vármegye, képviselve Láposi Hegedűs Árpád m. aljegyző, Veszprémi és Gál Jenő főszolgabírók által. 3. Az összegyűlt ref. papság Lőrincz János bálványosváraljai, illetőleg Nagy Károly theol. tanár vezetése alatt a kormány képviselőjénél. 4. Nagysármás község képviselője. 5. A helyi görög kath. egyházközség Russz Simon lelkész vezetése alatt. 6. Az állami iskola tantestülete. 7. A helybeli ref. presbyterium és egész ifjuság. 8. A mezőségi szörvány egyházak népes küldöttsége Vályi János uzdiszentpéteri lelkészszel élén.

Megható jelenet volt, midőn a Püspök úr és a kormány képviselője egymásban 35 év óta nem látott régi tanulótsukat ismerték fel.

A tisztelgések alatt egymást érték a vidék előkelő birtokosait hozó kocsi. Ott voltak: br. Kemény Gyula és br. Kemény Ödön, Lázár János, Velits Zoltán, Lészai Ferencz, Morvay kincstári ügyész, Szász Ferencz, József és Dezső, Gaál Jenő, Ernő stb. stb.

Az istentiszteleten, melyre a gyönyörű templomot zsufolásig megtöltötte a közönség, hatalmas, lelkes gyülekezeti ének után a beteg esperes és főjegyző helyett előimát Nagy Károly th. tanár, szép egyházbeszédet Kenessey Béla ker. főjegyző mondott. A felavató gyönyörű imát a Püspök úr tartotta mély érzéssel, nemes lelkesedéssel. Szász Béla egy párt esketett. Kovács József két kisdedit keresztelt. Az urvacsorai ágendát Nagy Károly mondotta igazi töredelemre sarkaló beszédben. A nagyszámu urvacsorázók miatt, kik közt többen vallották be, hogy 8—10 év óta nem éltek a szentséggel s most lelki szomjjal siettek a szent jegyeket venni, déli egy óra után az egész közönség állva, lelkesen a Hymnusz éneklésével zárta be a feledhetetlen szép ünnepet, előbb Dobay helyi lelkésztől meghallgatván a templom építés és egyházalakulás történetét s vele adván hálát imában a mindenhatónak, ki „eddig segítette a jó igyekezetet”. Megszemlélve a gyönyörű klenodiumokat s a br. Kemény Anna ó méltósága és Szász Istvánné urnő által sajátkezüleg készített és adományozott szép kézimunkákkal gazdag urasztali takarókat, azzal a biztató reménységgel távoztunk, hogy itt közsiklén épített házunk van, mely ellenáll majd minden ostromnak.

Az iskolatermekben adott ebéden, mely ritka izletes voltával dicsérte a mócsi vendéglőst, lelkes hangulat uralkodott. A püspök ur Ó Felségét éltetve emelt poharat az alkotmány legfőbb órára agg királyunkra Nagy Gábor min. tanácsos a püspök urat köszöntötte fel apostoli munkájára kérve áldást, sikert. Nagy Károlyra jutott a kormányért emelni poharat. Midőn a Széll-kormány magyar nemzeti szociálpolitikájára utalt, melynek legjellegzetesebb képviselője e telep megteremtője Darányi Ignác dr. földmívelésügyi miniszter volt, perczekig tartó zajos tünemény keletkezett a Darányi neve említésére, s az új kormányra azon reményben koczczantak össze a poharak, hogy a Darányi inaugurálta magyar nemzeti szociálpolitikában visszaesésnek beállani nem szabad, mert Darányi a nemzet lelkéből merítette az új irányt. Nagy Gábor kormányképviselőt Kenessey Béla éltette. Szász Béla báró Bánffy Dezső főgondnokra, a legmagyarabb magyarra köszöntött, gróf Ráday a szereplőkért, Dobay a vendégekért s különösen Russz Simon gör. kath. lelkészért emelt poharat, ki a magyarsággal való jó viszonyt ápolja

s most is az ünnepély minden mozzanatában részt vett. Nagy Albert lelkész a beteg *Somkerek*i esperesnek kívánt gyógyulást, a mit táviratilag hoztunk tudomására. *Russz* Simon az igaz magyar hazafiságra ivott lelkes tüntetések között. Majd a mezőségi magyar családok Nesztoráért az *Őz Szász* Ferencz gazdatisztért ittunk, ki a becsületes munka megtestesítője s ki 6 derék fiut állított a magyarságért küzdő munka mezejére, köztük első helyre *Szász* István telepítési felügyelőt. Kijutott a köszöntőkből gr. Ráday Istvánnak, a lelkes munkás hazafinak. a műszaki tisztviselőknak, közigazgatásnak, Dobay lelkésznek, tanító karnak stb.

Az idő sürgetett s nekünk távozni kellett. A község végén levő kis állomáshoz kikisérték az illusztris vendégeket a község vezetői s nagyszámu közönség. Sokáig elbeszélgettek még lelkes, szíves jókedvvel, míg a késedelmeskedő vonatra felülve a közönség lelkes éljenzése közt elutaztak.

Anint a vonat dübörögve tovább haladt a sürgönydrótok megzendültek mellettünk. Izenetet vittek *Tallián* földmivvelésügyi miniszternek és *Darányi* Ignác ex-miniszternek. Mindkettőt a lelkes közönség akaratóból, lelkéből és nevében az ebéd alatt megfogalmazva Bartók püspök úr küldte. Az utóbbinak válaszul is szolgált meleg hangu táviratára, melyben édes gyermekére a nagyszármási telepre s annak ünnepet ülő ref. egyházára kérte Isten áldását. Az elsőnek segédelmet kívántunk, hogy elődjének maradandó alkotásaihoz hasonlók létrehozására hivatott munkásságát teljesíthesse.

Minket döcögötetett a vonat tovább s mindjobban távolodtunk a visszamaradt ünneplő községtől, közönségtől. De lelkünket egy gondolat töltötte be az övékkel: az, hogy ma a megújodott Magyarország ünnepl. Bizonyára e gondolattal ünnepl. valahol az *Adrián* himbálódzó hajó fedélzetén a mi ünnepünk atyja: *Darányi* Ignác dr. is. Nézvén a csillagokat elgondoltuk, hogy míg a nap — ha horizon alatt is — ragyog: addig ragyognak a csillagok is. Honszerelmünk fénylő napja ragyogásától kigyulnak az apró csillagok is.

A Mezőségben pedig sok csillag ragyogását láttuk az égen is, a földön is: sok — honszerelemtől fénylő — ember szemét.

Szép nap volt itt is — hisszük, az *Adrián* is mosolygott a nap — legalább arra, ki lélekből velünk ünnepl. Az ünneplés zaja nem töltötte be a hazát; töltse be az ihlete minden magyar szívét!

Hazánk kormányának, *Darányi* miniszternek köszönjük e szép napot! Adjon Isten *Tallián* miniszternek is sok *ily* szép napot!!

Nagy Károly,
ref. theol. tanár.

Titkári jelentés

az erd. ev. ref. egyházkerület „Egyházi-Értekezlet“-ének
III-ik évéről, 1902 május 30—1903 jun. 30-ig.

Előterjesztette: *Nagy Károly* ref. theol. tanár, egyh. titkár *Tordán*
1903. jul. 1-én.

(Folytatás.)

Mindenek előtt megállapíthatjuk, hogy már a megalakulásunknál jelentkezett nagy terveken alapuló vérmes reménységek nem váltak be. A magyar természet gyors felbuzdulása, céljainak nagy arányokban való kitűzése nem maradt ugyan minden hatás nélkül, de hogy törekvéseink népünk minden rétegét áthatották volna: attól még nagyon messze vagyunk. Ha ennek okát keressük, a központi tisztikar semmiesetre sem hárítja el ugyan a reá eső részt, de tekintetbe kéri vétetni, hogy részben a halál által megapasztva s épen igen lelkes és helyzetüknél fogva vezető-munkásságra hivatottságokban, részben pedig az élők, vidéki helyzetüknél fogva nem vehetvén részt a közvetlen mindennapi munkában: a központi adminisztrálás munkája egészében a Kolozsvárt lakó két tisztviselő, titkár és pénztárnok vállaira nehezedett, a kik közül az elsőt másnemű nagymérvű elfoglaltsága mellett főleg a „Vasárnap“ szerkesztése

és adminisztrációja vette teljesen igénybe, a pénztárnok sokszoros felhívása pedig az egyházmegyei Értekezletek vezetőinél talált — fájdalom: a legtöbb helyt — siket fülekre.

De az, hogy Értekezletünk eddigi pályafutása nem hozta meg a remélt sikert: mélyebben fekvő tárgyi körülményekben is keresendő. Az egyik ezek közül az, hogy Értekezletünk céljával és feladataival még ma sincsenek tisztában még egyházi körökben sem mindenütt. Valami olyan teoritikus czélokra törőnek nézik még most is sokan — a mire nem épen szerencsés „Értekezlet“ neve is befoly — a mely többé kevésbé az általános műveltség és kultúra terjesztésére való. Nem akarják megérteni, bár mennyiszor hangoztattuk, hogy daczára „Értekezlet“ névének a leggyakorlatibb hit-, egyházépítő munka a feladata s ennek társadalmi propagálása, de főleg magának e munkának folytatása.

Az „Értekezlet“ fogalomszerű neve csak az egyházkerületi s részben az egyh.-megyei szervezetére illik csak, a mennyiben itt e fórumokon foly „értekezés“ arról, hogy a bajokat, a szükségeket felismerjük, okaikat kikutassuk s gyógyszereikről gondoskodjunk. De aztán a beteg tagok felkeresése s a gyógyszerek alkalmazása már azoknak a feladata, a kikre az egyes gyülekezetek s annak tagjaira való gondoskodás bizva van: a lelkipásztoroknak, a presbyteriumoknak s minden buzgó gyülekezeti tagnak, ott a hol épen lakik s abban a körben, a hová a Gondviselés helyezte.

Egy az orvosi életből vett hasonlattal így világhatnám meg a dolgot: az egyh. kerületi Értekezlet az orvostudományi fakultás, a hol vizsgálják a betegséget, keresik az orvosságot és készítik és preparálják a gyógyszereket. Az egyházmegyei Értekezletek a megyénként való orvosi-tanács, melynek feladata megállapítani, hogy az ő területükön a betegségnek épen melyik fajtája grasszál s orvoslására az eddig ismeretes és kéznél levő gyógyszerek közül melyik a legalkalmasabb s kioktatja a „kezelő-orvost“ — a gyülekezeti lelkipásztort — arra, hogy miként kell azt alkalmazni a helyi viszonyoknak legmegfelelőbbben. De itt aztán az okoskodó „értekezés“-eknek vége. Most jön az alkalmazás munkája az egyes községekben, egyes családoknál, egyes embereknél. — Ez alkalmazás munkáját mindenütt a házi orvosnak, magának a lelkipásztornak kell végeznie; neki kell az egészségesekre vigyázni, a betegeket felkeresni, orvossággal ellátni. Mellettük a presbiterek és minden buzgó egyháztag csak segéd, betegápoló, a kikre rá lehet ugyan bizni a láz fokának megmérését, a beteg magaviseletének figyelemmel kísérését, az adott orvosság beadását sat., de ezeket a kezelő orvos kell, hogy megmutassa, hogy miként, s a gyógyítás egész folyamatát neki kell vezetnie. Így kell, hogy átmenjen a theoria a gyakorlatba, hogy a theoria diadalának fokmérője mindig a gyakorlati eredmény legyen. — Olyan orvosi fakultást még nem találtak ki, a mely a betegség vizsgálatával és reá alkalmas gyógyszer készítésével csak egy beteget is meggyógyított volna, mert a bajt közvetlenül kell kezelni és a gyógyszert beadni kell. Nős, nem mondom, hogy a mi kerületi Értekezletünkön mindnyájan a leghozzáértőbb vizsgálók és gyógyszerkészítők vagyunk — bár közöttük 2—3 bizony az! — de az még bizonyosabb, hogy sem a kitűnő, sem a gyengébb hatásu orvosszereinket nem igen kapkodták el a kezelő orvosok s a legtöbb helyt egészségesek és betegek a maguk eszük szerint vettek — bár kevesen — eledelt is, orvosságot is, mert hát ők sem hivattak orvost, a közegészség felügyeletére rendelt orvosok sem igen törték magukat a gondviselésükre bizottak egészségi állapota felől tájékozást szerezni.

(Vége. köv.)

Egyházkerületi közgyűlés.

(November 7., 8., 9., 10.)

(Folyt. köv.)

Az. Ig.-tanács előterjesztése az államsegély és gimn. tanárok öltödéves korpólléka tárgyában teljes megnyugvással határozattá emeltetett, kimondatván, hogy a kerületi statutumok értelmében fog a multra nézve a szerzett jogok fentartásával számíttatni, jövőre azonban irányadóul az állam eljárása szolgál.

Legnagyobb vitát idézett elő az egyh. ker. tanügyi bizottság megalkotásának kérdése. A dolog genezise az, hogy a mult évi ker. gyűléshez az Ig.-tanács azon előterjesztéssel járult volt, hogy mivel a mostani tanügyi előadó nem képes az összes iskolai és tanügyi kérdéseket oly alaposan előkészíteni és fel dolgozni, a mint azt e kérdések hordereje megkíváná s különösen az elemi népoktatás kérdése alaposabb tanulmányozásra szorúl, egy elemi iskolai tanügyi előadói állás szervezését kérte. Akkor e terv — főleg a bürokratizmusra való hivatkozással elvetetvén — egyhangu határozattal utasított az Ig.-tanács, hogy egyh. ker. tanügyi bizottság szervezésére tegyen javaslatot. Hogy mily irányu és szellemű az előterjesztett javaslat: lapunk megelőző tárgyalásaiból eléggé ismeretes. Azt is tudják olvasóink, hogy ez mig egyfelől a királyhágóntúli egyh. kerületekhez való olyan közeledést jelent, melyre már 10 évvel ezelőtt elvállaltuk a kötelezettséget, másfelől hivatva van arra, hogy összes tan- és iskolaügyi kérdéseink megoldását egységes szellemben készítse elő s főleg az egyházi szempontokat alaposabban érvényesítse minden fokon, úgy előterjesztendő javaslataiban, mint az ellenőrző felügyeletben. A mint látható, a legszükségesebb javaslatok egyike volt ez s mégis épen a tanárok részéről nem remélt ellenzésre talált. Pedig helyesen utalt egyik szónok arra, hogy ha e tekintetben iskoláinknál minden a kívánt rendben van, csak örvendhetnénk azon, hogy lesz ki munkásságuk szép sikerét konstatálva, elismeréssel adózzék nekik, ha pedig javításra szoruló a helyzet: egyházunk iránti legfőbb kötelességük a javításon közremunkálni.

A javaslat ellenzői közt Simon Ferencz szászvárosi koll. igazgató vezetett, ki a javaslatot főleg az adminisztráció nehezkesebbé tétele s költséges volta szempontjából bírálva, oly értelmű határozati javaslatot nyújtott be, hogy e javaslat levétetvén a napirendről utasíttassék az Ig.-tanács, hogy a személyes felelősség elve alapján a tanügyi előadói állást olyan forma iskola-felügyelői állássá alakítsa át, a melynek betöltője közvetlen látogatásokat is eszközölhessen s ha szükséges, ilyen állást szervezen a népiskolákra nézve is. Ez álláspont védelmére, sőt némelyek még negativebb eredménnyel szóltak e kérdéshez Fogarasi Albert, Török István, Deák Lajos stb. — Helyesen jegyezték meg Báró Bánffy Dezső és Zeyk Dániel státus-curátorok, hogy a közgyűlés határozatait jól fontolja meg s ne adjon az Ig.-tanácsnak egymással homlokegyenest ellenkező utasításokat, hanem, mert a szükség fennáll, akarjon már határozottan ez irányban valamit. — Az Igazg.-tanácsai javaslat mellett szóltak Váró Ferencz, Dr. Bartók György püspök, Jancsó Lajos és Nagy Károly, hangoztatva, hogy itt egy régi elhanyagolt kötelesség teljesítéséről van szó, mely az egyház iskoláinak vezetésére és felügyeletére vonatkozik s arra van hivatva, hogy valóságra váltsa, hogy ezek az iskolák mindenestől az egyház testéhez tartoznak — A közgyűlés különösen Dr. Bartók püspök nagyhatású beszéde után a javaslatot Nagy Károly theol. tanár olyan határozati javaslatával együtt fogadta el, hogy a tanügyi bizottság ne annyira adminisztratív dolgokkal foglalkozzék, hanem az iskolaláto-

gatások folytán szerzett közvetlen tapasztalatai alapján tan- és iskolaügyi politikánk egyházas szellemű iránítására fektesse a főszűlyt.

A kerület 1902 évi számadása és 1904 évi költségelőirányzata elfogadtattak és Hegedüs Sándor t. tagnak azon indítványa, hogy a ker. tulajdonában levő értékpapírok és budapesti bérházak, mint nem szerencsés befektetések, ha értékük 4 százalékos kamatozást biztosító összegben eladhatók lesznek, eladassanak — kiadatott megfelelő javaslatlattelre.

A kolozsvári theol. fakultás vagyoni ügyeinek consolidálására egy nagyobb bizottság javaslatlattelre kiküldetett.

A Szeretetházzal kapcsolatos felsőbb leánynevelő intézet felállítására nézve az erőgyűjtés és tervkészítés kimondatott, de most csak a Szeretetháznak elkülönített betegszobával és ápoló-varrónóval való ellátása határozottat el.

Dr. gr. Kuun Géza egyhangulag tiszteletbeli gondnokká választott a szászvárosi kolleg.-hoz, főgondnoki ottani működése elismeréseül.

Az Igazg. tanácsai közigazgatási rendeletek ellen való felirati jog a rendelet vétele után 6 hétben, a rendelet fenntartása esetén, az egyh. ker. gyűléshez birtokon kívüli megfelebbezhetés határideje 3 hónapban állapítottat meg.

A mezőörményesi körlelkészség szervezése a szomszédos szórványokkal kimondatott, mig a koll. ének-zene tanítói nyugdíjintézet megalkotására mód nem találtatott; ellenben elrendeltetett az iskolai évek féléves beosztása s a félévi vizsgák iránt tett indítvány is megfontolásra kiadatott.

A parokhiális könyvtárak ügyében a bizottság kijelölvén a törzskönyv mintákat és megvételre ajánlott könyvek jegyzékét: a jegyzőkönyv mellékletéül miheztartás végett az egyházközségeknek kiadatnak.

A közigazgatási államsegély megosztására nézve kerületünk álláspontja az, hogy leghelyesebb és méltányosabb kulcs lenne az önálló lelkészekkel bíró egyh. községek száma, esperesi kerületek száma és a nemzetiségi szempontok érvényesítése, de ha ez a többi kerületek tetszésével nem találkozna maradjon az eddigi kulcs — a lélekszám arány.

Az egyh. ker. pénzkezelésével továbbra is a legkedvezőbb ajánlatu és csuláns eljárásu „Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank“ kolozsvári fiokja bizatott meg, kijelentésével annak, hogy ez a többi ajánlatot tett bankok megbízhatóságát és kiválóságát kerületünk részéről teljesen érintetlenül hagyja.

Kimondatott, hogy az egyházmegyei pénztárak számadásai jövőre a ker. számvétséghez felülvizsgálatra felterjesztendők s az egyh. községi számadások végeredményei is.

A székely egyházak kepesterheinek állami megváltása ügyében a más felekezetek főhatóságával együttes szellemi kérvény felterjesztése a kormányhoz kimondatott Nagy Károly theol. tanár azon kapcsolatos határozati javaslatának elfogadásával, mely szerint az Igazg.-tanács utasíttatik, hogy az önerejükön kepeváltási tőkét gyűjtött egyházközségek érdekeinek megóvására a jövő közgyűlésre javaslatot terjesszen elé.

A közös püspöki nyugdíjintézet felállítását kerületünk a maga részére szükségesnek nem tartja.

A 214. sz. Dicséret Énekeskönyvünkől egyhangulag töröltetett.

Élénk vita folyt Kutyalva egyházközségnek mely egyházmegyébe kebelezéséről, mig végre a küküllői e.-megye kebelében folyó torzsalkodás anyagának végleges megszüntetése érdekében kimondatott a Sámuel Aladár indítványára, hogy Kutyalva, hol a küküllői e.-megye jelenlegi esperese lelkészkedik, — végleg a küküllői e.-megyében hagyaték meg jövőre is. Ellenben a magyar-dellői egyház ha-

sonczélú kérése nem teljesített; azonban a tancsi és kisfülpösi egyházközségek kéréseinek hely adatván, továbbra is a görgényi egyházmegyébe kebelezve maradtak.

(Folyt. köv.)

TÁRCZA.

A reformáció emlékünnepén.

Irta: Fogarasi Albert.

„Megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká teszen titeket.“

Az igazság, világosság és szabadság emlékünnepét üljük ma. Az isteni gondviselésnek ez a harmas ajándéka, azóta, hogy az emberiség a maga rendeltetésének tudatára ébredett, számtalanszor és nagyon sokféle alakban nyilvánult; de egyetlen nyilvánulása sem volt olyan messzeható, olyan átalakító, s mondhatjuk, világgraszoló, mint a keresztyén vallás megalapítása és újjászületése, a reformáció.

Az élő világot mozgó legnemesebb, leghatalmasabb erő: a szeretet úgy árasztotta szét áldásos hatását az emberiség kételyekben, babonában sötétségben tapogatózó millióira, mint a hajnalpirban születő ifjú nap a maga éltető melegét és világosságát a földre és annak minden élő meg élettelen lényére. Ebben az erőben nyilatkozott meg a nagy alkotó teremtő lelke; belőle olvassuk a világ örök törvényeit. Ez a világuideál az emberiség számára legvilágosabban, legérezhetőbben, legtisztábban a Jézus Krisztusban, a keresztyén vallás megalapítójában valósult. Talán ez az egyetlen ideál, a mely örökké valósul s mégis mindig ideál marad. Az a valósulása, mely a keresztyén vallás alapítójában történt, az Istennek, mint teremtő atyának lelkét, az emberiség lelkével azonosította, azonosságát kétségtelenné tette.

A szeretet isteni hirdetője halálával szentesítette magasztos küldetését. Koporsójából messze világgá hangzott: „Én vagyok a feltámadás és az élet; a ki én bennem hiszen, ha meghal is, él az.“ Ez a szózat átnyilallott az akkori művelt világ szívében. A tanítványok, mint az alapító lelkének egyes örökösei közölték először kelet népeivel, majd áthozták hegyeken és tengereken a görög nemzet megújodásra sovárgó lelki életébe. És elhatott a szózat az akkori világ földi urához, elhatott a hatalmában istenekkel, saját képzelte isteneivel vetélkedő Rómába. Harczra, a szenvedés, a halál vértanu-harczára hívta ki a római világ egész istenseregét. Harczra kelt még a legveszedelmesebb ellenséggel, a Mithra-tisztelet csábító és lelki békével kecsegtető mysteriumaival is.

A két vallás keletkezése és terjedése csaknem egy időre esik. Az egyiket elhozták a tanítványok, a másikat a katonák, a keleten megfordult legiók. Fejlettebb és szervezettebb alakjukban sokszor sokszor a szertartások azonosságáig hasonlítottak egymáshoz. Ám a Mithra vallás a hívők szaporítása czéljából minden kedvelt babonát, minden világi czélzatu szokást befogadott és vallásos színbe öltöztetett. Ellenben a keresztyén vallás, különösen ősi, romlatlan állapotában, épen ezek ellen küzdött. Küzdött az emberistenítés, az Isten thronjába kapaszkodó caesarismus ellen. Lehozta az Isten világosságát az emberi sötétség ellen. A Krisztus tanítása, a természet-imádás, a tudatlanság, rémület alkotta szövevényét kettévágta s helyébe a szeretet törvényeit állította; az embert Isten gyermekének, az Istent minnyájunk szerető édes atyjának vallotta és hirdette; az Istennel vetélkedő földi hatalmasságokat porig alázta, az alázas szívűeket Istenhez emelte. A mig az alapító

kezeből került szűzi tisztaságát megőrizte, a mig a fertőző elemeket visszautasította: hatalma ellenálhatatlan volt. Erkölcsi felsőbbsege a történelemben is példátlan sikereket vívott ki. — Sok százados balítéletek ellen folytatott küzdelme meghódította a sziveket, biztos reményekre jogosította keblére özönlő hiveinek roppant seregét. Elkövette a világtörténet egyik legnagyobb csodáját: legyőzte, meghódította az ó-világot a császári rendőség, a legszigorubb törvények ellenében; sőt épen az üldözés fokozta erejét. Es mi történt a Mithra-mysteriumokkal? Odalettek, eltűntek, mihelyt az állam pártfogása megszűnt, vagy épen elle:ségeskedésre változott.¹

A világtörténet legnagyobb és legdiadalmasabb erkölcsi forradalma volt ez. Az emberiség legjavának önmaga, saját lelki tévelygése ellen vívott győzelmes hadjárata. Ez óriási, ez isteni küzdelemben a szenvedés, a fájdalom, a halál megannyi dicső eszménynyé változott. Ezek voltak a legerősebb, a legyőzhetetlen, a minden diadalmaskodó fegyverek.

A Mithra-tisztelet a Krisztus utáni III. század közepén állott hatalma tetőpontján. Hanyatlását gyorsan követte bukása. A III-ik század végétől a IV-ik század végéig inkább csak a hadseregben lappangott és tengődött. A hadsereg még az isteneit is kénye-kedve szerint válogatta. A barbarok előrohánása, a népvándorlás ott is véget vetett elernyed életének.²

Az imént vázoltam erkölcsi forradalom feltétlen urrá tette a keresztyénséget az emberiség legjaván. Terjedését nem gátolhatta többé semmiféle hatalom. Nem birt vele a félhold rettentő ereje sem. És ez könnyen érthető. Hiszen az erkölcsi világrrend legerősebb alapzatán, a szeretetben megdicsőült szenvedés, önfeláldozás élő köszikláján épült fel. S a kösziklán épült háznak őre és elővédje a szabadságáért élő-haló magyar nemzet közvitésége vala épen a legerősebb és legveszedelmesebb támadások idejében. Nemzetünk ez időben kiomló vérével huzta meg a választó vonalat kelet és nyugat, a félhold és kereszt hatalma között.

Es mégis volt egy hatalom, mely épen az alapzat aláknázásával fenyegette a roppant épületet. A mikor a keresztyénség a Mithra kezéből magához ragadta az erkölcsi világ főhatalmát, megteremtette, azaz más alakban továbbra is fentartotta a Mithra-tisztelet legerősebb támaszát, az isteni helytartóságot, az emberistenítésnek krisztusi gloriával ékesített új személyesét: megalapította a pápaságot. — Ez az intézmény örökségképen vette át a római császárság magvát s a szivek és lelkek uralmának czimén koronákat osztogatott, koronákat adott és vett el; népek, nemzetek sorsát akarta intézni Isten nevében. Azt hirdette s hirdeti még ma is, hogy az orszákok sorsának intézésére egyenesen az Isten fiától és annak megbízottjától Péter apostoltól kapta a megbízást, attól a Pétertől, a ki Rómában sohsem is járt.

A caesarismus magva a pápai keresztyénség élőfájává növekedett. — Ennek a fának roppant koronáján, dús lombozatu ágai között újra megjelentek a Mithra-tisztelet hajdan elűzött dámonai. A világ ismét imádattal borult le egy isteni hatalommal kérkedő ember előtt, a kinek kulcsa belerozsódott a menyország kapujába és azt nem tudta kinyitni a sovárgó hiveknek. Annál vigabban jártak a pokol kapui. A lelkeket ismét a pokolnak gyötrelmei (dolores interri) környékezték, kinozták.

Hol volt? Hová lett a szerető atya, hogy megvigasztalja, magához emelje lelki szorongásban vergődő, Istent kereső gyermekeit?

A szerető atya most is ott volt. De annyi volt a közbenjáró, a lelki kalauz, a kisebb-nagyobb szent-

¹ Cumont, Die Mysterien d. Mythra 150 lap.

² U. o.

tek serege, hogy nem lehetett hozzáférni. Miként hajdan, a pogány korban, minden hivatásnak, foglalkozásnak meg volt a maga külön istene, úgy most is megvolt a maga szentje. Pl. a vadász szent Hubertust, a cipész szent Crispinust vallotta házi istenének. És megtalálta minden egyes vétek vagy kár a maga éggel közlekedő mentőjét.¹ Ismét előkerültek a nymphák a csodatevő forrásokban, szaporodtak a szent helyek. A zarándokok ezrével tódultak oda, hogy megtalálják egy-egy kedveltebb helyén azt, a ki mindenütt jelen van, mint valami hol egyik, hol másik palotájában, nyaralójában tartzkodó császárt. Ott volt az Isten mindenütt. Nem kellett volna egyik-másik helyen keresni. De azok, a kik Krisztus egyenes örökösének hirdették magukat, elrejtették a világosságot a hívők szeme elől, felfogták, nem engedték a szívekhez a szeretet melegét. Elzárták őket nemcsak a lelki világosságtól, hanem az ezzel járó igazság forrásától is, Meghamisították, kiforgatták eredetiségéből, papi és pápai találmányokkal, egyházi császárságot szolgáló tanokkal helyettesítették a Krisztus tanításait. A bibliában foglalt egyszerű és szívet, lelkeket alkotó igazságokat beburkolták a misék, a titokzatos latin szertartások Mithrára emlékeztető szövevényébe. És miként a keresztyénséget közvetlenül megelőző világban, a pogány istenek alkonyában nem találkozhatott két augur a nélkül, hogy egymás szemébe ne nevéssen, úgy tettek most a reformáció előestéjén a pápai augurok. Egymás szemébe nevettek egy-egy jól sikerült boldogító művelet után. Legnagyobb részük most is egyetértett abban, hogy „mundus vult decipi, ergo decipiatur.“ Ok akarják megcsalásukat, tehát meg kell csalni őket.

Azonban nem szabad elfelednünk, hogy a szív és lélek derűjére is adtak valamit ezek az augurok. Gondjuk volt rá, hogy pl. a nagybőjt sanyarúságában megkínzott hívők egy kis kárpótlást is nyerjenek. Erre a célra a szószéket használták fel, leginkább a husvétii prédikációkban. A keresztyénség első idejében a prédikáció volt az istentisztelet központja, legértékesebb része. Most is ezt használták a lélek felüdítésére úgy, a mint egyik híres reformátor, Oecolampadius elmondja egy Capitóhoz intézett levelében. A levél címe: „*De risu paschali*,“ a husvétii nevelésről. E szerint voltak olyan prédikátorok, kik hallgatóik mulattatására a szószékből a különböző állatok hangját igyekeztek utánozni. Az egyik kakukolt, a másik gágogott, vagy ugatott. A harmadik szent Péterről mesélt tréfás legendákat, a többi között, hogy miként csalta meg egyszer a szálasadóját a fizetni valóval. Némelyek a legdurvább és legrutább tréfáktól sem riadtak vissza, úgy, hogy a komolyabb hívek ez időben vagy nem mentek a templomba, vagy kisuhanak szégyellettükben.² Leghíresebb volt s egész iskolát alapított a tréfás prédikációkban Barletta, nápolyi dominikánus a XV-ik században. Im egy példa a sok közül, hogy miként tették nevetségesé némelykor a keresztyénség legmagasztosabb igazságait is. Barletta be akarta bizonyítani, hogy az Úr olykor még a szentjeiben is talál hibát. Ezt az állítását a következő husvétii meséskében tette szemlélhetővé: a mikor az Ur Jézus Krisztus feltámadott, sokan ajánlkoztak, hogy az örömhírt megvigyék édesanyjának. De egyiket sem fogadhatta el. Adám azt mondotta: „engem illet a küldés, mert én voltam a romlás oka. Az Ur azonban így felelt: „Te nagyon szereted a fűgét; sokat vesztegelnél az uton.“ Aztán Abel akarta megtenni. „Semmi esetre, szólott az Úr; ha Kainnal találkoznál, agyonütne.“ Előállott Noé. „Te épen nem vagy arra való, hangzott a visszautasítás; igen szereted az italt.“ A jámbor alkusz azért nem volt alkalmas, mert ro-

szak, töröttek voltak a lábai, — s így tovább.¹ A hallgatóság nagyokat nevetett és tapsolt, vagy elsompolygott.

Igy vetköztették ki az istentisztelet legszebb, legépítőbb részét komoly méltóságából, így csináltak az istenházából vigszínházat. Menekült, a ki tudott, a kinek szemét felnyitotta az itt is, ott is ébredő tudományok derengő fénye. A nagyobb rész ott maradt a közbenjárók s főképen a pápa kész szakmányának, hatalmi érdekeik eszközeinek. A Krisztus vérevel megváltott jámbor keresztyének tele voltak bűnnel, a pápai kincstár kongott az ürességtől. Mind a keltőn segítettek a *bünbocsátó-czédulák*. Tezel János, pápai rikkancs jól megszabott árjegyzék szerint kínálta a bünbocsánatot a pokol kinaival előbb agyonrémitett keresztyén páriáknak.

(Folytatása köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Új püspöki titkár. Erdélyi László püspöki titkár a mákói ref. egyházba távozván el lelkésznek, hová e hó 15-én iktattatott be, a főtiszt. Püspök úr püspöki titkárra Ravasz László IV. theol-t nevezte ki. — Mindkét ifju barátunknak sikeres munkát kívánunk az új munkatéren!

A nagyenyedi „Erdélyi Hírlap“ egyházkerületünk most lezajlott közgyűléséről írva, így végzi cikkét: „A közgyűlés több le'kes és buzgó tagnak azzal a néma óhajtasával végződött, hogy a jövő közgyűlésig szükséges volna ellenőrző szerepet teljesíteni, hivatott egyházkerületi ellenzéket szervezni. Ellenzékre mindenütt szükség van. Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben is, *hol máris lassanként valami jezsuita szellem kezd lábra kapni.* Pedig mindenféle jezsuitaság között legrosszabb a kálvinista jezsuitaság.“ E szavakat nemcsak szomorúsággal, hanem a megdöbbenés egy bizonyos nemével olvastuk. Mert itt azt látjuk, hogy *merénylet* készül nemcsak az egyházkerület nagy áldozatokat s még nagyobb önmegtagadások árán végre-valahára megszerzett békéje ellen, hanem alapján az egyházi élet ellen. Nem vagyunk diplomaták, de az egyszerű, józan *exegesishez* értünk valamicskét s kitudjuk hámozni az intencziót még az oly „kálvinista jezsuitaság“ lurfangjával megszerkesztett sorokból is, mint az „E. H.“ idézett sorai. Ime: az író egy egyházkerületi *ellenzék* szervezéséről beszél. Az „ellenzék“ szót maga kiemeli, mikor ritkítva szedeti. Hogy nyakig benne van az ellenzékeskedésben és hogy szeme csak az ellenzéki fényre és a nem-ellenzéki sötét folt látására van berendezve még az egyházi ügyekben is, eléggé mutatja az, hogy midőn Bedőházi János, az érdemes nyugalmazott ref. tanár s az egyházi élet szolgálatában épen a hitépítő egyháztársadalmi munkában teljesített fáradozásai elismerésül a marosi egyházmegye algonokává választatik: akkor az „E. H.“ „*pártunk* (értsd: 48-as ellenzéki) buzgó és ágilis tagja“ megválasztása felett örvendez. Nem nélkülöz tehát minden alapot az a gyanu, hogy az „E. H.“ az egyházkerület kebelében a politikai ellenzék szervezését szívesen látná. Elismerjük azonban, hogy az író, ha nem is szedette ritkítva az „egyházkerületi“ szót, mégis nem kevesebb súlyt fektet arra, sőt ez a nyiltabban bevallott célja, hogy az egyházkerületi „kormánynyal“ szemben szervezkedjék ellenzék. S ha kérjük, mi célra? — felel: ellenőrzésre. S ha kutatjuk, mely kérdésekben? — Nő, hát erre felelete nincs. De mégis! Van az író ellenzéki ségének teljesen megfelelő és jellemző felelete: „*a máris lassanként lábrakapni kezdő jezsuita szellemmel szemben.*“ S kié ez a „*jezsuita szellem*“, melylyel szemben „ellenzéket“ kell szervezni? Nyilván nem lehet a másé, mint a mostani kormányzaté s végeredményében kormányzóké, a kikkel szemben kell „szervezni“ az „ellenzéket“. S most már kitűnik az is, hogy miféle ügyekben és konkrét kérdésekben? — Felelet: mert a kormányzat szelleme nyilvánul minden általuk végzett és irányított dologban: tehát minden intézkedésükkel, minden javaslatukkal szemben. A mit egy jezsuita szellemű kormányzat tesz vagy javasol: az ellen eo ipso, mert ő teszi, ellent zékét kell szembe állítani. Hogy ez utóbbi részben minő

¹ Hagenbach, Vorles. I. 94.

² Hagenb. Vorles. I. 91.

¹ Hagenb. Vorles. I. 92.

merénylet foglaltatik egyházkerületünk békéje ellen, ama titkos célban pedig az egész egyházi élet ellen: azt hiszük felesleges most bővebben fejtegetnünk. Csak arra mutatunk rá, hogy e gyönyörű gyümölcsökkel biztató plántát az az „E. H.” ültette el és fogja ápolgatni, ha idejekorán észre nem veszik a kertészek, a melynek *fel-
előls szerkesztője*: Dr. Farnos Dezső, a Bethlen-kollegium tanára.

Egyházi estélyek. Székelyudvarhelyen a jóhírnévek örövendő református egyházi estélyek november hó 22-én, vagyis a jövő vasárnap kezdődnek meg. A kik az elmúlt évi egyházi estélyeket látogathatták, azok tudják, hogy a református egyházi estélyek milyen magas nivón állottak, mily nemesen építettek. Az ideiek előreláthatólag még azokat is felül fogják mulni, mert az estélyek rendezését most az ottani *egyházi értekezlet női választmánya* vette kezébe. A választmány ugyanis nov. 12-én igen látogatott gyűlést tartott, melyen a legnagyobb készséggel ragadta kezébe az egyházi estélyek rendezését. Ez magában elég biztosíték a sikerre nézve. Az első egyházi estélyt Gönczy Lajosné és Kovács Dánielné rendezik. Tárgysorozat később fog közölni. Mindenik estély önkéntes adományokból befolyó jövedelme jótékony célra fog fordítani. — Székelyudvarhely „hegyen épített“ város; maga csakugyan nem „rejtőzhetik el“, de lesznek-e, a kik meglátják és — példáját követik?!

Csulak Zsigmond volt marosludasi lelkész e hó 15-én iktatta be Józsa Sándor sepsii esperes új állomásába az *erődi* papi hivatalba, lelkes szép ünnepélylyel. Midőn az új helyen neki sikert kívánunk, egyben kérésére figyelemztetjük azokat, kik a ker. tűzbiztosítási ügyben még adatokat akarnak küldeni neki, hogy *Erősd* utolsó postája *Arapatak*.

Állomás változtatás. Incze Lajos a szilágyosomlyói ref. egyház buzgó papja a *vizaknai* egyház papi állomására választatván meg e hó 15-én vett bucsut eddigi egyházától lelkes, szép ünnepély keretében, melyben részt vett felekezeti különbség nélkül egész Szilágyosomlyó. A kedves papot nehéz szívvel bocsátották utra a megüsztelés számos külső jelével elhalmozva. E hó 18-án érkezik meg új állomáshelyére, hol nagy örömmel és lelkesedéssel várják, bizton remélve tőle, hogy a választás által felvert hullámokat ismert megnyerő modorával mihamarább lecsendesítse. Ami annál könnyebben sikerülhet neki, mert hisz' személye ellen senkinek kifogása nem lehetett és nem volt. Beiktatása e hó 22-én vasárnap lesz, ünnepül egész Vizakna városának. Kísérje volt hivei szeretete, mindnyájunk áldása!

A nyarád-gálfalvai evangélikus református egyházközség 1903. évi november hó 22-én, d. e. 10 órakor kezdődőleg ujonnan épült templomának felavatási ünnepélyt tartja, a következő programmal:

1. Ének, XVII-ik dicséret 2-ik verse. 2. Új templom felavatásakor. Ének, CCXVIII. dicséret 3, 7-ik verse. 3. Előima. Erdélyi Béla székesi lelkész által. 4. Közének, XIV-ik dicséret 6-ik verse. 5. Egyházi beszéd templom felavatásakor, Király Béla h.-bodoni lelkész által. 6. Ének, XVI-ik dicséret 2. verse. 7. Ima templom felavatásakor, nagytiszt. Ravasz János esperes által. 8. A keresztény egyház virágzásáért. Ének, CLXXII. dics. 7. verse. 9. Keresztelés. Rákosi György ny.-szt.-annai lelkész által. 10. Urvacsorai agenda. Lőrincz Lajos csikfalvi lelkész által. 11. Templomépítés története. Berekesztő ima. Staudner Mátyás helybeli lelkész által. 12. Ének, 169-ik dicséret 2-ik verse. Ünnepély után közös ebéd, aztán este a háromium alap javára zártkörű táncmultság lesz.

HIVATALOS RÉSZ.

3955—1903. szám.

KÖRLEVÉL

valamennyi Nagytiszteletű Esperes aához.

A folyó 1903. évben tartott egyetemes konvent 48. jkvi számu határozatának k) pontjában rovatos kimutatási mintákat állapított meg avégből, hogy az egyházkerületek népmozgalmi adatai ezentúl évről-évre ily kimutatások alapján legyenek feldolgozhatók.

A megállapított kimutatási minták a konventi jkv. 220. és 221. lapjain vannak közzétéve.

Minthogy pedig az Egyetemes Konvent nyilatkozatot kér az egyes egyházkerületektől e megállapított kimuta-

tások használhatósága felől, felhívjuk Nagytiszteletű Esperes aait, hogy azokat tanulmányozni és használhatóságuk felől f. évi december hó 31-ig véleményes javaslatot beterjeszteni sziveskedjenek.

Kolozsvárt, 1903. okt. hó 30-án.

Dr. Bartók,
elnök.

Kádár János,
titkár.

4472—1903. sz.

KÖRLEVÉL

valamennyi egyházmegyénk Nagytiszteletű Espereséhez és a kollegiumok Méltóságos t. Elöljáróságaihoz.

Úgy az előző években, mint a folyó évben is több ízben folyamodtak ev. ref. léviták, kántorok és kántortanítók, hogy leányaik az ev. ref. szeretetházba, a lelkészek és tanárok leányainak nyújtott ellátási kedvezmény mellett vétessenek fel.

Minthogy az intézet kebli tanácsa csakis a megállapított fizetési feltételek mellett vehet fel növendékeket és a leviták, kántorok, illetve kántortanítók leányaira fizetési kedvezmény kiterjesztve nincsen, tehát a folyamodóknak a kebli tanács kedvezményt nem adhatott.

Az említett esetekből kifolyólag felmerül az a kérdés, hogy vajjon nem volna-e valamely módózat megállapítandó arra nézve, hogy az egyház szolgálatában álló fent elsorolt tisztviselők leánygyermekai is részesíthetők legyenek a szóban forgó kedvezményben?

Önként érthető, hogy amint a lelkészek és tanárok részére a kedvezmény a kerületi közgyűlés által megállapított évi járulék fizetésével szemben van biztosítva, ép úgy a tanítók és léviták is csak ilyen járulék befizetése mellett volnának a kedvezményezettek közé felvehetőek.

Kétségtelen másfelől az a körülmény is, hogy a léviták, kántorok és kántortanítók szerényebb anyagi viszonyaira tekintettel a hozzájárulási arány is kisebb mértékkel volna megállapítandó, sőt indokok szólanak a mellett is, hogy emez egyházi tisztviselők fizetési kötelezettsége nem általánosan kötelező formában, hanem fakultatív alakban állapíttassék meg.

Ezek előre bocsátása mellett ezennel letesszük a kérdést az egyházmegyék közgyűléseihez, megvitatás és véleményezés végett, azzal a megjegyzéssel, hogy igazgatótanácsunk nézete szerint a lévitái, kántori, avagy kántortanítói állásokat fenntartó egyházközségek elhatározására lenne bizandó a kötelezettség elvállalása az iránt, hogy eme tisztviselők részére kívánják-e a kedvezményt biztosítani és igenlő esetben kötelezik-e magukat arra, hogy egyfelől a fenntartói járulékot, (mely az egyházközségek osztályozása szerint volna megállapítandó) állandóan fizetik és hogy másfelől megnevezett tisztviselőiket is kötelezik arra, hogy az egyenlő összegben megállapítandó évi járulékot beszolgáltassák.

Arra kérjük tehát Nagytiszteletű Esperes aait, hogy terjesszék e kérdést egyik legközelebbi egyházmegyei közgyűlés elé és provokáljanak azon határozatot a következő kérdésekre nézve:

1. Helyesnek és szükségesnek látja-e az egyházmegyei közgyűlés a léviták, kántorok és kántortanítók leányai részére oly kedvezményeket biztosítani az egyházkerület szeretetházában, a minőben részesülnek a papok és tanárok leányai.

2. E kedvezmény biztosításával szemben általánosan kötelező, avagy csak fakultatív alakban látja czélszerűnek kiróvatni egyfelől az egyházközségekre a fenntartói hozzájárulást, másfelől a nevezett tisztviselőkre az évi tagdíjat?

3. Milyen összegben véli megállapítandónak az egyházközségek és milyen összegben a kedvezményezett tisztviselők évi járulékat?

Az ide vonatkozó véleményes javaslatok beterjesztésének határidejét 1904. május hó 1-ére tűzzük.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1903. október hó 22-én tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Kádár János,
titkár.

5052—1903. sz.

KÖRLEVÉL

mindenik kollégium Méltóságos t. Elöljáróságának.

A főgymnáziumi érettségi vizsgálati utasítás 5. §

értelmében az erdélyi ev. ref. főgymnáziumok f. é. december hónapban tartandó pótló és javító érettségi vizsgálatok idejéül december hó 14-ét, helyéül a székelyudvarhelyi ev. ref. főgymnáziumunkat tűztük ki.

A vizsgálat elnökségérc Ugron János főgondnok aát, akadályoztatása esetére Gyárfás Endre főgondnok aát kértük fel. Felhívjuk a Méltóságos t. Elöljáróságot, hogy a megfelelő intézkedéseket megtenni méltóztassék.

Kolozsvárt, 1903. november hó 11-én.

Becsek Lajos,
h. elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
tanügyi előadó.

Sz. 3995—1903.

KÖRLEVÉL

valamennyi Nagytiszteletü Esperes aához és az összes egyházközségekhez.

Több alkalommal tapasztalta egyháztanácsunk, hogy az egyházi építkezések révén egyes egyházközségek oly nagy terhek elvállalásába mennek bele, melyek erejüket messze felülmulják és így az egyházközségek anyagi romlását idézik elő.

Az ez uton keletkezhető bajok lehető elhárítása céljából a következő intézkedéseket látja Igazgatótanácsunk szükségességeknek:

1. A 6000 koronán alul levő költségvetéssel bíró építkezések engedélyezése az egyházmegyék hatáskörébe lévén utalva, felhívjuk az összes egyházmegyei hatóságokat, hogy minden egyes esetben vizsgálja meg gondosan, hogy vajjon az előirányzott építkezéshez szükséges tőke készpénzben rendelkezésére áll-e az épített egyházközségnek és ha tényleg a szükséglet készpénzzel nem fedezhető, az esetben tartsa függőben az építkezés engedélyezését mindaddig, a míg az építkező egyház szabályszerű uton kieszközli igazgatótanácsunk engedélyét a kölcsön felvétele tárgyában.

2. Minden egyházi építkezésről (ha az arra fordított költség 1000 koronát meghalad) külön építkezési számadás készítendő és ez a számadás az egyházmegyei tanács által soronkívül megvizsgálandó és végeredményei Igazgatótanácsunkkal közlendők.

3. Ha pedig az építkezés költsége 6000 koronát meghalad és így annak engedélyezése Igazgatótanácsunk jogkörében áll, az esetben az elsőfokulag megvizsgált számadás, összes tanusítványával együtt, felterjesztendő Igazgatótanácsunkhoz II. foku felülvizsgálat végett.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1903. október hó 22-én tartott üléséből.

Báró Bánffy Dezső,
elnök.

Kádár János,
titkár.

5121—1903. sz.

KÖRLEVÉL

a kollégiumok Méltóságos t. Elöljáróságaihoz, az iskolaszékek tiszteletes Elnökeihez.

Folyó évi egyházkerületi közgyűlésünk az 1896 év közgyűlés 46 jkvi szám alatt megállapított Rendszabályok és Útasítások megfelelő §§-ait módosította és az iskolai év harmadéves beosztása helyett a féléves beosztást rendelte el a folyó iskolai évtől kezdve. Kapcsolatosan ez összes nép- és polgári iskoláknál életbe léptetendő a féléves beosztás.

Felhívjuk a Méltóságos t. Elöljáróságot és tiszteletes t. iskolaszékeket, hogy a féléves beosztásnak a f. iskolai évben leendő életbeléptetése iránt a megfelelő intézkedéseket megtenni méltóztassanak. Az eddigi rendszer idejéből még rendelkezésre álló nyomtatványok az első évharmad üresen hagyásával tovább is használhatók. Az első félév január hónap végéig tart. A kollégiumi rendszabályok 44 §-ában előírt osztálytanácsokmányok fél-évenként kétszer tartandók.

Kolozsvár, 1903. november hó 13-án.

Dr. Bartók,
elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
tanügyi előadó.

1295- 1903. sz.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a sepsi egyház-

megyébe kebelezett Zalán ev. ref. egyházközség papi állására pályázat hirdettetik.

Javadalom:

1. Négy szoba, konyha és kamarával ellátott ujjonnan épített diszes lakás.

2. 375 négyszögöl területű kert.

3. A kan. portió és a hivektől begyűlni szokott kepe. Ezeknek tiszta jövedelme 753 korona 10 fillér.

4. Kongrua 1600 koronáig 846 korona 90 fillér.

Kötelessége a rendes lelkési teendők végzése mellett az állami iskolákban a vallástanítás, a miért évi 80 korona tiszteletdíjban részesül.

A megválasztandó lelkész — a kongrua javadalmaszon kívül — 1904. év május 1-ig csak félfizetést élvez.

Minősítványnyel és szolgálati bizonyítványnyal felszerelt folyamodványok Józsa Sándor espereshez llyefalvára küldendők.

Folyamodási határidő: 1903. december 10.

Kolozsvárt, 1903. november 15.

Dr. Bartók György
püspök.

1294—1903. sz.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett nyárádszentbenedeki egyházközség énekvezér-tanítói állomására pályázat nyittatik.

Javadalom: Tiszteletes lakáson, kerten és melléképületeken kívül 8 hold tagosított szántó, 2 hold kaszáló, értéke 100 kor. Buza, törökbuza, borkepe (utóbbiért a magtár-alapból 60 korona) és egy öl tűzifa, értéke, a munkatétel értékével és tanításért az egyház pénztárából fizetendő 8 koronával együtt 262 kor., állami kiegészítés 438 kor., összesen 800 korona.

Kötelességek: a 6 osztályu felekezeti iskolában a törvényszabta rendes tanítás és kántori teendők elvégzése s minden második vasárnap délelőtt a lelkész helyett rendes isteni tisztelet elvégzése.

Pályázati határidő: 1903. decz. 15.

Folyamodványok oklevéllel és szolgálati bizonyítványnyal felszerelten nt. Ravasz János esperes aához küldendők Nyárádszeredába.

Kolozsvárt, 1903. nov. hó 15.

Dr. Bartók György,
püspök.

Sz. 1296—1903.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a sepsi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett Köröspatak l. egyházközség levita-tanítói állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: 1. A magtár-alapból pénz 48 korona. 2. A hivektől kepe, melynek értéke 62 korona. 3. Tőkepénz kamat 29 korona 60 fillér. 4. Kan. portió jövedelme 25 korona 98 fillér. 5. Tandij 10 korona. 6. Stóla illetmény 8 korona. 7. Államsegély 418 korona.

Kellően felszerelt folyamodványok Józsa Sándor espereshez küldendők llyefalvára.

Folyamodási határidő: 1903. deczember 10.

Kolozsvárt, 1903. november 15.

Dr. Bartók György,
püspök.

PÁLYÁZAT.

Az Amerikai Egyesült Államok Presbiteri Egyháza (Angol ref. egyház) pályázatot hirdet magyar lelkészi állásokra, az Amerikába vándorolt magyarok gondozása végett. Fizetés az egyházi hatóság részéről 1000 dollár, azonkívül, a mit az illető magyar gyülekezet fizethet, és stóla és lakás. Különösen jó szolgálatot tehetnének hazafiúi szempontból is tótul beszélő magyar ref. lelkészek. Uti költségül kap nőtlen 500, családos pedig 759 koronát. A pályázatok alulírottához küldendők és pedig minél előbb. Kolozsvár, 1903. november.

D. Kecskeméthy István,
ref. theol. tanár.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Püspöki jelentés

az erdélyi ev. ref. egyh. ker. állapotáról.

Előterjesztette: Dr. Bartók György püspök.

(Folyt. és vége.)

Ugyancsak a vizsgálat folyamán szenteltük fel a *radnótfáji* templomot is, melyet az odavaló öreg lelkész kitartó buzgósága és a hívek élő hite épített meg.

Itt említem meg, hogy a már jelzett három templommal együtt ebben az esztendőben összesen 6 templomot szenteltem fel, névszerint: a *magyardellői*, a melynek megépítése szintén a hívek együttes munkáját dicséri; a szilágy-szolnoki egyházmegyébe tartozó *Ákos* régi templomát, melyet a *műemlékek bizottsága* 70.000 koronát meghaladó összeggel restauráltatott; végül a dési egyházmegye területén fekvő *drági* egyházközségünk szép és diszes templomát, melyet a hívek minden megterhelése nélkül építtetett báró *Wesselényi Istvánné, gróf Rhédei*. A tervet készítette és az építkezési munkálatokat a kegyes szívű pátronának veje maga *gr. Bethlen Ödön* vezette. A felszentelő ünnepélynek nevezetes és lélekemelő részét tette az ifju grófok: *Bethlen Ferencz* és *György* konfirmatiói vallástétele és ünnepélyes fogadása, hogy az atyák vallásához hívek lesznek, egyházuk, hazájuk jóllétét szívükön viselik, s érte tenni, áldozni meg nem szünek.

Püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségeink közül *Dését* látogattam meg. A legnagyobb lelki örömmel töltött el a haladás és emelkedés, a melyet ezen egyházközségünkben minden téren láttam és találtam. Nem lankadó tevékenység, példás rend, kifogástalan pontosság mindenütt, úgy a lelkészi hivatalban, valamint a főgondnok vezetése alatt álló presbyteriumban és ennek ügyvitelében, a tanítók tevékenységében és a gondjaira bízott gyerekek nevelésében. Ezen egyházközségünk nemcsak az építés munkájában jár elől, hanem a felekezeti békét is gondosan ápolja. — A

város területén fekvő különböző felekezetek lelkészei közül nem volt egyetlen is, akivel testvéri jobbot ne szorithattam volna. — A békességes viszony e gondos ápolásában a különböző felekezetek között nagy erkölcsi erőforrás van, mely nemcsak az egyházi, hanem a társadalmi életre is gazdagon árasztja ki áldásait.

Egyházi értekezlet.

A hitélet szolgálatára alakított „Egyházi értekezletünk” által propagált egyháztársadalmi tevékenység is fokozatosan terjed. Elérte, hogy ma már minden egyházmegye területén megalakult az Értekezlet. A téli munkára való felhívás és utasítások mellett, a népünkre való ráhajtás és buzdítás eszközéül most már közvetlen kezelésbe vette a három év előtt megindított „*Vasárnap*” című képes heti családi ujságot *Vajda Ferencz* szerkesztése mellett és folytatja értékes darabokkal kiadványainak sorozatát. Az egyházmegyék kisebb nagyobb buzgósággal tevékenykednek ez irányban. Legöntudatosabban és buzgóbban az udvarhelymegyei, de kolozskalotai, nagyenyedi marosi, orbai, ez utbóbi főleg az ifjusági egyesületek terén. — A nagyobb egyházközségek terén kiválnak Hosszufalu, Brassó, Zágon, Székelyudvarhely, de követi Marosvásárhely is. — Az 1903 évi tagok névsorát csak az orbai közölte (67), a többit a mult évi számmal (1100) véve fel, tagok számának növekedését is megállapíthatjuk, de a tagdíj befizetések ezen számnak teljességgel nem felelnek meg. Ehez mérten a vagyoni állás sem nagyon emelkedik. Jelenleg 2550 korona. Támogatását különösen alig is kellene hangsúlyoznom, hiszen szükségét látva és érezve magunk hivtuk életre. A különböző közgyűlések eléggé mutatják, hogy népünk érdeklődik iránta, de ez érdeklődés felköltésében és a czélok szolgálatában anyagilag és erkölcsileg a lelkészeknek kell jó példával előljárniok. S hogy mi-ként lehet, példával mutatták meg az udvar-

helyi, kolozskalotai, széki egyházmegyék, hol a lelkészek, sőt Kolozskalotában a világi egyházm. közgyűlési tagok is kötelezett tagoknak mondták ki magukat. A tagdíjak pontos begyűjtésével, s a kiadványok támogatásával kell felvirágoztatnunk, — amit bizalommal és szeretettel kérek is. Ez évi tordai szép közgyűlésen magam is részt vettem — mint a korábbiakban is — s újra bizonyosságot tehetek az általános érdeklődésről. Fájdalom, az érdekes világi elnök Ő Nagyméltóságát a megjelenésben gyengélkedése akadályozta. A nagyközönség érdeklődése egy művészi estély jövedelmeként ez alkalomból 500 koronát juttatott az Értekezletnek. A rendezés főérdeme gr. Bethlen Bálint egyházmegyei gondnok úré, a helybeli lelkészek és presbiteriumoké. Itt ujítottatott meg a tisztikar is, melynek működése elébe szép eredményekkel nézhetünk, főként, ha — a mint a gyűlés nagy ragaszkodással kérte — eddigi buzgó világi elnökét dr. gróf Kuun Géza őnagyméltóságát továbbra is megnyerheti a vezetésnek, a mire őt én is, e helyről is melegen kérem.

III.

Népmozgalmi állapot.

Személyi változások.

Még szólanom kell egyházkerületünk népmozgalmi adatairól. Ezen adatok közt sok van olyan, a melyek egyfelől a lelkészi gondozásnak, másfelől a gyülekezetek hit- és erkölcsi életének a fokmérői.

A jó pásztor, ha száz juha van, s közülük egy elveszett, ott hagyja a 99-et és az egynek utánna megy.

Egyházkerületünk ez idei népessége 428 ezer 212 lélekben állapítható meg. Oly szám, a mely egyre másra 80—90 ezer családot foglal magában. Meghalt 10500, született 13832. Egyházkerületünk népessége tehát ezen az uton 3332 lélekkel szaporodott.

A törvénytelen szülöttek száma: 1232. Fölöttébb nagy százalék, a mely családi és társadalmi életünk erkölcsi tisztaságára vet sötét árnyat és a vadházasságok nagy számára enged következtetést.

A vadházasságok száma Udvarhely, Kolozskalota, széki, erdővidéki és görgényi egyházmegyékben a legnagyobb. A marosi és a szilágyszolnoki egyházmegye, valamint a kolozsvári és marosvásárhelyi egyházközség nem mutatja ki, de tekintettel arra, hogy a törvénytelen szülöttek száma épen a marosi egyházmegyében és a kolozsvári egyházközségben mutat jelentékeny számot: következtetnünk kell, hogy a vadházasságok száma jóval túlhaladja azt a számot (1143), melyet az idecsatolt népmozgalmi kimutatás (I) feltüntet.

A bejelentett adatok szerint a hozzánk áttértek száma 13-mal haladja meg a tőlünk kitérteket; de ha azt látom, hogy a vegyes

házaspárok közül 15-tel több adott hátrányunkra *reversalist*, mint a mekkora azon párok száma, akik gyermekeiknek a mi hitünkben növelésére kötelezték el magukat; ha azt nézem, hogy főleg a kolozskalotai és szilágyszolnoki egyházmegyében a házasságkötésnél többen nem vették az *egyházi áldást* igénybe: lehetetlen a Főtiszteletű Közgyűlés előtt elhallgatnom egyháztársadalmi életünknek eme sebeit és nem figyelmeztetnem lelkésztársaimat, hogy a jó pásztornak nemcsak a 99-re van gondja, hanem az elveszett egynek is utánna megy. Panaszkodunk az anabaptizmus és názarénizmus pusztításai és a lelkekkel való kufárkodás miatt: de a hol úgy a pásztor, mint a gyülekezet szívében a Krisztus lakozik, a hól a lelkeket élő hit tölti be, s kötözi egybe a tagokat: ott ezek a szellemi járványok nem lesznek képesek a lelkekben kárt tenni.

Személyi változások.

Protestáns anyaszentegyházunknak, mely a fejlődő élet követelményei elől el nem zárkozhatik, fokozott tevékenységre van szüksége, nem azért, hogy idegen területeken hódításokat tegyen, hanem hogy a saját határában a szántás minél teljesebb, az aratás minél gazdagabb legyen. Mindig örvendünk, ha új munkások jönnek, mert lelkipásztor nélkül maradt egyházközségeink immár évek óta nyugtalanul várják őket és a régi munkások közül többit, vagy kevesebbet minden évben elszólit a halál.

Ebben az évben is megkövetelte a maga áldozatát a lelkészek közül. Összesen 13 dőlt ki soraink közül: többnyire az életnek alkonyán, de hárman a pálya derekán, sőt annak kezdetén. Ezek közül Révai Pál, a sepsiszentgyörgyi egyházközség lelkipásztora, ki mint választott képviselő, egyházkerületi közgyűlésünknek is tagja, a lelkészi karnak pedig egyik kiemelkedő munkás tagja is vala. Vén Mihály, a bikfalvi egyházközség lelkésze és a sepsi egyházmegye *esperese*, egyike a hiv munkásoknak, akik örömmel viselik az igát és hordozzák a Krisztus terhét. Fiatalon, élete 46-ik évében távozott sok reményt vive a sirba és sok fájdalmat hagyva hátra nemcsak a családnak, hanem az egyháznak is, a mely legderekből munkásainak egyikét vesztette el. Hívek voltak a rájuk bizottakban: legyen áldott emlékeztetük.

Egyházkerületünk nemcsak akkor érzi veszteségnek sulyát, ha hű munkásokat szólit el a halál, hanem, ha a kipróbált örállók, engedve az idő kényszerítő erejének, önként hagyják el helyüket. Esperesi karunk két derek tagja: Sándor János nagyenyedi és Menyhárt Elek székelyudvarhelyi esperes, mindnyájunk őszinte sajnálatára, lemondottak az esperesi tisztról, hogy ifjabbak viseljék tovább

ennek terheit. Elhagyták az esperesi széket, de egyházkerületünk elismerése és tisztelete nyomon követi őket, s midőn egyházmegyénk szeretete és bizalma, mint kerületi képviselőket küldi vissza hozzánk, örömmel üdvözljük mindkettőjüket, valamint azokat is, kiket az egyházmegye bizalma az ő székükbe ültetett: *Jancsó* Lajos nagyenyedi és ifj. *Péter* Károly székelyudvarhelyi espereseket, akik előbb egyházmegyei főjegyzők, teljes mértékben méltókká tették magukat arra, hogy a vezető tisztre egyházmegyénk bizalma őket hívja fel.

Az elhalt lelkészek között kettő Csizsér Farkas és Vályi Elek nyugalmazott lelkészek voltak, egy pedig Nagy Sándor, lévitatanító. Halálozás folytán tehát kilencz egyházközségben üresedett meg a lelkészi állás. Ezzel szemben a segédlelkészek száma jelentékenyen szaporodott, a mennyiben ezek száma két exmittált theologussal együtt 21; a segédlelkészek jelentékeny száma a lelkész nélkül maradt egyházközségekben van elhelyezve, de ennek daczára még mindig vannak egyházközségek, körülbelül ötven, a melyek úgy a rendes, mint a segédlelkészt nélkülözni kénytelenek. Reményem van mégis, hogy a lelkészhiány pár év alatt egyházkerületünkben megszűnik. Theologiai fakultásunk növendékeinek örvendetesen megnőtt, nagy száma, a mennyiben már ez évben meghaladta a százat, reményemet indokoltá teszik, valamint az a körülmény is, hogy a mig ez évben csak 6 theologus ifju tett papi vizsgát, addig a jövő évben már 22 nyerhet lelkészi oklevelet, s egyre másra ugyanannyi lesz kibocsátható segédlelkészi teendőik teljesítésére is

*

Egyházkerületünk közigazgatási és vagyoni ügyeiről, valamint iskoláinkról az illető referensek teszik meg jelentéseiket. Én csak néhány megjegyzésre szoritkozom.

1. Egyházkerületünk háztartásában a megbomlott egyensúlyt helyreállítani Igazgatótanácsunk legelső és legfőbb feladatának ismerte ebben az esztendőben is. Nehéz feladat mert a fejlődő élet új szükségeket teremt. De ha a takarékoság elvét minden irányban alkalmazzuk, s ha az államtól a várt közigazgatási államsegélyt megnyerjük: a nyomasztó helyzet megszűnik és könnyebben haladhatunk.

2. Egyházkerületünk szellemi érdekei elődázhatlanul követelik, hogy úgy népoktatási, mint középiskolai tanügyünk felett a kerület mélyebbre menő felügyeletet gyakoroljon s ne bizza magát teljesen az állam közegei által végzett felügyeletre.

3. Igazgatótanácsunk a számára kijelölt hatáskörben egyházkerületünk anyagi és szellemi érdekeit ebben az esztendőben is igyekezett hiven szolgálni: hogy milyen eredmény-

nyel és helyes irányban-e, azt megítélni a Fő-tiszteletű Kerületi Közgyűlés hivatott.

Romániában lakó hiveink gyermekeinek magyar iskolában nyerhető oktatása biztosítva van, de idehaza a nemzetiségi területeken elszórtan élő hitsorsosaink gyermekeinek iskoláztatása gyors megoldásra váró és többé nem elődázható fontos feladat.

Jelentésemet bevégezve, a megjelent tagokat szives szeretettel üdvözlöm, s működésünkre Istennek megsegítő és megáldó kegyelmét kérem

Nyílt levél a szerkesztőhöz.*

Kedves szerkesztő barátom!

Egyházkerületünk általad szerkesztett lapjában az „Erdélyi Hírlap“ közgyűlési tudósításáról is sziveskedtél megemlékezni. Felfogásod már itt mindjárt kijelentem — félreértésen alapszik.

De mielőtt ennek bizonyításába kezdenék, sietek kijelenteni, hogy cikked befejezésében talán te sem irtad komolyan a fenyegetést bizonyos kertészek részéről. Hiszen, mint jó kálvinista, magadról tudhatod, hogy minden igazi reformátusnak csak egy kertesze lehet, a mitől tartania szabad és kell: és ez az ő tiszta meggyőződésén alapuló lelkiismerete. A máglyára hurczolt, a bebörtönzött, a sokféleképen üldözött martyroktól és reformátoroktól tanultuk ezt a hitvallást.

Most rátérek a félreértést okozó sorokra. Megengedem, hogy a tudósítás egyik-másik kifejezése nem a legszerencsésebben volt választva, mert — a mint a példa is mutatja — félreértésre adhatott alkalmat. Csak azt akarta kifejezni, hogy nem barátja annak az iránynak, mely a világi elem megapasztásával akarja egyházkerületünket reformálni s mely lassanként, észrevétlenül akarja a testvérkerületek egyenruháját a mi egyházkerületünkre ráhuzni.

Ezért tolmácsolta nem is annyira a saját maga, mint több tanár és világi gondnok óhajtását egyházi ellenzék szervezésére vonatkozólag. A gondolat nem új, hiszen egy éve múlt, hogy ez a tábor talán csak 4 szóval maradt kisebbségben a Barta Lajos esperes javaslatával szemben. Most csak arról volt szó, hogy ez az ellenzék — mert már tagadhatatlanul megvan — rendszeren legyen szervezve, s ne csak a véletlen szeszélye szerint tömörüljön.

Ez a terv nem „merénylet“, hiszen a világon minden alkotmányos gyülekezésnek megvan a maga ellenzéke. Arra feltétlenül szükség is van, mert csak az ellentétes irányok kiegyeztetése terem áldásos gyümölcsöt, csak különböző hangok olvadhatnak össze magasabb hármóniában.

Politikai ellenzékéről szó sincsen. Abszurdum volna ilyen ellenzékot vinni bele egyházi életünkbe. Másfelől természetes, hogy a függetlenségi párt hírlapja Bedőházy János neve után oda teszi az ő politikai jelzőjét is. Sokkal igénytelenebb, hevenyészettebb volt az a tudósítás, mintsem abba annyi mindenféle beleférjen, mint a mennyit a te szellemesség igyekszik beleláttni.

A kormányzók személye ellen sem irányul az a nem remélt fontosságra szert tevő ártatlan cikkecske. Még élénken él a közgyűlés tagjainak emlékében *Bartók* György dr. püspöknek osztatlan tetszéssel találkozott lelkes beszéde, melyben az erdélyi egyházkerület kiváltságait védelmezte a májusi rend-

* E levelet, bár az utolsó perczen kaptuk — megakartván felelni írója kívánságának — siettünk közre adni. Refleksiókat rá jövő számunkban tesszük meg Szerk.

kivüli gyűlésen. Lám akkor a legnagyobb elismeréssel adóztunk buzgó püspökünknek.

Bánffy Dezső bárónak pedig még országos politikai zászlóbontásával is rokonszenvez egyházkerületünk, még a más pártállásuak is, amint azt az „Erdélyi Hírlap„ cikkei is bizonyítják, valamint az a számos sürgöny, mely benne a kiváló hazafit és államférfit tiszteli, mikor ismét a politika küzdő terére lép.

A személyek ellen tehát semmi esetre, csak a kormányzat egyik-másik javaslata ellen van kifogásunk, aminek kifejezést merünk adni bárkivel szemben is.

Az egyházi ellenzéknek semmi egyéb célja nincsen, mint ami tinektek az egyházi élet fejlesztése és erős református egyházkerület fokozatos fölépítése humánus és hazafias irányban. Csak az eszközökben térünk el egymástól s azokra nézve sem mindig és okvetlenül.

Minthogy úgyis régi ígérettemmel vagyok adósság, ha időm és erőm engedi, a mi egyházkerületünk hivatalos lapjában még részletesebben is fogok a kérdésben egy s mást megszéllőztetni, mindig csak közjó, a mi közös nagy célunk érdekében.

Nagyenyed, 1903. november 22-én.

Dr. Farnos Dezső,
a Bethlen-kollégium tanára.

Titkári jelentés

az erd. ev. ref. egyházkerület „Egyházi-Értekezlet“-ének III-ik évről, 1902 május 30—1903 jun. 30-ig.

Előterjesztette: *Nagy Károly* ref. theol. tanár, egyh. titkár Tordán 1903. jul. 1-én.

(Folytatás.)

Nekem úgy tetszik, most járok legközelebb a baj gyökeréhez, Értekezletünk eddigi működése sovány eredménye okának kutatásában.

Ah, kész örömmel rendeznénk mi be nagyobb laboratóriumokat, kiterjedtebb gyógyszerkészítő műhelyeket, alkalmaznánk több derék munkást, ha látónk, hogy eredménye van, illetőleg, ha az eredmény erre eszközökkel ellátna. De a mink van, még az is kereslet nélkül raktáron hever. A száj nem rág, a gyomor nem, vagy keveset emészt, kevés a vér, gyengén működik az agy!

Mindezt nem vád képen mondom, csak annak megállapítására, hogy ugylátszik, kerületünkben a talaj a gyakorlati hit- és egyházépítő munkásságra még nincs eléggé előkészítve, égető szükségességét még nem érezzük elég élenken és általánosan. Egy pár ingadozó, félénk kísérletnél egyebet eddig alig tapasztalunk. Pedig a bajt látjuk s eleget is siránkozunk felette.

Ami igaz az, hogy a gyakorlati munkásság s annak előkészítése csak kölcsönhatás által fejtheti egyik a másikat. S e tekintetben az, hogy ezt a központ alakításával kezdtük: szerencsés lépésnek mondható; bár három év tapasztalata megmutatta, hogy a központ, ha hajsza gyökerei a humus-ba nem bocsátkoznak le táplálékot szívni, — csak senyved.

Két feladat áll tehát előttünk legközelebről: egyfelől megerősíteni a lehetőleg a kerületi Értekezlet központját s másfelől folyton ásni, termékenyíteni a humust — a vidéket.

A központ megerősítésére szaporítani kell a Kolozsvárt lakó s az adminisztráció malomtaposó munkájában résztvevő tisztviselők számát, hogy a közgyűlési és választmányi határozatok ne csak papíron legyenek, de a késedelmezők folytonos sürgetésével is végrehajtsanak. — Rendbe kell szedni továbbá anyagi ügyeinket a tagok névsorának minden áron való összeállítására s a tagdíjak beszédése által,

s ha így anyagi erőhöz jutottunk, akkor gondoskodni a talaj minél alaposabb műveléséről a vidéken és a nép között Ennek eszközlésére szolgáló nagyobb központi intézmények (diakoniszta képző sat.) felállításának vállalatába még hosszú ideig alig gondolhatunk. Hiszen ha még anyagi erőnk volna is hozzá, egyelőre sem munkásokat nem kapnánk, sem előkészített munkateret nem tudnánk adni nekik.

Arra kell tehát törekednünk, hogy az egyháztársadalmi munka talaját készítsük elé a gyülekezetekben a most rendelkezésünkre álló eszközökkel. *Meg kell indítanunk az egyház socialis munkálkodását.*

Meg kell mutatnunk hiveinknek, hogy az egyház mindig mellettük áll *nevelő, védelmező és támogató* gondoskodásával.

Nevelnünk kell őket, ha iskoláinkból kiléptek is, mint ifjúságot és meglett embereket is. Védnünk őket első sorban a hitbeli kísértések és támadásokkal szemben, de anyagi érdekeik ápolásában is. És támogatnunk azokat, kik az otthonból idegen helyekre szakadtak mint tanulók vagy munkások (iparos tanoncok, legények) vagy szolgálatban állók. *É. (cseléd) s mind e munka ki kell, hogy terjedjen első sorban ugyan lelki életükre, de aztán az anyagira is. Hisz' a kettő sokszor oly szoros kapcsolatban van egymással. E védelmet és támogatást természetesen ki kell terjeszteni különösen is az árvákra, elhagyottakra, betegekre, nyomorékokra, szegényekre, legyenek akár gyermekek, akár felnőttek. Hogyan? — annak elveit megállapítani a ker. Értekezlet feladata; hogyan lehet kivinni? — ezt az egyh. megyei Értekezletnek irányítják; megvalósítani a községekben kell.*

A talaj munkálás, az érdeklődés felkeltése stb. egyházközségenként *egyházi estélyeken* kell hogy történjen. Ezekben kell megismertetni a terveket, buzdítani szép példákra való hivatkozásokkal felolvasásokban, melyek bibliai tárgyúak is lehetnek, sőt legyenek is. De nemcsak tervezgetni kell az estélyeken, hanem a munkát tényleg meg is kezdeni. További munkára csak az elért sikerek sarkalnak s az áldozatkésztséget az eredmény fokozza.

A központ és vidék szellemi korrespondenciáját fenntartani főleg a „*Vasárnap*“ hivatott. Ennek hátsábjain buzdít, lelkesít, int, irányít a központ. Ebből kell, hogy tudósítások által megtudja egyik község, hogy mit és minő eredménnyel munkál a másik. Ez ad, a hol szükség tárgyakat, sőt anyagot a felolvasásra. Ez tudósít az áldozatokról, mit itt-ott a hívők bizonyos célokra hoztak s ez buzdít új áldozatokra is. Be kell azért vinni a családokba, ifjúság kezébe adni, a néphez eljuttatni. Mondhatom, hogy maga a „*Vasárnap*“ terjesztése egy szép és fontos munka; főleg ha a lelkes résztint privát beszélgetés során eszméket cserél hiveivel a legutóbbi számok tartalma felett, résztint ha templomi prédikációjában is hivatkozik egy-egy abban megjelent dologra, vagy estélyeken teszik beszéd tárgyává.

Határozott célok szolgálatára füzetes kiadványaink szolgálnak, melyeket főként apologetikus természetűekkel kellene szaporítanunk. Egyik ilyenre „*A büszke lelkiismeret*“-re fel is hívom a figyelmet, mely pompás példákkal azt bizonyítja, hogy „a cselekedetek érdeméből idvességet senki sem szerezhet.“ De szaporításukat csak a pártolás teheti lehetővé.

Az egyházközségi talajkészítő munkát az egyh. megyei Értekezleti nyilvános diszülések vannak hivatva támogatni, míg az egyházmegyeiekét az egyh. kerületi Értekezletek közgyűlései. Ezek a legtöbb helyen és alkalommal meg is teszik a magukéit, különösen a kerületiek, de a felébresztett érdeklődést aztán kellőleg kihasználni rendszerint az érdekeltek elmulasztják s többnyire maradunk a nagy és

szép ünnepek emlékeztével, a dolgok pedig visszazökkennek a régi kerékvágásokba.

Még sem minden hatás nélkül mulnak el. Egyházi védnökünk és világi elnökünk szavai nem pusztában elhangzó szavak. Az eddig elért sikereket is főleg nekik, az ő magas személyüknek s buzgó közreműködésüknek köszönhetjük! Adja Isten, hogy még sokáig világoljanak előttünk! Az ő személyük egy egész megtestesült program Ertekezletünk élén: vallásos buzgóság, protestáns felvilágosodás, egyházas hűség, önfeláldozó lelkes munkásság, keresztyén szeretet. Ha ezeket átültetjük minden lélekbe az lesz Ertekezletünk diadala!

Fájdalom munkásaink sorát egyre gyériti a halál. Révay Pál sepsii Ertekezletünk buzgó elnökét s hasonlóan Cz. Ujvári József széki egyh. m. Ertekezletünk elnökét ez év folyamán temették el; az utóbbi helyére Gyárfás Albert bethleni lelkész személyében buzgó utódot állítottak, az első pótlására, hogy történt-e valami, még semmit sem tudunk.

A meghaltaknak adjon az Úr csendes nyugalmat, örök életet; az élőknek: mindnyájunknak munkakedvet és erőt, hogy dolgozhassunk Isten országáért érdeklődésben.

E munka további folyamán, kérem az Ertekezletet, használja fel az eddigi, általam most jelzett tapasztalatokat, melyet — midőn a három éves ciklus után az e. titkárságtól az eddigi megtisztelő bizalmat megköszönve, s gyengeségeim szíves elnézéseért hálás köszönetet mondva, megválllok — utódomra örökségül hagyni kívántam.

Az Úr koronázza sikerrel minden nemes munkásunk fáradozását s általa adjon előmenetelt Ertekezletünknek, virágzást drága Anyaszentegyházunknak s általa hazánknak.

(Vége.)

Az erkölcsi törvény és Bodnár Zsigmond.

Felolvastatott a nagyszabenyi ev. ref. egy. m. egyházi értekezletén 1903. szept. 25. Nagy-Szebenben.

(Folyt. és vége.)

Az illusztris író az eszmei egység felvételével nagyon emlékeztet a Kant-féle „tér“ és „idő“ kategóriákra, melyeket ő csak a szemlélet és tapasztalat feltételeinek tekint; de soha sem törvénynek. Hogy Bodnár Zsigmond az „eszmei egység“ felvételét mi-nek tekinti, sehol világosan meg nem mondja; a sejtelemnek, találgatásoknak tág mezőt nyit. Ha törvény, ott vagyunk, ahol a mádi zsidó; ha kategória, akkor sem vagyunk tovább. Más utat kell választanunk. Mivel megvagyok győződve arról, hogy a valóság erkölcsi problémák megfejtésénél is csak a reáلتudományok által használt módszerek vezethetnek célhoz s mivel író ezektől irtózik, vele egy nézetem nem lehetek, bármily élvezettel, gyönyörűséggel s tanulságteljesen tanulmányoztam munkáját, vele egy úton nem haladhatok.

Azért, hogy az erkölcs, a szép, a jó eszméje úgy tünnek fel, mintha a priori, az egyén tapasztalatától függetlenül léteznének, nem szünek meg tapasztalatok eredményei lenni, még pedig az emberiség ezredek óta tartó együttes tapasztalatainak eredményei, mélyen gondolkodó elmék általánosításai. Szükségét érezték és érzik ma is az erkölcsnek elemeit, fejlődésének feltételeit kutatni. A farkas megszí a bárányt, a gyermek megmarja anyja emléjét, az anya fájdalomában felszisszen s a szeretet csókjával halmozza el gyermekét, Pilátus halálos ítéletet mond, Napoleon százezer életet áldoz fel és így tovább óriási mennyiségű tények tola-kodnak előtérbe, melyek ugyancsak szorongatják az erkölcsi törvénnyel foglalkozókat hogy annak elemei biológiai, pszichológiai, sociológiai vagy miféle elemek? azok törvényei

vagy pedig valami egyebeknek törvényei alatt állanak-e?

Sok, sok, roppant sok kérdezni és felelni valóm lenne: de az idő rövidsége s tisztelt hallgatóim be-cses figyelmének kimerültsége miatt csak annak a kijelentésére szoritkozom, hogy nekünk theologusok-nak is az emberiség együttes cselekvési tüneményei-nek, ezredek folytán összehalmazott, összetett, bo-nyolult, kompakt eredményeivel, hogy úgy szóljak az emberiség együttes tapasztalatával kell megkü-zdenünk; azt kell elemeire felbontanunk, hogy meg-ismerjük az erkölcsi törvényt, mely épp oly változ-hatatlan, mint a fizikai világ törvénye. E mellett a valláserkölcsi életnek vagyunk, hogy úgy szóljak — sáfárai, terjesztői, vezetői; nekünk oly tudományt kell hirdetni, mely kielégíti az értelmet és szabá-lyozza az érzelmeket, mert minden érvényesülni akaró vallásnak ez a feladata.

A keresztyén vallás érvényesült és érvényesülni akar ezután is: de nem azon profeciai alapon, hogy az ég és a föld elmúlnak, de az én beszédem meg-marad, hanem azért, mert fokozatos fejlődésben mind két feladatának, mint abszolút vallás eleget tenni igyekezett. Hogy érvényesülési feladatának megfele-lyessen, nagyon is fontolóra kell vennie, hogy igaz-ságai miféle elemekből válnak s miként csoportosul-nak tanegészsé, mert elemeit nem csak a bibliából és evangéliumból meríti, hanem azon kívül számtalan mezőkről is. Nincs szemlélet, tapasztalat tudomá-nyos rendszer, melyek elemeket nem szolgáltat-nának. A tudományoknak a bibliához, evangélium-hoz való viszonya, az azt magyarázó mód-szere fel-fogása, magyarázóinak eltérő nézete: mind arról ta-nuskodnak, hogy a keresztyén vallás különböző mező-kön, különböző virágokból is gyűjt, különböző forrásokból is merít az evangéliumon kívül; ezt is az összegyűjtött és rendezett ismeretnek felhasználásával magyarázza.

Ma az a jelszó „vissza az evangéliumhoz.“ Ezzel az van elismerve és kifejezve, hogy egyedül az evangélium az a hatalom, mely az érzelmeket szabályozza, azaz oly magyarázatát nyújtja az ember-nek, mely képessé teszi őt a benső rendet, mely erkölcsi létét alkotja, megérteni és e megértés által magát ahhoz alkalmaztatni; de ez magára még nem elég. Egy abszolút vallásnak, mint a milyen a keresztyén vallás, az értelmet is ki kell elégíteni; az értelem kielégítése és az érzelme-k szabályozása együttesen adják neki az abszolút vallás tekintélyét. Ennek szükségét min-den időben érezte a keresztyén vallás, annak ki-elégítésére kisebb-nagyobb sikerrel a különböző ko-roknak megfelelőleg törekedett is. Ma is ez a hiva-tása. A veszkialtás azonban, hogy veszélyben van a vallás, orgiákat ül az erölcstelenség, bomlásnak indult a társadalom, tombol a szocializmus, annyira meg-döbentett mindnyájunkat, hogy mi protestánsok meglepetésünkben csak az érzelme-k szabályozásának szükségét látjuk s ezért keresünk az evangélium-nál menedéket s nem vesszük észre, hogy ez csak egy oldalról fedez bennünket. A katolikusok hasonló helyzetükben a pápai tekintély oltalma alá vonulnak, hogy megmenthessék, a mi még megmenthető.

Éppen ezért megdöbbenésünk és meglepetésünk legyőzéseként — a mi félelmet és tájékozatlanságot is elárul — úgy vélekedtem, hogy addig is, míg egy protestáns egyetemmel kapcsolatos theologiai íakul-tás venné kezébe az értelem kielégítésére és az ér-zelme-k szabályozására vonatkozó követelések együt-tes, egymást kiegészítő vezetését, az egyházi érte-kezletek, az evangéliumhoz való visszatérés han-goztatása, egyházpolitikai, adminisztrációnális, pénz-ügyi, gazdasági, cura pasztoralis, s más helyszínén lebegő kérdések mellett kísérik figyelemmel a reál tudományok fejlődési fokát, ennek az evangéliumhoz,

s a keresztyén tanokhoz való viszonyát s ne elégedjenek meg csak annak kijelentésével, hogy a keresztyén vallás, protestantizmus nem ellenkezik a tudománnyal, hagyjanak fel annak bizonyításával, hogy csakugyan nem ellenkezik, mert ez az eljárás nem értékesebb, mint mikor valaki azt mondja, hogy a fa nem ellenkezik gyökerével, vagy azt bizonyítja, hogy a fa és gyökér csakugyan egyeznek. A nagy feladat az, hogy az ész és szív egyaránt kielégítették: ez kell hogy előttünk lebegjen.

Ezen cél felé tett bolyongásom picziny eredményét volt szerencsém mélyen tisztelt hallgatóimnak felolvasásomban felmutatni, melyet becses türelmük, figyelmük hálás megköszönésével ezennel be is végeztek.

Horváth István,
bürkösi ev. ref. pap.

Egyházkerületi közgyűlés.

(November 7., 8., 9., 10.)

(Folyt. és vége.)

Hosszas vita folyt Dózsa József szászvárosi tanár, presbyter felebbezési ügyében. A szászvárosi egyházközség első papi állomása negyedfél év óta üresen áll. Az egyházközséget a püspöki hivatal sokszorosan utasította, hogy az eladott első papi telek és lakás helyett megfelelő újat szerezzen. Ennek azonban az egyházközség különböző okokból mind máig nem tett eleget. Most, mint mondják, az egyházközség nagy többségű része határozatot hozott, hogy az állomás sürgős betöltését kéri úgy, hogy mig természetbeli lakást adhatnának a lelkésznek, addig megfelelő bérlakást vagy lakpénzt adnak a megválasztott első papnak. Az egyházközségi közgyűlés e határozatát a kisebbség részéről megfel-lebbeztek az Igazgató tanácshoz. A fellebbezést — indokolásával együtt — az egyházközség főgondnoka, lelkésze és jegyzője által aláírt irattal terjesztették fel az Igazgató tanácshoz. A többség részéről ezt megtudván, kérték az Igazgató tanácsot, hogy — miután a kerület által is jóváhagyott egyházközségi ügyviteli-szabályzat azt rendeli, hogy a felebbezések a presbyterium útján terjesztendők az Igazgató-tanácshoz, a jelen fellebbezés pedig a presbiterium kikerülésével küldetett fel — : a fellebbezést küldje le a presbyteriumhoz, hogy az ügyviteli szabályzat előírta módon, a presbiterium által, saját véleményével kísérve terjesztessék fel. Az Igazgató-tanács elnöki úton azt a választ adta e kérésre, hogy a fellebbezés a presbiterium elnöke: a főgondnok, a lelkész és jegyző aláírásával ellátottan terjesztetvén fel, úgy tekinti, mint a mely megfelel az egyházközség ügyviteli szabályzatának s így a fellebbezést sem a presbyteriumhoz vissza nem küldi, sem a szembenálló pártnak — amint kérték — észrevételi megtételre ki nem adja, hanem ha akarják, az Igazgató tanácsi irodában megtekinthetik. Ez előzmények után az Igazgatótanács a fellebbezésre az egyh. községnek közigazgatásilag tudomására hozta, hogy addig a papi állomás körözését és betöltését nem engedélyezi, mig az első papi telket és lakást meg nem szerezik.

Dr. Dózsa József és társai erre a kerületi közgyűléshez felebbeztek — nem az igazgató tanácsnak a fellebbezésre adott válasza érdemi része ellen, hanem azon eljárása ellen, miszerint a szászvárosi egyházközségi közgyűlés kisebbségének fellebbezését elfogadta és érdemileg elintézte anélkül, hogy az ügyviteli szabályzatban előírt fellebbezési eljárás megtartása felett örködvén, ez által alkalmat adott volna a többségi határozat indokainak alapos kifejtésére és megismertetésére. — A kérdéshez a fellebbező dr. Dózsa József és társai álláspontja mellett szólottak

Simon Ferencz, Fogarassi Albert, mig ellene dr. Bartók György püspök, a dolog egész genezisére oly részletesen kiterjeszkedve mindkét részről, hogy a dologgal alaposabban nem ismeretes hallgatókban az az érzés kelt, hogy itt a formák alatt, azokhoz kötve, komoly érdemi részek is kapcsolódnak. Már majdnem e térre csapott a vita, midőn az elnöklő főgondnok medrébe terelte vissza, azzal a kijelentéssel, hogy itt csak a felebbezés körüli eljárásról van szó. A többség — az állami közigazgatási eljárás analogiájára is hivatkozás törtévé — helyben hagyta ugyan az Igazgató-tanács eljárását, nem helyeselve, hogy a kisebbségi fellebbezések vélemény adásra leküldessenek, mikor már az azzal szemben álló többség véleménynyilvánítása megtörtént egyszer a határozathozatalban, de általánosan elismertetett Nagy Károly elvi felszólalásának az az igazsága, hogy ily esetekben a többség hátrányba jut a fellebbező kisebbséggel szemben, mert mig a többség — nem is tudhatván előre, hogy fog-e határozata megfel-lebbezteni — csak a határozatot véteti jegyzőkönyvre, esetleg minden indokolás nélkül addig a kisebbségnek alkalmat van fellebbezéséhez a legmesszebb menő indoklást csatolni, a többség leg-súlyosabb argumentumai pedig teljesen ismeretlenek maradhatnak. E hátrányos helyzet kikerülésére egyedüli módnak — úgy látszik — az kínálkozik, hogy az ügyviteli szabályzat kösse ki, hogy ily felebbezési esetek ne elnöklő, hanem ülésből láttassanak el, hogy így a többségnek alkalmat nyiljon határozatának esetleg jegyzőkönyv nem vett indoklását elő-terjeszteni, vagy ha elnöklő történik a felterjesztés: akkor az elnökség hivatalból tartozék a többségi határozat indoklását bekérni az indítványozótól s azt a fellebbezéssel kapcsolatosan felterjesztendő határozathoz mellékelni. Amit azonban vagy az „Ügyviteli szabályzat“-ban kell kifejezésre juttatni, vagy külön közgyűlési határozattal kimondani.

Végre az utolsó napon már jóval dél után következett a tárgysorozat utolsó pontja: a bizottságok jelentései, a melyek mindannyian elfogadottnak, a jegyzőkönyvben kinyomatnak s a hol intézkedésekről van szó, azok megtételére az Igazgatótanács utasított.

Megállapították a közalapi kérvények ajánlatai, a tőkeamat-segélyek iránti kérvények sürgőssé sorozata; az Igazgató-tanácsi ügykezelésről szóló elismerő jelentés örvendetes tudomásul szolgált; az egyházkerületi pénztárt vizsgáló bizottság feladata a bankszerű kezeléssel tárgyalanná vált.

Sok érdemes és szép eszme vettetett fel az Igazgató-tanács évi jelentésére s a testvér egyházkerületek jegyzőkönyvei átnézésére kiküldött bizottságok jelentéseiben, de főleg a tanügyi jelentésről adott referéda során, melyet Kovács Dezső dr. terjesztett elő. Ezekre a kérdésekre lapunk más helyén fogunk később visszatérni.

Sem a sérelmi, sem a kérvényi, sem az indítványi bizottságnak nem volt tárgya.

Két óra felé járt az idő, mikor br. Bánffy Dezső elnök ő nagyméltósága a közgyűlést a tagok viharos éljenzése között berekesztette, újra elnézést kérve, mint a tárgyalások folyamán is többször, hogy a nem egyszer szétfolyni induló tárgyalások során, annak mederben tartása érdekében többször, tán az elnöki székhez nem is találó módon, kénytelen volt felszólalni. A közgyűlés nevében erre dr. Bartók püspök úr adta meg a feleletet, kiemelve, hogy ha más hiányaink tán vannak is, egyben minden kerületek előtt állunk, sőt a legmagasabb testülettel is versenyzünk: parlamentáris tárgyalási rendünk szép menetében, amit éppen br. Bánffy Dezső főgondnok erélyének és tapintatának, nem egyszer türelmének köszönhetünk. Őnagyméltóságának ezt

az egész közgyűlés nevében mikor megköszöni, kívánja, hogy 60-ik éve után se lankadjon, közéletünk, hazánk, egyházunk javára tovább munkálni.

Igy ért véget a közgyűlés az elnök és püspök éltetésével.

Tudósító.

Templomalapkövetés.

A marosi egyházmegyéhez tartozó iklandi ev. ref. kis egyház tagjai f. évi június hó 23-án, általuk nagyon régóta, óhajtván várt örömnappra virradtak. Ekkor tétetett le ugyanis — a 229 évi használat alatt nagyon megemésztődött — régi sövényfalú kis imaháza az faharanglába helyére építtetni kívánt új templom és torony alapköve. S bár a munka kezdetén beállott hosszas esőzés, később az építési anyagok megfogyatkozása, s újabbnak rögtön a hely színére nem szállíthatása s a gázdálkodással is foglalkozó építő munkások időnkénti hazatávóvá, kisebb és nagyobb szüneteket idéztek elő az építkezés folytonosságában: mégis, Istennek hála! maga az építkezés, kevés meszelési hiánytól eltekintve, már bevégezve van s azon remény biztat bennünket, hogy a folyamatban levő belső berendezés is mielőbb bevégezethető, f. nov. hó 15-én már megtarthatjuk benne az első templommegnyitási isteni tiszteletet. Az ünnepélyes felszentelés egyfelől az idő előhaladottsága, másfelől a kellő előkészületek hiánya miatt ez évben már aligha lesz eszközölhető.

A belméretei szerint 14 méter hosszú, 6 m. 70 cm. széles, 6 m. magas, tehát aránylag kicsiny, de 200 lelket sem számláló népességünkhöz mérten, a melynek jövőbeli nagyobb foku szaporodhatását, kicsiny terjedelmű határunk s a megélhetésnek ebből eredő nehéz volta miatt egyáltalán nem reményelhetni, szükségletünkhöz képest mégis nagy templom s a földszintől a csillag gombig 24 méter magasságu tornyunk erős terméskő alapra sűrű vaskötésekkel szilárdított téglafalazatu, a templom cseréppel a torony első minőségű bádoggal van fedve. A templom földje, deszka padimentomozás helyett, portland cementből készült beton burkolattal van borítva. A világitást az oldalfalakra alkalmazott, 2 1/2 méter magas, 1 méter széles, 3—3 nagyobb, a bütün 1 kisebb méretű s az előfronton 2 kis kerek ablak szolgáltatja; kívülről az egész templom czinkezett bádoggal készült, vízlevezető csatornával s a torony zsalukkal láttatik el. Szóval nem vélek az igazság ellen véteni, ha az egész építkezést, a mai kor színvonalán álló alkotásnak bátorodom nevezni. És bár jól eső örömmel tölti el szívünket, több, azt gyakran megtekintő idegeneknek azon bíráló megjegyzése, miszerint úgy külsőleg, mint belsőleg, hasonló szép, díszes kis templomocskával, a miénkhez hasonló csekély népességű gyülekezetek közül csak nagyon kevés ha fog dicsekedhetni: ennél még nagyobb örömet okoz nekünk, az e részben csak laikusoknak, azon meggyőződésünk, hogy az nemcsak külső és belső csin, díszesség, de czélszerűség s a mi fő szakszerű építkezés s szilárdság tekintetében is, bármely hivatott szakértő bírálatát is bátran kiállja, jóváhagyását megnyerheti.

Hogy az egész építkezés mennyibe fog kerülni, a számadásnak még nem eszközölhető lezárása előtt, fillérekig biztos összegben ugyan ki nem mutathatom, de hozzávetőlegesen annyit mégis jelezhetek, miszerint nem számítva az egyház erdjéből téglaegetéshez felhasznált tüzi- s magához az építkezéshez szükséges, kemény épület-fa nem csekély összeget, valamint az egyháztagok által ingyen teljesített fuvar- és gyalogszolgálatok pénzbeli értékét: ha talán 7 ezer koronát túlhalad is, de 8 ezer koronán mégis alul marad, a készpénzzel fedezett kiadások összege.

Ezen mérsékelt fedezeti szükséglet előállításában is nem csekély érdeme van, az építkezési tervrajz készítője s keresztül vívője, az egyházmegyénkben jó hírnévnek örvendő, kóródszentmártoni lakos, Nagy János építőmester urnak az által, hogy az építkezési anyagok felhasználásánál, az építkezés hátránya nélkül megtehető legnagyobb foku takarékoságot fejtette ki. A midőn ezért kis egyházam halás köszönetét e helyen is tolmácsolni kívánom, egyszersmind indokolt s kedves kötelességemnek tartom őt, az építkezni akaró testvéregyházak pártoló figyelmébe, azon hozzáadással ajánlani, hogy ő a kifogástalanul jó s díszes munkát, a lehetőség határáig mérsékelt munkadíj felszámítással párosítja.

Azonban még a fentebb jelzett építkezési összeget sem lettek volna képesek kis egyházunk szegénysorsú s csekély számú tagjai, csak jelentékeny részében is előállítani, ha az isteni kegyelem segítségünkre nem jön, alább hivatolandó, e czélra munkás eszközeivel.

Az Országos ev. ref. Egyházi Közalap, több éven át utalt ki e czélra egyházkerületünk kezelése alá nagyobb és kisebb összegeket, melyek ott gondos gyümölcsöztetés mellett, a kiutalás napjáig 1694 kor. 86 fill. összegre növekedtek.

Boldog emlékü egykori patronusunk, néhai vadadi és iklandi Filep Péter úr, családi jellegű, de vallásos czélok előmozdítását is szolgáló Alapítványának, az alapító által e czélra rendelt egy évi kamat adományául pedig 1333 kor. 33 fillér segélyhez jutottunk.

E sorok írója, azon törekvés által vezéreltetve, hogy a mennyire lehet, a templomépítéssel, a megrozant papi laknak most sokkal jutányosabban eszközölhető, némileg lakhatóbbá tétele is összeköttessék: miután e czélra fedezeti alappal nem rendelkezhetünk; bátorságot vett magának, csupán kézzel írott s lelkési hivatalos pecséttel s aláírással ellátott kéréseleveleket küldeni szét néhány népesebb gyülekezethez s ügybuzgó áldozatkészségükről közismert nemesszívü hitsorsosokhoz, a czél jelölésével alázatos tisztelettel esedezvén, általuk nyújtható anyagi segélyért. Ily módon akarván közreműködni abban, hogy a felépülendő új templom, a papi ház szinte lakhatatlanság megrozant volta miatt, talán huzamosabb időn át, abban szolgálható rendes lelkész nélkül ne maradjon.

Bár az idő rövid volta, de meg a kérvénynek a szokott kiállítás módjától eltérő, levélszerű jellege miatt, annak eszeresi és püspöki ajánlással ellátása eszközölhető nem volt: mégis ez alaki hiány mellett is, figyelembe vehetőnek találták azt, a szíves adományaik beérkezési sorrendjében alább felsorolt egyháztestületek (melyeknél csak a község polgári elnevezését jelölöm) és áldozatkész egyes kegyes jóltevők:

Déva 2 kor., báró Bánffy Dezső főgondnok ur 20 kor., Nagykun-Madaras 4 kor., Püspök-Ladány 1 kor., Czegléd 10 kor., Vaja 2 kor., Kócsi Dániel lelkész 1 kor., Harasztkerék 2 kor., Molnár Lajos lelkész 1 kor., Szacsavay Sándor földbirt. (Eördög-Keresztur) 50 kor., Éltető Albert földbirt. (M.-Régen) 5 kor., Darányi Ignác (Budapest) 10 kor., Mező-Túr 10 kor., Felvincz 10 kor., Bihar-Udvari 11 kor. 87 fillér, gróf Teleki Sámuel (Sáromberke) 200 kor. és 4000 téglá, Bakonszeg 2 kor., Mező-Sámsond 4 kor., Nagy-Ernye 12 kor., Jenei Sándor lelkész 8 kor., Turkeve 5 kor., Hajdu-Szoboszló 2 kor., Makó 2 kor., Hajdu-Nánás 3 kor. (mai napig 377 kor. 87 fill.). Ezen kívül br. Bálint József (N. Ernye) róm. kath. vallású földesúr, minden díj nélkül kegyeskedett engedélyezni az építkezéshez szükséges marosi homoknak, birtokáról szállíthatását.

Sokkal mélyebb hálaival van eltelve az én szívem, kis egyházam ily nem is remélt nagyfoku segélyben részesülése felett, mintsem azért tartozott közös halás köszönetünket, megfelelő szavakban lehetnék képes tolmácsolni. A másokkal s épen Isten dicsősége előmozdítása czéljából közölhető adományból eredő legfőbb jutalom: a szívet boldoggá öntudat mellé hadd csatlakozzék azért, szavakban eléggé ki nem fejezhető legmelegebb halás köszönetünk s a jövedvü adakozót szerető Isten, éreztesse bőv mértékben kegyes jóltevőinkkel, a magad édes atyai szeretetét!

Szabad legyen alázatos tisztelettel felkérnem mindazokat, a kik kis egyházam érdekében tett esedezőmet, a fent jelzett alaki hiány vagy egyéb okok miatt figyelembe nem vehetőnek találták, miszerint az elszámolás igazolhatása végett, erről pár sorban értesíteni méltóztassanak.

Végül bátorodom a legmélyebb tisztelettel félkérni a „Debreczeni Protestáns Lap” és „Magyar Szó” nt. és tek. szerkesztőségét, hogy jelen tudósítás és köszönetnyilvánításból, az adományok kimutatását becses lapjaikban is közzétesse s ily módon halás köszönetünknek szélesebb körben is kifejezhető segédkezést nyújtani sziveskedjenek.

Fogadják nagy tiszteletű szerkesztő úr, kissé hosszúra terjedő, de tartalma által igazolt okból b. lapjában mégis közzététetni remélt és kért jelen soraim közléséért, előre kifejezett halás köszönetemet.

Kivaló tisztelettel levén, Ikland, 1903. november hó 2. Alázatos szolgálja

Szondy György,
ev. ref. lelkész.

Egyházi értekezéslet.

A marosi ev. ref. egyházmegye „bekecs aljai” pap-sága folyó év június hava 3-án egyházi értekezéslettel alakulván, első ülését, reformáció emlék-ünnepélyvel kapcsolatosan, tek. *Vajna Gáspár* ny.-szeredai ügyvéd világi és tiszt. *Lőrinczi Lajos* lelkész, egyházi elnökök elnöklete alatt f. nov. hó 2-án *Csikfalván* tartotta. — Az értekezésletet isteni tisztelet előzte meg, melyen alkalmi imát *Rákosi György* ny.-szentannai lelkész, beszédet pedig alulírott tartott *Példabeszédek* könyve XII. rész 27. versét bevén alapul.

Az érző, meleg szívből fakadt ima nemcsak arról tanuskodott, hogy: akit az Isten elbocsátott —, annak nem mértékkel adja az ő lelkét (I. Pé. IV. 14), hanem arról is, hogy szerzője egy széles látókörű, nagy tudású lelkész, kinél a forma csinosága a tartalom gazdaságával egyesül. — A valóban szép és értékes ima hatása meg is látszott az arczokon. — A beszéd értékéről és hatásáról véleményt mondani más van hivatva. — Isteni tisztelet végeztével bennmaradtunk a templomban, s kezdetét vette az értekezéslet, melyet *Vajna Gáspár* világi elnök tartalmas és hatásos beszéddel nyitott meg, melyben hiven tünteti fel értekezésletünk czélját, eszközeit, s a jelenlevő nagyszámú hallgatóságot a czél iránti lelkesedésre, Krisz-

tusi munkásságra serkenti. A tartalmas és szép megnyitó beszéd Lőrinczi Lajos aá. indítványára jegyzőkönyvbe igatni határozatott. Ezután alulírott, mint értekezleti jegyző olvassa az alakuló gyűlésről fölvett jegyzőkönyvet, mely kifogástalanul helyben hagyatott.

Ravasz János esperes örömeinek adván kifejezést a „bekecs aljai“ papság egyházi értekezletté történt alakulása felett, lelkes buzdító beszédet mond, melyben tevékeny munkásságra serkenti az értekező tagjait, s különösen kiemeli, hogy az értekező előtt álló magasztos cél elérése végett mennyire kívánatos, mennyire üdvös az egyházi és világi elemek szövetezése, együttes munkássága s a hives szívének megújítása az evangéliumi örökigazságok befogadására. — Tevékeny és fáradhatlan munkásságu esperesünk szavai, mint a reformátoroknak lelkeket foglyul ejtő beszédei, úgy hatottak a jelenlevő nagyszámu érdeklődő közönségre. Vajha ne lettek volna csak pillanatnyi hatásuak, vajha ne lettek volna „kiáltó szók“ a pusztában, hanem teremnének sziveinkben 30, 60 sőt 100 annyi jó gyümölcsöt!

Tárgysorozat rendjén következett Lőrinczi Lajos aá. felolvasása, ki csikfalvi egyházközsége történetét olvasta fel.

E nagy utánjárásról tanuskodó felolvasás a milyen ügyesen és szépen össze volt állítva, éppen olyan nagy fájdalommal töltötte el sziveinket. Képzeltetetlen szegénységet, elhagyatottságot, s e mellett végtelen sok természeti csapást hallottunk ez egyház történelméből. Jellemző, hogy emelkedés, haladás még a legközelebbi multban sem észlelhető. Hogy minő állapotok lehettek ez egyházban, csak a legközelebbi multban is, mindenki elképzelheti, ha elolvassa felolvasásának eme szavait: „szavahihető ember-től hallottam, hogy volt eset reá, hogy a harangozó harangozás után átadta a csizmáját a tiszteltes urnak, hogy mehessen a templomba.“ — A tanulságos felolvasás Ravasz esperes indítványára jegyzőkönyvbe iratni határozatott.

E szomorú valóságokat tartalmazó felolvasást Rákosi György felolvasása követte. Felolvasó czime: *számláljuk meg magunkat.* E címhez híven meg is számlál minket protestánsokat, s arra az eredményre jut, hogy nincs miért dicsekedjünk erős voltunkkal, hisz voltaképen az ország lakóinak alig 14%-ka protestáns, s hogy mégis végkép elnyomva nem vagyunk, protestáns vezérférjainknak tulajdonítja, kik a társadalmi és politikai életnek is mindig irányítói voltak. Felolvasását a jelenések könyve szavaival végzi: *tartsuk meg azt a mi nálunk van, hogy senki el ne vegye a mi koronánkat.* (Jel. III. 11.) Felolvasása Ravasz esperes indítványára jegyzőkönyvbe iratni határozatott. Esperes aá. ezen indítványával kapcsolatosan kijelenti, hogy nagyon hasznos volna, ha olyan gyakorlati kérdések is vetetnének fel értekezleti ülésünkön, a melyek egyháziakat és világiakat egyaránt érdekelnek. — Nyomban föl is hoz két esetet, melyek az egyh. anyakönyvi kivonatokat kiigazítására vonatkoznak, s föl hiv minket lelkészeket, hogy magyarázzuk meg: az adott esetekben mi a szabályszerű, törvényes eljárás? Alulírottnak és Rákosi Györgynek hozzászólásával a kérdések helyesen megfajítottak.

Most Lőrinczi Lajos ismerteti azon indítványát, hogy a marosi egyházmegye 4 fiókköri értekezőt helyett 3-ra osztassék fel. — Indítványa felett napirendre térünk.

Alulírott egyházi jegyző és Staudner Mátyás ehzi titkár lemondanak állásukról; előbbi egyhangulag újból megválasszák, utóbbi helyett, miután lemondását visszavonni nem akarta, Nagy Albert baczkamadarasi lelkész választatik meg. — Kimerítve lévén a program s az idő is előhaladván, egyházi elnök aá. megköszönvén a világi elnöknek s az összes jelenlévőknek érdeklődését, meghívja az értekezőt saját házához, hol zárt értekező letté alakulván, több fontos kérdést vitattunk meg s midőn arra került a sor, hogy hol tartsuk a tavaszi közgyűlést: Barra Albert mosoni földbirtokos aá. föllállt és meghívta értekezőtünket saját házához, a szives meghívást örömmel fogadtuk el.

Három dolgot kell még megemlítenem, hogy értekezleti gyűlésünk hü képét adjam. 1-ször azt az örömdetes tényt, hogy értekezőtünkön Úrmósi Kálmán szentgericezi és Fazakas Lajos ny.-szentmártoni unitárius lelkészek is részt vettek, kiket a jövő gyűlésünkre is meghívtunk s el is ígérkeztek. 2-ször azt, hogy Barra Albert kezdeményezésére 61 korona gyűjtés eszközöltetett az egyház javára.

Meg kell említenem, hogy ebből Kacsó Károly szeredai földbirtokos 20 koronát, Zsigmond Tytus baczkamadarasi földbirtokos szintén 20 koronát adományozott, utóbbi a templom renoválási alap javára, előbbi pedig az orsz. közalapi járulékok megváltására. 3-szor azt, hogy noha ellátásunk teljesen ingyenes volt, mindazonáltal nem volt kimérve kinek-kinek a maga porciója, sőt a házigazdai szivesség, az izletes ételek, a kifogyhatlan jó bor s az ezeket még kívánatosabbá tevő szellemes pohárköszöntők a késő délutánig együtt tartottak mindnyájunkat. Azután megköszönve Lőrinczi barátunknak szivességét, azzal a jóleső tudattal távoztunk, hogy ha fel nem is építettük azt a nagy épületet, melyet építeni értekezőtünk van hivatva, de legalább az alap megvetéséhez hozzá járultunk. Adja Isten, hogy minél többre haladhassunk!

Bere-Kereszturton, 1903. nov. 6-án.

Kolozsvári József,
egyh. jegyző.

TÁRCZA.

A reformátio emlékünnepe.

Irta: Fogarasi Albert.

„Megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká teszen titeket.“

(Folytatás és vége.)

Ez döntött. A papi császárságnak ez a hallatlan vakmerősége felrázta a tisztábban látó hiveket; tette, megtorlásra készíté a porig alázott emberi méltóságot. A Krisztus, a bibliabeli üdvözítő is újra megjelent, hogy számon kérje örökét a hűtlen sáfároktól. Tanítványai is föltámadtak a reformátorokban. Megindult a krisztusi keresztyénség második megalapítása, a reformatio. A wittembergi vártemplom falára tett 95 tétel új korszak hajnalát, a világgosság és lelkiismereti szabadság újjászületését hirdette az álomból ébredő, a szeméit dörzsölő keresztyén világnak. Luther, Zwingli, Melancton és mások a Krisztus második megjelenését nem kisebb apostoli erővel hirdették, mint az első tanítványok. Aztán jött a második Pál apostol, Kálvin János épen olyan világos észszel, lángoló buzgalommal, hajthatatlan vasakarattal, mint nagy elődje. A genfi reformatio hőst, a legtisztább evangéliumi alapon reformált egyház apostolát nagyítván nélkül párhuzamba állítatjuk a keresztyénség legnagyobb apostolával, a krisztusi lélek utószülöttjével, de legerősebb, legteljesebb megnyilatkozásával. Nélküle a keresztyén vallás ma nem világvallás, hanem talán egy ország szűk keretébe szorult secta volna, ha még élne.

Mit akartak a reformátorok? Mit akart Kálvin?

Azt akarták, a mit Krisztus akart és nem akartak semmi olyant, amit ő nem akarhatott. Akaratának, lelkének egyenes folyományát a bibliát vették elő, azt a keresztyénséget keresték, a mely ebből fakadott és alakult meg a történeti fejlődés rendjén. Ámde ők eredeti valóságában akarták látni azt a történeti alapot, melyet hozzátoldások, önkényesen termelt hagyományok, majdnem a felismerhetetlenségig eltorzítottak. Eltakarítottak tehát mindent, a mi akadályozta a szabad visszatekintést és visszatekintést a keresztyénség ősi, apostoli idejébe. Tiltakoztak (protestáltak) a kath. egyház, a hagyomány tekintélye ellen. Innen nyerték nevüket. S ha mégis maradt egy pár hagyományos rész, ha magában a bibliában is van vitatható elem, azt sem fogadják vakon, hanem csak a vizsgálat és bírálat tisztító rostáján keresztül. Itt is megőrizték a protestantismus egyik sajátosságát: a szabad vizsgálódást. Ennek természetes folyománya az, hogy a mi egyházunk a hiveknek is kötelességökké teszi a biblia olvasását, hogy lássanak a maguk szemével is, ne

csak a papéval, melyre olykor épen úgy ráfeszülhet az elfogultság, az egyoldalúság szemkötője, mint a másokéra. Hadd olvassák az írást romlatlan érzéssel, élesítsék, építsék belőle mind a maguk, mind a mások hitét! Ne áhítsák a tekintély manóját, ne a varázshatásban keressék a kegyelmi eszközöket, hanem kövessék Pál apostolt, a Krisztus legnagyobb tanítványát, aki csak egyetlen hitet: az Istenben való megigazulást, a lélekben és szívben való teljes megtisztulást vallotta és hirdette. Ez a hit megtűri, nem üldözi, nem kárhoztatja a mások hitét sem. A felekezeti türelmetlenség a protestantizmus alaptörvényébe: a lelkiismereti szabadságba ütköznék. Az ilyen hithez igazságos ítélet; az igazságos ítélethez tisztán látás; a tisztán látáshoz tiszta tudás, műveltség kell. Ezek nélkül beteljesednék rajta az üdvözítő szava: „Elvész az én népem, mert tudomány nélkül való.“ Sötétség, titokzatosság, tudatlanság és protestantizmus nem írnek meg együtt. Amazok győzelme rövid és futólagos, mint a napfogyatkozás, mely után a csillagok fejedelme annál ragyogóbban árasztja sugárait. A tudósak ez a világossága nem csak a bevallott tudásnak, hanem a legegyszerűbb földművesnek is szól. Hiszen vallásos tudásuk közös forrása: a biblia, mindkettőjüknek egy nyelven beszél. A protestantizmus nem tűri az arisztocrátiát az égben, nem ismer teljesen és kevésbé avatottakat ott, ahol mindnyájan az Isten ingyen kegyelméből várják a boldogságot.

Szabad vizsgálódás a tekintély hittől szemben; a hit benső ereje, a meggyőződés teljessége az álvagy műszentség, a szenteskedés helyett; korlátlan mozgás a szellemiekben a merev külső formák mellőzésével; meggondolás, mérséklet az emberi méltóság, a társadalom, a haza, a család és az emberiség iránti köteleességek teljes érvényesülése mellett; a rajongás kerülése s helyette az igazi bibliai keresztyénség; ezek alkotják a protestantizmus lényegét, rövid foglalóját.

Ezek a tulajdonságok avatták a reformatorokat a Krisztus újjászületett tanítványává. Ezen fegyverek segítségével az újjászületett keresztyénségnek, a reformatiónak sokkal nagyobb hatása volt az emberiség fejlődésére, mint az első keresztyénségnek. Hiszen ez az ő világot legértékesebb kincseivel együtt akarta eltemetni, nem kimélve még azt sem, ami az emberi küzdelem örök értékű vívmányaként állott előtte. A reformatió összekötötte az új világot az ő világgal a középkor sötét századain keresztül. Kiásta az ő világ kincseit a vakhit, a babona és türelmetlenség vastag rétegei alól. Elővette a régi nyelveket, felkutatta az ő kor szépirodalmi és tudományos műveit. Mindenikben megtalálta ismeretek és tudomány után szomjazó lelkének a megfelelő táplálékot. A philologia, classicus régiség-tudomány a prot. theologia leánya.¹ Ehez később önként csatlakozott a történet, még pedig a kritikai. A reális, az u. n. exact, a kötöttebb tudományok művelésében sem maradt el, de általában a tudásnak inkább eszményi, a gondolatok, a szellem országába tartozó részét művelte és emelte ki.²

Az erkölcsök nemesítése, a jótékonyosság, emberbaráti intézetek alapítása, nemcsak közvetlenül, hanem a más felekezeteknél keltett nemes vetélkedésben is éreztette áldásait.

A szabad gondolkodás, a nemzeti öntudat és önérzet ma is karöltve jár a protestantizmussal.

És ezen a téren talán a világnak egy nemzete sem köszörhet annyit a reformatiónak, mint a magyar. Hálánk első helyen a reformatió Pál apostolát, Kálvin Jánost illeti. Az ő lelkében a keresztyénség lelke legtisztább alakjában újult meg. A magyar nem-

zet színe-java ezzel a lélekkel tudta azonosítani a magáét legkönnyebben. Egyik méltatója (Müller János) mesteri kézzel rajzolja meg Kálvin jellemét. „Régi törvényhozó lelke lakozott benne olyan tulajdonságok társaságában, melyek neki elvitázhatatlan előnyöket biztosítottak. Hibái azon erények bő mértékéből folytak, melyekkel föladatát valósította. Fáradságot nem ismerő vasszorgalom, minden nehézségen keresztül törő kitartás vezették kitűzött célja felé. Elveinek szilárdsága meg nem rendült, kötelességérzetének folytonossága meg nem szakadt soha egész életében; halálában ő s római censor nyugodt komolysága nyilvánult.“¹

E vonások közül sokat megtalálunk a magyar faj egyetemében is; nagyjaink, hőseink jellemében valamennyi együtt van, mint a nemzeti jellem szét-szórt vonásainak egyesülése, eszményülése.

Kálvin összegyűjtötte, egységes rendszerbe foglalta a reformatiónak minden vívmányát s ható erejüket Genfben az akkori világ egyik legromlottabb társadalmán próbálta ki. Ami ott erkölcsi újjászületésre vezetett, nálunk a nemzet újjászületésének vált örök és romlatlan alapjává. A mohácsi vész után, a mikor az erejefogyott országot egyfelől a török, másfelől az osztrák marcangolta: gondviselészerűen jött a reformatió, hogy világot gyújtson a reményvesztés sötét éjjelében, hogy a széttagolt nemzet egészséges részeit összeforraszsza először az evangéliumi hitben, hogy ezen az alapon ismét fölébressze bennök az együvé tartozás, a nemzeti lét tudatát, megadja nekik az ellenálló, a fentartó erőt. A reformatio s különösen Kálvin, a presbyterianizmus megteremtésével biztosította, a hívek törvényes nyilatkozását a hit és erkölcs birodalmában. Bevezette az önkormányzást, az autonomia hatalmas elvét a nemzet testébe.“² A nemzeti geniusnak megadta a maga legtermészetesebb táplálékát, mely állandó és kimeríthetetlen erőforrássá vált kelet pusztító fegyverei s méginkább a jogtörő Ausztria absolutizmusa ellen. Ennek a forrásnak élővize teremtette Bocskay Istvánt, Bethlen Gábort, I. Rákóczi Györgyöt és más szabadsághősöket, kiknek szent harcaiban a lelkiismereti és nemzeti szabadság jelszava egy zászlón ragyogott: „Pro deo, libertate et patria.“ Ezt a hármas jelszót vette át örökségképen a magyar nemzet legideálisabb szabadsághőse, a katolikus II. Rákóczy Ferencz, kinek 100,000-nyi seregében 90,000 protestáns volt, élőbizonyosságul annak, hogy a szabadság lelke és a reformatió „egy anyaméhből születtek“ És nemzetünk másik titáni küzdelmében, két nagy hatalommal vívott 48—9-iki szabadságharcában is a református vidékek lakói siettek legelőször Kossuth Lajos lángszavára a szabadság zászlói alá s az egész harc főműködési alapja épen a kálvinista nagy Alföld vala. Erdély kálvinista iskoláinak ifjusága az elsők közt rohant győzelemre, halálra. 15—16 éves gyerekek kiszakították magokat édesanyjok, övéik ölelő karjaiból, mert édesebb volt a hazáért meghalni, mint az édesanya keblén pihenni. Lelkesítő példájuk mint futótűz járta át a nemzet többi rétegeit. Már csak egy vallást ismertek: a magyar nemzet ősi örökét: a szabadság vallását.

Elnémult a harci tárogató bűgő hangja; a bujosók sohaját elnyelte az idegen föld rideg közönye vagy a tenger moraja. A győzelmes csaták megtartották, érvényesítették, a veszített harcok fel nem adták lelkiismeret, a nemzet jogait, mert a reformatio lelkével beoltott nemzeti genius örökké éber szemekkel őrizi. A veszített harcokon elhullt hősök véreből újabb hősök serege támad.

Hol találhatná meg e sereg a reformatiónak, a

¹ U. o. I. 529.

² Balogh F. *A reformatio és a magyar nemzeti szellem másra hatása.* Prot. Szemle. 1899.

¹ U. o. I. 553.
U. o.

nemzeti geniusnak lelkét tisztább és igazabb mivoltában, mint azokban az iskolákban, melyeket szerte mindenütt, de leginkább nálunk, az egyházi és világi reformátorok, az immár egyetemes papsággá alakult nemzeti egyház vezérei alapítottak!? Hiszen a reformáció roppant művelődéstörténeti küldetésének élő tanui, erőgyűjtő koncentrált táborai épen az iskolák. A világosság, igazság és szabadság lelke ezekben fejlődik, ezekből árad ki a nemzet testébe. Ezekben kell megszerezni és kiélesíteni azokat a fegyvereket, melyekkel a sötétség, tudatlanság, vakhit és babona démonait távol tartjuk a másodsor is megváltott emberiségtől. És ezekben kell mélyen és kiüríthatatlanul lelketekbe vérszemetek nektek, a Bethlen Gábor halhatatlan táborába koncentrált harcosoknak azokat az éltető, nemzetfentartó eszméket, melyekkel a reformáció segítségére jött nemzetünknek. Senki sem értette meg azokat jobban, mint ő; senki sem tudta azokat úgy egyeztetni a nemzet legszentebb érdekeivel, mint ő. És fegyveres diadalmakban sem volt gazdagabb senki, mint ő.

Mikor mi a reformáció áldásait hálás szívvel ünnepeljük: ez a hála az ő dicső emlékezetének is szól.

De ne feledjük azokat sem, akik a gályarabság Golgotháján is a szabadság, a hazaszeretet Istenét dicsőítették erős lelkük törhetetlen bizalmából fakadó dalaikban.

És áldozunk azoknak, a kik a legsötétebb visszahatás nemzetirtó korában sem hagyták veszendőbe menni a nemzetnek egy másik drága kincsét, nemzeti létének örök zálogát: édes anyanyelvét. Toldi mondá Bessenyei felett: „voltak mégis, a kik a vigasztalhatlan korban fentartották a nyelvet, irmagul jobb napokra: a Kálvin hívei s a magyar nép . a nemes Bod Péter Magyar Athenásában a sirba hanyatlott magyar irodalmunknak emléket állított.“¹

A Kálvin-féle reformáció törhetetlen kitartásának köszönhető, hogy a XVIII. sz. végén már nem csak a társadalom, hanem a tudomány, a tanítás nyelve is magyar volt.

Ez az ősi kincsünk még nem hatotta át az országos magyar nemzet minden rétegét, nem vívta ki minden jogát. De a Kálvin lelke és a nemzeti genius egyesült ereje előbb-utóbb teljessé teszi diadalát.

Ebben a diadalban fogjuk ünnepelni a reformációnak és nemzeti újjászületésnek legnagyobb ünnepét. Úgy leszen!

KÜLÖNFÉLÉK.

Új párt — politikai párt — bontott zászlót és alakult meg e hó 22-én Kolozsvárt. Minket e pártalakulás két szempontból érdekel. Vezérének személye folytán, a ki a mi egyházkerületünknek is — büszkén magáénak vallott — egyik legmunkásabb s legközvetlenebbül vezető főgondnoka — *br. Bánffy Dezső*. Másfelől pedig általános politikai vezéreszméi folytán, melyek *egyházpolitikai* irányelveit is megszabják. E tekintetben az új párt politikai credoja, a vezérének két év óta folyó politikai czikkeiben részletesen kifejtve, de tegnapi beszédében újra éles világításban tárva fel, nem más, mint az *egységes, politikailag és gazdaságilag független magyar nyelvű magyar állami kiépítése az 1867-iki kiegyezés alapján*. Ezért kíván: sovínista nemzeti irányt az állam vezetésében és társadalomban, önálló vámterületet, nemzeti bankot, fokozottabb és olcsóbb telepítést a veszélyeztetett magyar vidékek megerősítésére, magyar katonatiszti nevelést, magyar vezényleti és szolgálati nyelvet, autonómikusan tagozott állami közigazgatást a tisztviselők jó dotációjával és szolgálati pragmaticájával,

¹ U. o. 47. lap.

parlamentari reformot a választói jog kiterjesztésével egységesebb és nemzeti szempontból czélszerűbb census alapján s a censussal nem bírók számára is — kisiparosok és munkások — curiális szavazati rendszert, a választókerületek arányos beosztásával. Nemzeti irányu állami közoktatást, liberális politikát az 1848. XX. t.-cz. teljes végrehajtásával, a felekezetek közti egyenlőség és viszonyosság teljes érvényesítésével s külügyi képviselőnkben a magyar suverén állam teljes kidomborításával. A pártalakuló gyűlésen, hol ezeket *br. Bánffy Dezső* alaposan kifejtette, a vezért *dr. Apáthy István*, a *Ferencz József m. kir. tud. egyetem ezidei rectora* fogadta és köszöntötte egy oly klasszikus, az igazi hazafias magyar szívek tartalmát és a politikai helyzetet jellemző beszéddel, melynek hallatára egy ismert klasszika-filologus úgy nyilatkozott, hogy Tacitus óta korszakot ily márkáns, hű vonásokkal nem jellemeztek. — Reméljük, hogy módját ejthetjük, hogy az elhangzott beszédek — melyek külön füzetben kiadatnak — olvasóink kezébe is eljussanak.

A pártalakulást követő banketten az újpárt egyház- és iskolaügyi politikáját *Nagy Károly*, lapunk szerkesztője tette szóvá. Reá mutatott arra, hogy ha van felekezet e hazában, mely a magyar haza és nemzet életét és alkotmányát vérével védte, testével fedezte, a mely a magyar államtól — a legutóbbi idő-kig — soha sem kért és kapott semmit, ellenben maga — különösen iskoláiban — mostoha sorsa, nyomoruságban tengetett élete daczára is a legdrágább kincsét adta a haza szolgálatára: ez a magyar protestáns s különösen református egyház. Ez egyházra nézve nem lehet kétség az iránt, hogy ha a magyar haza nemzeti egysége és nagysága érdekében áldozatul követelné tőle iskoláit: nem habozna e legdrágább kincseinek odaáldozását is megtenni a haza oltárára. Azonban, mivel különösen az erdélyi részeken, hol 20 év alatt ez egyház 250-nél több, összes iskoláinak felét meghaladó iskoláját adta az államnak, azt a szomorú tapasztalatot tette, hogy az állam iskoláinak sem kizárólagos magyar jellege, sem felekezeti pártatlansága így, a mint a dolgok most állanak, biztosítva épen nincsen jövőre ily áldozatot meghozni csak ezek iránti teljes garanciák mellett lesz hajlandó. Ha biztosítva volna az ország számára minden időkre a *br. Bánffy szellemében való kormányzat* s az olyan szellemű és jellemű állami tanítótság, a milyen *dr. Apáthy rector*: aggodalom nélkül lehetne meghozni a legmesszebbmenő áldozatokat bármikor. De így ez áldozatot csak a minden oldalról teljesen kiépített magyar nemzeti állam épületének *koronájául* lehet igényelni akkor, a mikor a hazában minden más iskola hazafiasabb és magyarabb, mint a reformátusoké. Addig pedig a magyar nemzeti állam kiépítésének nagy munkájában való hathatós közreműködés lehetővé tételére adassék meg nekik az 1848. XX. t.-cz.-ben biztosított támogatás, hogy továbbra is nevelhessenek *br. Bánffy-féle hazafiakat*, *Apáthy dr.-féle tanítókat* és tanárokat.

Az egyházkerületi „Egyházi Értekezlet“ igazgató választmánya a választmányi tagok nagy érdeklődése mellett tartotta meg f. hó 8-án a Tordán tartott közgyűlés után első ülését. Az ülésen az egyh. elnök *Deési Gyula* elnöklete alatt jelen voltak: főt. *dr. Bartók György* püspök, védnök, *gr. Bethlen Pál*, *Sándor József* v. alelnökök, *Nagy Károly* egyh. alelnök, *Tárkányi György* egyh. titkár, *Bodor Géza* egyh. jegyző, *Ujvárossy József* főgondnok, *Somogyi István* gondnok, ifj. *Éltető Albert*, *Nagy József*, *dr. Elekes Viktor*, *Pap István*, *Csekme Ferencz*, *Sándor János*, *Jancsó Lajos*, *Egerházi Lajos*, *Vincze Ödön*, *Szilágyi Farkas*, *Tótfalussi József*, *Fekete Nagy Béla*, *Benke István*, *Pallós Albert*, *Gyulai D. Kálmán*, *Szentgyörgyi Lajos* stb. választmányi tagok. A gyűlés mindezekelőtt örömmel vette tudomásul, hogy nagynevű világi elnöke *dr. gróf Kuun Géza* ónagyméltósága a közgyűlé-

sen bejelentett lemondását a közgyűlés kérésére visszavonta s elnöki állásában, melynek a tudós főur igazán ékessége, továbbra is megmarad. Megható szép levelét, melyben elhatározásáról a választmányt értesíti, a választmány jegyzőkönyvre venni határozta. Az ülés fontosabb tárgyai a titkári jelentés, a téli munkaterv megállapítása, az Évkönyv és Vasárnap ügye, hitvédők füzetek, imák, elmélkedések kiadásának kérdései voltak. Elhatároztatott a munkaterv megírása és szétküldése. A Vasárnap szerkesztése jövőre is Vajda Ferencz székelyudvarhelyi lelkes kezében marad, aki eddig is dicséretes buzgósággal és nagy szeretettel végezte ezt a nehéz munkát. Elhatározta továbbá a választmány, hogy a Vasárnapra ismételtelen előfizetési felhívást fog kibocsátani: a hitvédők iratokat pedig ajánlkozás útján iratja meg s erre nézve felhívást tesz közzé az Erd. Prot. Lapban. Megemlítjük még, hogy a választmányi ülésen Nagy Károly alelnök bejelentette, hogy a Tordán tartott közgyűlés alkalmával rendezett hangverseny rendező bizottságától 500 koronát kapott értekezletünk, mint a hangverseny tiszta jövedelmét. A választmányi ülés örömmel vette a jelentést tudomásul s a buzgó rendezőségnek elismerést és köszönetet mondott.

Új egyházmegyei és kollégiumi gondnokok.

A lefolyt egyházkerületi közgyűlés a következőkkel töltötte be az üres gondnoki állásokat: *Désy Zoltán* főispánnal a *marosvásárhelyi* kollégium fő- és gr. *Teleki Ádámmal* az ottani algonodnoki; gr. *Bethlen Istvánnal* a *marosi* egyházmegye fő-, *Csontos Olivérrel* és *Bedőházy Jánossal* az ugyanottani algonodnoki; *Gyárfás Endrével* a *székelyudvarhelyi* koll. fő- és *Bodolla Gáborral* az ugyanottani algonodnoki; br. *Gyórfy Pállal* a *szil.-szolnoki* egyházmegye algonodnoki; *Barcsay Gáborral* a *szászvárosi* kollégium főgonodnoki állását. Az újonnan alakított *kolozsvári* egyházmegye gondnoki karát így állította össze a közgyűlés választása: főgonodnokok lettek: *Zeyh Károly* és *Gál Elek*, algonodnokok: *Szádeczky Lajos* dr. és *Sárkány Lajos* dr. A gondviselői tiszthez Isten segedelmét kérjük az új gondnokoknak! Nem könnyű tisztség ha kötelességeiknek lelkiismeretesen meg akarnak felelni, de szép, nemes, egyházi és nemzeti szempontból egyformán nagyfontosságú. Hisszük, hogy érzik ezt.

Újon választott rendes tanárok. A közelebb múlt egyh. ker. közgyűlés rendes tanárokká választotta: *Mayer János* volt sepsiszentgyörgyi rendes tanárt a *szászvárosi* koll. magyar-német nyelv és irodalom tanszékére; *János Béla* volt szászvárosi helyettes tanárt ugyanoda a latin-görög nyelv és irodalom tanszékére; *Molnár Lőrincz* volt kolozsvári lelkészt a sepsiszentgyörgyi koll. vallástani tanszékére; *Biró Sándor* ördögkereszturi lelkészt a a székelyudvarhelyi koll. vallástani tanszékére; ugyanoda a magyar latin nyelv és irodalom tanszékére *Nagy Elemér* ottani helyettes tanárt; dr. *Kálmán János* dési áll. gymn. tanárt a kolozsvári koll. latin-görög nyelv és irodalom tanszékére; *Pál Gusztáv* marosvásárhelyi h. tanárt ugyanoda a magyar-német nyelv és irodalom tanszékére. Az új tanárok, kiknek személyében a pályázottak közül a legderékabb ifjú erőket állította a kerület bizalma középiskolai tanügyünk munkamezejére, állomásaikat 1904. szept. 1-én foglalják el. Adjon Isten nekik erőt, kegyelmet és segedelmet, hogy „jó és hiv szolgálknak“ találtassanak a rájuk bízottakban.

A vallástani tanszékek immár minden kollégiumunknál rendszeresítve és rendes tanárokkal betöltve vannak. Sorban így következtek *zilahi* kollégium *Kerekes* Endre, *sepsiszentgyörgyi* előbb *Tárkányi György*, most *Molnár Lőrincz*, *nagyenyedi*: *Zajzon János*, *szászvárosi*: *Tankó Béla*, *marosvásárhelyi* *Kóbori János*, *kolozsvári*: *Tárkányi György* és *székelyudvarhelyi*: *Biró Sándor*. Középkolainkból kikerült intelligens, művelt osztályunk vallásos nevelésre eddig sok kívánuivalót hagyott fenn. Eröss a reményünk, hogy ez ezután másként lesz s az élethivatásukat teljesítő derék munkások hatása meg fog látszani a kezük alól kikerülő nemzedéken. Hangsúlyozzuk: *vallásos nevelést* várunk első sorban és nem *vallástudományi* képzést. Ez a theologia feladata. *Tellemképzést* várunk; Istenben gyökerező, Krisztust szerető és követő, evangéliumi lelkületű, a kötelesek örömteli teljesítésében megalkuvást nem ismerő, anyaszentegyházunkhoz mindhalálig hű református keresztyén jellemeket. A tudás mértékéből lehet, sőt gyakran kell engedni; de sohasem a hit erejéből, a jellem szilárdságából, a szív tisztaságából, a kötelességteljesítés-

ből. Az igazi vallásos emberre — mondja Lang — Isten előjoga van ruházva vallásos személyiségeket terem a maga képére. Nagy, de felelősségteljes kiváltság kollégiumaink vallásánárai számára. Bizunk, tudjuk, hogy hivatásuk magaslatán álló férfiak.

Dr. Apáthy István a néppártról. Apáthy István dr., ki — mellesleg megjegyezve — róm. kath. vallású, beszéde során a következőleg nyilatkozik a néppárt-ról: „A néppárt programjában nincs elvi tartalom. Azt csak a felekezeti türelmetlenség toborozta össze. A fegyvereit majd ennek, majd annak a pártnak szolgálatába adja, aszerint, a mint szükkörű érdekeit jobban véli szolgálhatni; olyan érdekeket, a melyek lehetnek a magyar nemzeti állam érdekeivel egyezők, de lehetnek azokkal ellenkezők is, aminthogy velük már nem egyszer valóssággal ellentétbe is jutottak. *Mi először vagyunk magyarok és csak azután, nagyon sokára, katolikusok, protestánsok vagy más vallásúak. En részemről, tiz taliánért sem áldoznék fel, ha a római pápa székében ül is, egyetlen hajdudoroghi magyart!*” Hogy mily tomboló lelkesedés kísérte e szavakat: azt leírni lehetetlen. Valóban itt a magyar vallás proklamáltatott. Az „El-lenzék“ tudósításából ez a rész talán (!) véletlenül (?) kimaradt. De reméljük, hogy a gyulafehérvári „Köz-művelődés“ meg fogja látni. Lássá! — Ilyen a nem-klerikális katolikus ember. Az ilyenekkel öröm együtt dolgozni s konstatáljuk, hogy az új pártban ilyen katolikusok vannak. Szorítsunk testvéri kezét velük. Ezek a Bethlen Gábor és a pápens-kori kath. testvéreink. Becsüljük meg őket.

Stern Herman hitvédő műveit. („Hogyan lettem én baptistává s miért nem voltam jó baptista“ „Bárány borbé bujt farkasok. Figyelmeztető szózat a magyar protestáns néphez“) újo.ag és melegen ajánljuk lelkészársaink figyelmébe. Ezek a füzetek még eddig a leghatalmasabb fegyvereknek bizonyultak a sektáriusok ellen folytatott harcainkban. Olyan ember írta ezeket, a ki maga is 13 esztendeig volt rabja a vallásos és rajongó tévelynek s a ki ennél fogva minden izökben közvetlenül és jól ismeri azokat a szemforgató atyafiakat, kik magokon kívül minden másokat gonosz elkárhozott lelkeknek tartanak. Ilyen irat éppen azért alig elképzelhető hatással van az olvasóra s most az őszi és téli időszakban, — midőn tapasztalás szerént a sektáriusok hódító utra szoktak indulni — ismételtlen ajánljuk e füzeteket lelkészársaink figyelmébe; sziveskedjenek ezeket a nép között minél nagyobb tömegben terjeszteni. Az érdemes szerző (ki elvégre is szegény nyomdász ember!) még eddig az elarusított példányokból alig tudta a nyomdai költségeket beszédni. Azért elhatározta, hogy azon esetben, ha valaki a fent nevezett füzetekből egyszerre legalább 25 példányt megrendel, azokat féláron (példányonként 10 fillérért) és portómentesen adja. De a ki 1 példányt rendel, az sziveskedjék három 10 filléres bélyeget levélben küldeni. Megrendelések intézendők ily cím alatt: Stern Herman nyomdásznak, Debrecen, Hoffmann és Kronovitz nyomdában.

Köszönet. A csombordi ev. ref. egyház nevében hálás szívvel köszönöm a nagyenyedi Kisegítő Takarékpénztár azon nagybecsű 200 korona adományát, melyet oly bőkezűen adott építendő temploma költségeinek fedezésére. A Gondviselő tartsa meg sokáig az intézet nemeslelkű vezetőit, hogy még hosszú időn át segíthessenek a szűkölködő, segélyt kérő egyházakon. Csombord, 1903. nov. 19. *Írásrhelyi Laszlo*, ev. ref. pap.

Szerkesztői üzenetek.

K. J. Felső-Tömös. A lapból egy tiszteletpéldányt becses címére állandóan megindítottunk. A most kapott czikk jövő számunkban változatlanul jön. Derék munkás; Isten segítse!

K. E. Erzsébetváros. Köszönjük. Rendelkezése szerint járunk el.

B. S. M.-Lápos. Túl vagyunk — mint láthatod felolvasásokkal zsufozva. De a jövő számban.

Vadakra jövő számunkban megadjuk a feleletet.

HIVATALOS RÉSZ.

3956- 1903. szám.

KÖRLEVIÉL

valamennyi Nagytiszteletű Esperes aához.

A folyó évben tartott Egyetemes Konvent 48. jkvi szám alatt kelt határozatának i) pontja kimondotta, hogy a „*Brit és Külföldi Biblia Társaság*“ 100 éves fennállásának emlékére a jövő 1904. évben megtartandó ünnepély alkalmából az összes egyházközösségekben és pedig 1904. márczius 6-án, vasárnap ünnepélyes istentisztelet tartandó.

E határozat kellő indokolása az idézett konventi jkv. 69. lapján olvasható.

Felhívjuk tehát Nagytiszteletű Esperes aait, hogy a fennebb jelzett ünnepi istentisztelet megtartása iránt intézkedni sziveskedjenek és az esetleg begyűlő perselypénzeket az egyetemes konventhez terjeszszék fel.

Kolozsvárt, 1903. nov. hó 18-án.

Dr. Bartók,
elnök.

Kádár János,
titkár.

4603—1903. sz.

KÖRLEVÉL

valamennyi egyházközségünk tiszteletes t. Tanácsához és a kollegiumok Méltóságos t. Elöljáróságaihoz.

Az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum programjához képest, melynek keretében a magyar művészeti ipar multjának minél teljesebb megismertetése is tartozik, váltakozó kiállításai sorozatának folytatásaképp, régi halotti czimerekből — Insignia pro exequiis — kiállítást óhajt rendezni a jövő év tavaszán.

A régente fából faragott s kifestett, fémből trébelt, sok esetben arannyal s ezüsttel futtatott, selyemmel himzett vagy szövetre festett, esetleg nyomtatott, szóval a legkülönbélebb anyagokból, változatos módon készült e gyászczimerek nagy számban maradtak fenn az országban, a templomokban, püspöki s káptalani székhelyeken, nyilvános s magán levéltárakban s eddig rendszeresen összegyűjtve s kiállítva még nem voltak, noha figyelemre méltók, úgy is mint művészi, úgy is, mint művelődéstörténeti és életrajzi emlékek s megérdemlik, hogy azokat a tudomány, a magyar művészet és műipar saját szempontjából feldolgozza s a maga céljaira értékesítse, mert egyiknek is, másiknak is valóságos forrásai.

Az Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeum e tárlatot saját helyiségeiben rendezni s a jövő év tavaszán, lehetőleg márczius hó elsején fogja megnyitni. Tartama három hónapra van kilátásba véve: anyagát pedig a fennebb részletezett emlékek fogják alkotni. A Múzeum viseli a szállítás költségeit Budapestre és vissza, minden kiállítónak szabad bemenetet biztosít a tárlatba s a katalognak egy példányát is díjtalanul megküldi. Együttal a kiállított tárgyak sértetlen állapotban leendő visszaszolgáltatásáért is elvállalja a szavatosságot.

Miről a Czímet azzal a kérelemmel értesítjük, hogy a nevezett Múzeumot e hazafias vállalkozásában támogatni sziveskedjék, átengedvén e célra a vezetése alatt álló egyházközség templomában, illetve a kollegium levéltárában található ily halotti czimereket.

A bejelentés eszközölésére szolgáló bejelentő ívek Igazgató-tanácsunknál kaphatók és megkeresés folytán azonnali rendelkezésre bocsáttatnak.

Kolozsvárt, 1903. nov. hó 16.

Kenessey Béla,
elnök.

Kádár János,
titkár.

5199—1903. sz.

KÖRLEVÉL

a kollegiumok Méltóságos t. Elöljáróságaihoz.

A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes tanügyi bizottságának Budapesten, 1903. évi május hó 25 és 26 napjain tartott üléseiről felvett jegyzőkönyveket a bizottság mindenik tanári testületnek és gymnáziumi könyvtárnak megküldötte. Felhívjuk a Méltóságos t. Elöljáróság figyelmét a jegyzőkönyvnek azokra a pontjaira, a melyekben a bizottság folyamatban levő munkálataihoz részint kiegészítő adatokat, részint a tanári testületek véleményét kéri. Méltóztatassék intézkedni, hogy a feleletek a kijelölt határidőig a bizottsági elnökhöz, vagy a jegyzőkönyvben megnevezett bizottsági előadókhoz küldessenek.

A bizottsági jegyzőkönyvnek adatokat, vagy véleményt kívánó pontjai:

11. jkvi szám a Rendszabályok revisiója tárgyában.

12. jkvi szám a gymnásiumi évszáró vizsgálatok tárgyában.

Kolozsvár, 1903. november hó 21-én.

Dr. Bartók,
elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
tanügyi előadó.

5269- 1903. sz.

FELHÍVÁS.

valamennyi ev. ref. kollégium Méltóságos t. Elöljáróságai. a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek tiszteletes t. Tanácsai és alapítványok Gondnokságai, s az ev. ref. theologiai fakultás Méltóságos t. Elöljáróságaihoz.

Minthogy az 1904. évi költségelirányzatok felterjesztésének határideje már folyó hó 15-én lejárt, tisztelettel felhívjuk az előlcizmetett hatóságokat, hogy sziveskedjenek a szóban forgó elirányzataik sürgős felterjesztése iránt intézkedni.

Kolozsvárt, 1903. november 21.

Dr. Bartók,
elnök.

Maksay János,
számvevő.

1337—1903. sz.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a sepsi ev. ref. egyházmegyébe kebeleztet *Fotos-Martonos* egyház község lelkészi állomására pályázat hirdettetik.

Javadalom:

1. Tisztesseges lakás, gazdasági épületekkel, tágas udvarral.
2. 1 hold 674 □ öl szántó, 444 □ öl kaszáló, erdő-illetmény haszonélvezete — 30 korona értékben.
3. Oszpora 16 korona.
4. Stóla 4 korona.
5. Kepe a hivektől, melynek értéke: 437 kor. 70 fill.
6. Állami fizetés kiegészítés 1600 koronáig: 1139 kor. 49 fillér.

Kötelessége a megválasztandó lelkésznek a községi és állami iskolákban a vallás tanítása is, melyért 80 korona tisztelet díjban részesül.

Pályázati határidő 1903. decz. 20.

Minősítvénynyel és szolgálati bizonyítványnyal felereselt folyamodványok Józsa Sándor esperes afiához küldendők Ilyefalvára. Posta helyben.

Kolozsvárt, 1903. november.

Dr. Bartók György,
püspök.

Felhívás

minden lelkészársunkhoz s az egyházmegyei „Egyházi Értekezlet”-ek ügyvivő elnökeihez és pénztárnokaihoz.

Egyházkerületi Értekezletünk ez évi tordai közgyűlése rendelkezése folytán, e lapunkhoz mellékelve 2 drb. értekezleti taggyűjtő-s egy drb. előfizetési ívet a „Vasárnap”-ra, vesznek lelkészársaink.

Mindkét iv részletesen elmondja, hogy miért kopogtat s minő eljárást kell velük követni. Kérjük lelkészársainkat, fogadják szeretettel s kérésünket teljesítsék azzal a buzgósággal, melyre joggal számíthat Értekezletünk hit- és egyházépítő törekvése, fáradozása. Kérjük, hogy az elküldendő íveket legkésőbb 1904. január 5-ig küldjék be rendeltetési helyükre, hogy még azon hó folyamán megtehessek az eredményről jelentésünket a Főtiszteletű püspöki hivatalnak, melyet ügyünk támogatására közgyűlésünk felkért.

Reméljük: egyetlen egyházközségünkben sem térnek meg izeink eredmény nélkül.

Az egyházmegyei Értekezletek elnökeinek szives tudomásukra hozzuk, hogy az 1901. évi Évkönyvek s a most fűzés alatt álló 1902—1903 évi Évkönyvek még a jövő hét folyamán szétküldetni fognak és pedig, a mely egyházmegyéből be van jelentve az Értekezlet pénztárnoka: annak a nevére; a honnan a pénztárnok neve nem ismeretes: ott az ügyvivő elnök címére. Küldjük pedig: — oda a honnan a tagok száma pontosan be van jelentve, a tagok számának megfelelő számu példányban; a honnan nekünk nincs pontos adatunk: vagy az 1902. évi püspöki jelentéshez küldött ez irányu adatnak megfelelőleg; ahol ilyen sincs: oda a lelkészek száma kétszeresének megfelelő számban, remélvén, hogy minden lelkész, tanító s gondnok tagja Értekezletünknek.

Végre kérjük, hogy az 1900, 1901, 1902 és 1903 évi hátralékos tagdíjakat sürgősen beszédni s az 1904—1909-iki ciklusra szóló mellékelt tagkimutatási íveket s 1904 évre szóló tagdíjakat is, a fizetést teljesítették névsora kíséretében Tek. Balogh Károly ref. tanár egyh. ker. Egyházi Értekezleti pénztárnok, Kolozsvár, Farkas-utca címre 1904 év január végeig beküldeni sziveskedjenek.

Kolozsvár, 1903. november 25-én.

Nagy Károly,
egyh. alelnök

Tárkányi György,
egyh. titkár.